

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

Katedra andragogiky a managementu vzdělávání

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Nové přístupy v penitenciární péči – model Otevřené věznice Jiřice

New approaches in penitentiary care – model of the Open Prison Jiřice

Hana Prokopová

Studijní program: Andragogika a management vzdělávání

2021

Odevzdáním této rigorózní práce na téma *Nové přístupy v penitenciární péči – model Otevřené věznice Jiřice* potvrzuji, že jsem ji vypracovala samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 28. května 2021

Ráda bych poděkovala pracovníkům Katedry andragogiky a managementu vzdělávání Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy za možnost konzultovat téma mojí rigorózní práce. Jejich cenné připomínky přispěly ke zkvalitnění předložené práce.

ABSTRAKT

Cílem rigorózní práce je identifikovat a charakterizovat inovativní pojetí penitenciární péče aplikované při zacházení s odsouzenými muži v objektu „Otevřené věznice“ ve Věznici Jiřice. Důraz je kladen na analýzu prvků inovace v rovině architektonické (úprava venkovních prostor „Otevřené věznice“, specifické ubytování pro odsouzené, vybudování chovatelské zóny, pěstitelské zóny, okrasné zahrady) a v rovině sociálně-psychologické. Tato se promítá do odborného práce a aplikace specificky zaměřených aktivit programu zacházení. Vychází z vyšší míry odborné intervence z hlediska aplikace metody „doprovázení“ a „case management“, otevřeného přístupu zaměstnanců při vzájemné konstruktivní, podporující komunikaci s odsouzenými. V praktické části bude použito kvalitativní šetření, které bude mít za cíl komparovat vybrané oblasti aktivit programu zacházení odsouzených zařazených pro výkon trestu odnětí svobody v oddělení se středním stupněm zabezpečení a v nízkém stupni zabezpečení. Jako výzkumná metoda byly zvoleny případové studie. Záměrem je zjistit, zda aplikované zahraniční trendy penitenciární péče v Otevřené věznici Jiřice korespondují s potřebami odsouzených ve smyslu celkového posilování jejich samostatnosti, zodpovědného jednání a prosociálních vzorců chování. Toto inovativní prostředí směřuje k vytváření podmínek pro nekriminální chování odsouzených po výkonu trestu odnětí svobody (tj. prevence recidivy). Andragogika jako výchozí vědní disciplína přináší systematické poznatky směřující k efektivitě procesů resocializace, integrace, sociální rehabilitace a reedukace.

KLÍČOVÁ SLOVA

Andragogika, Otevřená věznice Jiřice, program zacházení, reedukace, reintegrace, resocializace, penitenciární péče

ABSTRACT

The aim of the rigorous work is to identify and characterize the innovative concept of penitentiary care applied in the treatment of convicted men in the building Open Prison in Jiřice. Emphasis is placed on the analysis of elements of innovation at the architectural level (modification of outdoor spaces "Open Prison", specific accommodation for convicts, construction of a breeding zone, cultivation zone, ornamental gardens) and at the socio-psychological level. This is reflected in the professional work and application of specifically focused activities of the treatment program. It is based on a higher degree of professional intervention in terms of the application of the method of "accompaniment" and "case management", an open approach of employees in a mutually constructive, supportive communication with convicts. In the practical part, a qualitative survey will be used, which will aim to compare selected areas of activities of the program of treatment of convicts included in the execution of imprisonment in a ward with a medium level of security and a low level of security. Case studies were chosen as the research method. The intention is to find out whether the applied foreign trends of penitentiary care in Open Prison in Jiřice correspond to the needs of convicts in terms of the overall strengthening of their independence, responsible behavior and prosocial patterns of behavior. This innovative environment aims to create conditions for non-criminal behavior of convicts after serving a sentence of imprisonment (ie prevention of recidivism). Andragogy as a basic scientific discipline brings systematic knowledge aimed at the effectiveness of the processes of resocialization, integration, social rehabilitation and reeducation.

KEYWORDS

Andragogy, Open Prison in Jiřice, treatment program, re-education, reintegration, resocialization, penitentiary care

OBSAH

Úvod.....	8
TEORETICKÁ ČÁST	11
1. Teoretický a metodologický rámec.....	11
2. Vymezení základních pojmů	17
2.1 Diagnostika rizik a potřeb vězňených osob	17
2.2 Skladba programu zacházení.....	21
2.3 Přehled jednotlivých druhů programů zacházení.....	25
2.4 Standardizované intervenční programy.....	28
3. Specifika „Pilotního projektu zacházení v Otevřené věznici“	31
3.1 Filosofie formátu otevřených věznic.....	31
3.2 Tvorba metodiky projektu OV	33
3.3 Charakteristika pracovní činnosti zaměstnanců OV	35
3.4 Oblast zaměstnávání odsouzených v OV	37
3.5 Bezpečnostní hledisko v OV	37
4. Psychologické aspekty inovace prostředí v Otevřené věznici Jiřice	39
5. Systém zacházení s odsouzenými v OV dle jednotlivých fází	42
5.1 Kritéria pro zařazení do programu OV	42
5.2 Fáze programu OV	43
6. Vzdělávání a odborná intervence v Otevřené věznici z andragogického hlediska	50
6.1 Vzdělávací aktivity.....	50
6.2 Reintegrační programy v OV	56
6.3 Speciálně výchovné aktivity uplatňované v podmínkách OV	57
6.4 Specifika metod a forem odborné intervence v OV	59
ANALYTICKO-EMPRICKÁ ČÁST	64
7. Analýza penitenciárního zacházení v oddělení se středním stupněm zabezpečení ve srovnání s Otevřenou věznici Jiřice	64
7.1 Cíl výzkumného šetření.....	64
7.2 Použité výzkumné metody a technika sběru dat	65
7.3 Charakteristika výzkumného souboru.....	67
7.4 Interpretace výsledků výzkumu	68
7.5 Shrnutí výsledků výzkumu ve vztahu ke komparaci stanovených cílů a aktivit programu zacházení ve vztahu k rizikům v dynamických oblastech	100
7.5.1 Vyhodnocení naplňování cílů programu zacházení.....	118
7.5.2 Vyhodnocení účasti a míry zapojení v aktivitách programu zacházení	119
7.6 Shrnutí výsledků výzkumu ve vztahu k výzkumným otázkám.....	140

Závěr	141
Seznam použitých informačních zdrojů	143
Seznam zkratk	152

Úvod

Dlouhodobě nepříznivé údaje o vysokém výskytu recidivy trestné činnosti v České republice jasně naznačují, že z hlediska naplňování resocializační politiky je relevantní zabývat se problematikou, respektive efektivitou aplikace inovativních metod zacházení s vězňenými osobami.

Vězeňská služba České republiky disponuje poměrně sofistikovaným diagnostickým nástrojem „Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených“ (dále jen „SARPO“) sloužícím k vyhodnocování rizikových oblastí v oblasti statických a dynamických faktorů, včetně samotných potřeb odsouzených. Výhodou uvedeného nástroje je jeho standardizace do všech českých věznic. Naopak nevýhodou zde bude vždy jistá míra subjektivity v posuzování ze strany zpracovatele. Mnohdy je složité ověřit si objektivně veškeré údaje, které v průběhu zpracování nástroje odsouzení poskytují. Větší pozornost je třeba věnovat především kvalitnímu zpracování příslušných typů programů zacházení způsobem, aby konkrétní oblasti aktivit a cílů co nejvíce reagovaly na identifikovaná rizika.

Při vytváření optimálních podmínek pro soběstačný život po propuštění odsouzených z výkonu trestu odnětí svobody je třeba volit takové metody a formy zacházení, které by co nejvíce přispívaly k jejich následné reintegraci. Vhodné zacílení dílčích oblastí programů zacházení a současně pozitivní přijímání takto stanovených programů ze strany odsouzených by mělo výrazně napomoci ke snižování recidivy trestného jednání.

Cílem práce je identifikovat a charakterizovat inovativní pojetí penitenciární péče aplikované při zacházení s odsouzenými muži v objektu tzv. „Otevřené věznice“ (dále jen „OV“) ve Věznici Jiřice.

Platný dokument „Nová koncepce vězeňství ČR do roku 2025“ (2015) jasně vymezuje rámcová témata, kterým je třeba věnovat zvýšenou pozornost při vytváření příznivých podmínek pro návrat odsouzených do majoritní společnosti po svém propuštění. V praxi lze ale vysledovat, že ne všechny aktivity a dílčí cíle stanovených programů zacházení jsou vhodně zaměřené ve smyslu snižování rizikových oblastí a současně reakcí na potřeby odsouzených po provedené diagnostice za pomoci nástroje SARPO.

Teoretickým východiskem je analýza současného stavu penitenciární praxe v oblasti zacházení s vězňenými osobami dle záměrů Vězeňské služby ČR a platné právní legislativy pro výkon trestu odnětí svobody v kontextu s aplikací inovativních forem, zacházení

a jednotlivých specifík „Pilotního projektu zacházení v OV“, včetně psychologických aspektů inovace prostředí v objektu OV. Jedná se o analýzu prvků inovace v rovině architektonické (úprava venkovních prostor OV, atypické ubytování pro odsouzené, vybudování chovatelské zóny, pěstitelské zóny, okrasné zahrady) a v rovině sociálně – psychologické (aplikace specificky zaměřených aktivit programu zacházení, vyšší míra odborné intervence z hlediska aplikace metody „doprovázení“ a „case management“, otevřený přístup zaměstnanců OV při vzájemné konstruktivní, podporující komunikaci s odsouzenými).

Aplikace systému zacházení s odsouzenými v OV dle příslušných fází, oblasti vzdělávání a odborné intervence v OV z andragogického hlediska předkládá inovativní pojetí kontinuálního penitenciárního působení s přesahem do oblasti postpenitenciární péče.

Oblast aplikace cílů, metod a prostředků při realizaci jednotlivých aktivit programu zacházení s odsouzenými ve věznicí s ostrahou, oddělení se středním stupněm zabezpečení je podstatná pro následnou analýzu zacházení s odsouzenými ve smyslu vytváření předpokladů pro snižování rizika recidivy trestné činnosti u posuzovaných skupin odsouzených.

Empirická část práce zahrnuje komparaci cílů a oblastí aktivit programu zacházení odsouzených zařazených pro výkon trestu odnětí svobody do věznic s ostrahou, oddělení se středním stupněm zabezpečení a ve věznicí s ostrahou, oddělení s nízkým stupněm zabezpečení (objekt OV) v konkrétním vězeňském zařízení.

Výstupem empirického šetření je zhodnocení, zda nové trendy v penitenciární praxi aplikované v OV korespondují více s potřebami odsouzených i záměry Vězeňské služby ČR ve smyslu celkového posilování samostatnosti, zodpovědného jednání i prosociálních vzorců chování směrem k vytváření podmínek pro nekriminální chování odsouzených po výkonu trestu odnětí svobody v porovnání se standardním penitenciárním zacházením u obdobné skupiny odsouzených.

Ve vztahu k výzkumným otázkám rigorózní práce je využito metod sekundární analýzy dat původních institucionálních zdrojů a metody případové studie, zaměřené na zkoumání inovativního penitenciárního zacházení v OV.

Předmětem kvalitativního výzkumu je konkrétně zjistit, jak inovativní metody zacházení a standardizace jednotlivých oblastí programu zacházení v OV celkově ovlivňují očekávaný reintegrační proces.

Výstupy z empirické části práce mohou být využity k následnému zpracování návrhu na optimalizaci procesu kontinuálního zacházení s odsouzenými a standardizace metod zacházení v modulu programu OV i do dalších věznic v ČR.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Teoretický a metodologický rámec

Rigorózní práci můžeme teoreticky a metodologicky ukotvit v několika rovinách. Jedna spočívá v podstatě u samotného začátku nežádoucího jednání a chování jedince – tj. páchání trestné činnosti, další je otázkou příčiny, prevence a následného řešení pomocí odborných nástrojů. Proces interakce, komunikace a je součástí studia sociální psychologie (viz např. Nakonečný, 2009, Machalová, 2010, Říčan, 2006, 2014, Výrost a Slaměník, 2014 a Vágnerová, 2014). Následující text je kritickou reflexí a jakousi analogií příčiny a důsledky, tedy podle slov francouzského filozofa J. Derrida¹ trestného činu (ve vztahu ke společnosti) a trestu (ve vztahu k jedinci).

Delikvence a kriminalita patří bezesporu k nejzávažnějším sociálně patologickým jevům. Rozpracovanou problematiku najdeme např. u Pethericka & Sinnamona (2017), Lyona & Welshe (2017), Blažka, Fischera a Škody (2019) a Vetešky a Fischera (2020). Sociální patologie, které s tímto tématem souvisí, teoreticky ukotvili Černíková a kol. (2008), Kraus (2008), Fischer a Škoda (2009), Vágnerová (2014) a Veteška (2015). Důraz na etiologii poruch chování a jejich eliminaci v rámci odborného zacházení najdeme v práci Fischera (2006) a Fischera a Vetešky (2019), kteří se věnují překážkám v procesu resocializace v penitenciární praxi z hlediska andragogiky a psychologie. Další dílčí tematiku, související s uvězněním osob – adaptační fázi výkonu trestu odnětí svobody, rozvoj nevhodných obranných mechanismů a hodnotové orientace odsouzených, zkoumali v českém prostředí např. Fischer, Raboch a Žukov (2008), Veteška, Žukov a Fischer, 2017, Raszková (2018) a Fischer a Veteška (2018). Sociálně-pedagogický rozměr zdůraznil Kraus (2008) a Veteška (2015).

Odbornou práci s odsouzenými nalezneme již v novověku (Inciardi, 1994). Jak uvádí Veteška (2015), ze studia historických dokumentů je patrné, že všechny společnosti vždy trestaly a trestají porušení dohodnutých (psaných či nepsaných) norem v zájmu zachování určitého a jimi stanoveného řádu. Počáteční období rozvoje vězeňských systémů přineslo řadu praktických poznatků pro humanizované vězeňství 20. století. Mezi hlavní hlediska výchovy vězňů se zařadilo podle Černíkové a Makariusové (1997, s. 17):

¹ Zabýval se konceptualizací spravedlnosti, která mnohdy vykazuje rozdíl mezi ní samotnou a právem.

- a) snižování vzájemného škodlivého ovlivňování vězňů,
- b) uplatňování principu progresivního režimu,
- c) aktivní a smysluplné vyplňování času odsouzených.

V evropských vězeňských systémech, jak je patrné z výše uvedeného textu, byl od 19. století kladen důraz na požadavek docílení mravního polepšení odsouzených a určitou humanizaci prostředí výkonu trestu (Veteška, 2015). Český historik vězeňství Kýr (2005) uvádí, že si ale stanovený trest stále musel zachovat povahu trestu. „Jednotlivé složky výchovy, konkrétně pracovní činnost, kázeň a kulturně-mravní výchova vězňů musejí přispět k žádoucí resocializaci, tj. změně chování, jednání, případně postojů“ (Veteška, 2015, s. 149).

Za zakladatele moderní vězeňské péče na našem území bývá tradičně považován páter F. J. Řezáč (1819–1879), český katolický kněz, politik, pedagog a spisovatel. Od poloviny 19. století se věnoval oblasti vězeňství a školství. Ve 20. století, zejména však po 2. světové válce, došlo po příklonu k demokratickým hodnotám k velkému teoretickému a praktickému posunu v penologii ve světě. Za příklad takového vývoje lze uvést skandinávské země, které spolu s výkonem trestu téměř dokonale rozvinuly své resocializační programy, které jsou dnes odborně nazývány programy zacházení (Veteška, 2015, s. 149).

Vývoj trestu a trestání v dějinách lidstva můžeme v současné době definovat jako směřování k humanizaci, aktivní účasti společnosti, zapojení třetích aktérů a celkové snaze o prevenci a v ideálním případě předcházení sociálně patologickým jevům, zejména delikvenci a kriminalitě. Moderní společnosti konce 20. a počátku 21. století vnímají trest a trestání způsobem, který výstižně popsal francouzský filozof a psycholog M. Foucault: „Trestání se tedy postupně stává tou nejskrytější částí trestního procesu. To s sebou přináší několik důsledků: opouští doménu víceméně každodenní zkušenosti a vstupuje do oblasti abstraktního povědomí, jeho účinnost se vztahuje k jeho nevyhnutelnosti a nikoli již k jeho viditelné intenzitě, zločin má odvracet jistota, že bude potrestán a nikoli to odporné divadlo“ (Foucault, 2000, s. 40).

Oblast vězeňství je označována jako penitenciární péče (Mühlpachr, 2004 a Veteška, 2016a) či penitenciární věda (Jůzl, 2015). Následnou péčí se zabývá postpenitenciární (Černíková a kol., 2016 a Bareš, 2018). Vědní ukotvení nalezneme v penologii (Štěrba,

2007, Sochůrek, 2007a, 2007b, Jůzl, 2012), vč. studia dějin trestu a trestání v kulturně-sociálním a historickém kontextu (Kýr, 2005, Jůzl, 2013, Veteška, 2015). Penologie jako mezioborová disciplína je stěžejní základnou pro řadu pomáhajících profesí (viz Černíková a Sedláček, 2002, Machalová, 2010 a Vágnerová, 2014). V kontextu andragogického myšlení ji rozpracovali Porubská a Határ (2009), Knápková a Tittlová (2015) a Veteška (2016b). Je potřeba zmínit, že tato specifická problematika je, vzhledem k cílové skupině dospělých, předmět sociální andragogiky (Veteška, 2015). Uvedený autor dává do souvislosti sociální prostředí, jedince a andragogickou práci s odsouzenými (ale i jedinci po výkonu trestu odnětí svobody). Vymezuje klíčové pilíře v podobě poradenství, integrace, edukace (reedukace), rehabilitace a resocializace. Sociálně-andragogickou intervenci a její konceptualizaci zmiňuje např. Demjanenko (In Barták a Demjanenko, 2021), byť se této tematice blíže nevěnuje.

Většina odborníků se shoduje na potřebě tyto jedince resocializovat. Koncepce resocializační práce s odsouzenými se zásadním způsobem rozvinula v 50. a 60. letech 20. století. Byla rozpracována do řady metod, technik a v současné době má několik směrů. Ty se rozšířili o integraci a rehabilitaci, jak sociální, tak pracovní. S tím úzce souvisí výchova a vzdělávání (edukace, tj. edukační procesy), které představují zásadní pilíř odborné práce s odsouzenými (Veteška, 2015).

Sochůrek (2007) resocializaci definuje jako složitý proces nápravy a změny neuspokojivé socializace, která se v penitenciárních podmínkách nazývá též korektivní socializací či penitenciární resocializací. Podle Netíka (In Netík a kol., 1997, s. 109) je proces resocializace odsouzených zaměřen především na:

- dosáhnutí změny v chování prostřednictvím přímého působení na odsouzeného, kdy dochází k posílení jeho smyslu pro odpovědnost, získává také pozitivní sociální návyky a etické postoje, zlepšuje si vztah k práci;
- zvýšení sociálních kompetencí, potlačení společenské nepřizpůsobivosti a sociální nezpůsobivosti;
- odstraňování škodlivých návyků např. závislostí na drogách, alkoholu, patologickém hráčství apod.

Důležité je proto vytvoření reálných životních perspektiv – plánů pro budoucnost. Samotné metody praktické realizace resocializace ve vězeňském prostředí lze v zásadě dělit do dvou skupin:

1. obecné metody zacházení s odsouzenými,
2. speciální metody zacházení s odsouzenými (Veteška, 2015).

Resocializace může být v tomto kontextu definována jako záměrné výchovné působení na klienta (příslušníka rizikové sociální skupiny, pachatele trestného činu atd.), směřující k jeho opětovnému zařazení do řádného života společnosti. V této souvislosti se někdy používá pojem převýchova. Stále více se však prosazuje i pojem edukace, respektive i reedukace, neboť v sobě zahrnuje vedle výchovy i vzdělávání (Veteška, 2015). Obě složky se (nejen) při resocializačním procesu významně prolínají. Reedukací rozumíme snahu „pomocí pedagogických metod rozvinout nevyvinuté osobnostní vlastnosti či je pozměnit společensky žádoucím směrem“ (Hartl, 1993, s. 177, později i Hartl, Hartlová, 2000, s. 501).

Obsahem resocializační pedagogiky je řízení výchovných procesů souvisejících se změnou, zlepšením postavení osob se sníženou sociální přizpůsobivostí (*social impaired*) a zlepšením životní dráhy lidí „ztracených“ (*lost*), frustrovaných, agresivních nebo vzpurných (*rebellious*) s ohledem na stávající sociální systém a jejich společenské postavení v něm (Moravcová, 2010). Předmětem resocializační pedagogiky je pedagogické působení na jedince zahrnující širší aktivity, jež pokrývají tři základní funkce:

- resocializační péči (jež spočívá v uspokojení potřeby jednotlivce);
- resocializační výchovu (týkající se především utváření mechanismů vnitřní kontroly – *selfcontrol*);
- terapii (zahrnující ustálení biopsychické jednoty osobnosti jedince).

Funkce resocializační pedagogiky tkví nejen v aktuální resocializaci, ale i v potenciální, tj. sociální profylaxi.²

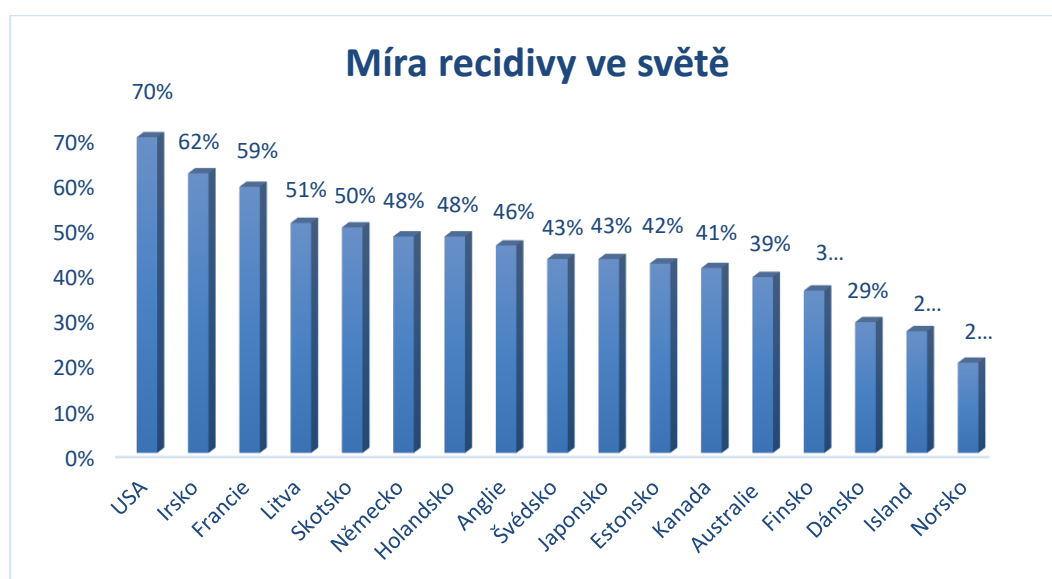
Takto vymezené pojetí resocializace a reedukace dospělých (v kontextu penitenciární péče) částečně vychází z paradigmatu polské vědecké školy (srov. Czapow a Jedlewski, 1971). Jak uvádí Veteška (2015), tato resocializační koncepce je z hlediska geopolitického

² Profylaxi můžeme definovat jako ochranu nebo prevenci před něčím nebo někým (např. nemocí, deviantním člověkem, vnějším prostředím).

a sociálně-kulturního velmi blízká prostředí českému – model korekce nežádoucího chování je doplněn aktivitami edukačního, pracovního a zájmového charakteru. Polské pojetí resocializační pedagogiky (Machel, 2003, Urban a Stanik, 2007, 2008), jejíž předmět studia zahrnuje výchovné působení objektů (instituce, lidé) a skutečností (soubory událostí), je obvykle vnímáno jako teoretická věda zaměřená na osoby se zhoršenou sociální přizpůsobivostí (Veteška, 2015 a 2017).

Dalším tématem, které je zejména v současné době velmi diskutováno na úrovni politicko-odborné, je recidiva. Jak uvádí Veteška s Fischerem (2020), recidiva patří k signifikantním kategoriím penitenciaristiky, sociální patologie, etopedie, kriminologie, ale i ke klíčovým tématům trestní politiky většiny zemí euroamerického prostoru. „Měření recidivy je v kriminologii zavedenou a osvědčenou metodou, jak zkoumat působení jednotlivých trestních opatření. Diskuze mezi experty v oblasti kriminologie a trestní politiky ukazují rostoucí zájem o tuto problematiku a potvrzují důležitost statistik recidivy pro kriminologický výzkum i pro potřeby soudního rozhodování a samotnou trestní politiku“ (Rozum, Tomášek a kol., 2016, s. 59). V zahraničí se faktory a legislativním kontextem zabývají např. Butorac, Gracin & Stanić (2017) a Konopszynski (2007). Výzkum v oblasti účinnosti korektivních prostředků u odsouzených sledovali Biedermanová a Petras (2011), Šauerová (2013), Jiříčka, Kejřová a kol. (2015), Bareš (2018), Fischer a Veteška (2020), Veteška a Fischer (2020).

Graf 1: Přehled recidivy v zahraničí

Zdroje: Butorac, Gracin, Stanić (2017, s. 122).

Dalším nástrojem, který je využíván ať již v rámci přípravného řízení, v průběhu výkonu trestu odnětí svobody či jako komunikační prostředek prevence, je mediace. Legislativní úprava v ČR (viz Doležalová a kol., 2013 a Grygar, 2014) nemá dlouhou tradici. Můžeme jí datovat do roku 2000. Mediace jako nástroj řešení sporů a konfliktů mezi lidmi (Holá, 2003, Holá a kol., 2013, Veteška, 2015). Širší uplatnění v praxi penitenciární a postpenitenciární oblasti se prosadilo díky evropským doporučením a legislativě, popularizací a vznikem neziskových organizací (Pavlová a Veteška, 2010 a Hopt a Steffek, 2013).

Rozvoj sociálních a občanských kompetencí odsouzených je nezbytnou součástí edukace v rámci účinné resocializace (více viz Veteška a Tureckiová, 2020 a Matouš, Paulovčáková a kol., 2021). Řízení edukačního procesu dospělých (Mužík, 2011) je zásadní pro efektivní formování didaktických situací (Veteška, 2016b). Andragogika a její akční pole v oblasti práce s odsouzenými má mezioborový, interdisciplinární charakter, který signifikantním způsobem odráží reálné situace a potřeby jedinců i společnosti. Zastřešuje reedukaci, resocializaci, integraci a rehabilitaci. Tato a další teoretická východiska, postavená na androdidaktických zásadách a principech, najdeme přehledně zpracované u Tigha (2003), Jarvise (2004), Vetešky (2016b) a Vetešky a Fischera (2020).

2. Vymezení základních pojmů

V následující části textu budou vymezeny klíčové pojmy z oblasti andragogiky, penitenciární a postpenitenciární péče, které jsou významné v procesu integrace, resocializace a rehabilitace odsouzených, tj. osob ve výkonu trestu odnětí svobody. Zároveň tvoří obecný teoretický rámec sledované problematiky.

2.1 Diagnostika rizik a potřeb vězněných osob

Výkon trestu odnětí svobody (dále jen „VTOS“) není a neměl by být společností vnímán jako pouhá ochrana od pachatelů trestné činnosti a forma spravedlivé odplaty za závažné porušení společenských norem. Dle platného zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody je definováno, že *„účelem výkonu trestu odnětí svobody je prostředky stanovenými tímto zákonem působit na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v dalším páchání trestné činnosti“* (§ 1).

Mimo výkonu trestu odnětí svobody lze pachateli uložit i ochranné opatření. Jedná se o opatření, které se uděluje v případě, že pachatel spáchal trestný čin, nebo čin jinak trestný. Toto opatření může udělit pouze soud. Cílem soudu je v tomto případě chránit společnost před takovým jednáním, které je v rozporu se zákonnými normami.

Ochranné opatření a tresty jsou dva druhy trestněprávních sankcí. Vyznačují se jak společnými i odlišnými znaky. Jak uvádí Černíková (2008), mezi společné znaky trestů a ochranných opatření můžeme zařadit:

- jsou právním následkem trestného činu,
- jsou prostředkem k naplnění účelu trestního zákona,
- jsou opatřeními státního donucení, která mohou ukládat pouze soudy,
- jsou vymahatelná státní mocí,
- jsou ukládána pouze na základě zákona.

Mezi odlišné znaky trestů a ochranných opatření podle Černíkové (2008) řadíme např.:

- ochranná opatření lze ukládat i za čin jinak trestný,
- při ukládání ochranných opatření není zohledňována nebezpečnost činu pro společnost,

- uložení ochranného opatření nevyjadřuje negativní hodnocení osoby pachatele,
- újma způsobená ochrannými opatřeními je pouze jeho průvodním jevem, nikoliv však jeho hlavním účinkem a podstatným znakem,
- ochranná opatření jsou zásadně prostředky speciální prevence (ochranné léčení); výjimečně působí ve směru generální prevence (srov. s Evropská vězeňská pravidla, 2006).

Novela trestního zákoníku umožnila Vězeňské službě České republiky diferencovat jednotlivé odsouzené ve věznici s ostrahou po celkovém posouzení vnějších a vnitřních rizik do příslušných stupňů zabezpečení. Proces zahrnuje zhodnocení rizik vyplývajících z povahy trestné činnosti a délky uloženého trestu (aktuálního, popř. i nově uloženého) a dále zhodnocení rizik spojených s osobností odsouzeného a dosavadního způsobu jeho života.

O zařazení do konkrétního stupně zabezpečení rozhoduje ředitel věznice na návrh odborné komise. Zhodnocení dodržování vězeňského režimu a plnění stanoveného programu zacházení později slouží jako indikátor k případnému zpracování návrhu odborné komise věznice na přeřazení odsouzeného do nižšího stupně zabezpečení. Možnost přeřazení do nižšího stupně zabezpečení motivuje odsouzené k prosociálnímu chování a aktivnímu přístupu k plnění všech úkolů a oblastí programu zacházení.

Prvotní stanovení příslušného stupně zabezpečení probíhá již v nástupní věznici a později po zpracování komplexní zprávy po přemístění odsouzeného k dalšímu VTOS do tzv. kmenové věznice. „Po přijetí do věznice se nově přijatí odsouzení ubytují odděleně od ostatních odsouzených, a to v nástupním oddílu věznice“ (§ 6 zákona č. 169/1999 Sb.).

Mezi prvotní úkony, zajišťované u odsouzených po jejich nástupu do výkonu trestu odnětí svobody řadíme vstupní diagnostiku v podobě komplexní zprávy o odsouzeném. Komplexní zpráva vychází z výstupů vyhodnocení jednotlivých rizikových oblastí diagnostického nástroje SARPO.

Uvedený nástroj představuje validizovanou metodu vyhodnocování kriminogenních rizik, které souvisejí s pácháním trestné činnosti. Nástroj SARPO není náhrada určité, např. psychologické diagnostické metody, ale při hodnocení odsouzených vychází z údajů a výpočtů rizikovosti v dílčích oblastech posuzovaných faktorů. Jedná se o kombinaci výpočtů rizik v oblastech tzv. statických a dynamických faktorů, posouzení rizika

potencionální újmy oběti i do budoucna, protektivních faktorů odsouzených, sebehodnocení odsouzených a adaptaci v nástupním oddíle. Nástroj SARPO predikuje i pravděpodobnost selhání a následného návratu zpět do výkonu trestu.

Statickou oblast nástroje zahrnují informace o trestní minulosti, způsobené újmě, aktuální trestné činnosti. Jedná se převážně o neměnné údaje vztahující se k jednání odsouzeného v minulosti.

Trestní minulost čerpá z oficiálních záznamů z rejstříku trestů o spáchané trestné činnosti, včetně uložených sankcí. Podstatné jsou především údaje o věku prvního odsouzení, celkový výčet záznamů v rejstříku trestů, podílu uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody z celkového počtu odsouzení (Drahný et al., 2018).

Způsobená újma zachycuje údaje o závažném trestném jednání v minulosti a v současnosti. Mezi závažné kriminální chování řadíme tzv. specifickou trestnou činnost vykazující znaky násilného charakteru a dále trestné činy s drogovým, popř. sexuálním kontextem.

Aktuální trestná činnost zahrnuje popis aktuálně uložených trestů, včetně posouzení, zda se jedná o specifickou trestnou činnost.

Riziko újmy je prediktivní oblast nástroje, kterou zpracovává psycholog oddělení výkonu trestu v souvislosti s možným rizikem újmy potencionální oběti. Riziko újmy vychází z identifikace specifické trestné činnosti, následné analýzy trestné činnosti pachatele a zhodnocení pravděpodobnosti rizika újmy.

Celkové riziko, vyplývající se statické části nástroje je v závěru komplexní zprávy vyjádřeno i číselným údajem, jenž značí mírou rizikovosti na škále 0–100 (nízké, střední, vysoké, velmi vysoké). Ačkoliv bylo řečeno, že uvedená část nástroje se vztahuje zejména k jednání pachatele v minulosti, údaje o míře rizikovosti v oblasti statických faktorů se může zvýšit, a to v situaci, kdy je odsouzenému uložen další trest odnětí svobody.

Stěžejní část nástroje SARPO je zaměřena na charakteristiku tzv. dynamických faktorů, popisující určené oblasti života jedince, které při správním fungování (zajištění) vytvářejí předpoklad pro samostatné a nekriminální soužití ve společnosti. Na rozdíl od statických faktorů, jsou dynamické faktory ve svých dílčích oblastech a charakteristikách přístupným změnám, které jsou přímo spojeny s predikcí možného selhání i v budoucnu. Hodnotitelé při zpracovávání příslušných částí dynamických faktorů vždy sledují popis situace pro danou

oblast v době před nástupem do výkonu trestu, motivace odsouzeného ke změně a dále vyhodnocují potencionální riziko selhání i do budoucna. Autoři deskriptivní studie SARPO identifikují dynamické faktory hodnotitelné v těchto oblastech:

Bydlení – charakterizuje místa, kde se osoba převážně zdržuje, ve kterém žije, má zde sociální vazby, svou rodinu, má své osobní věci apod. Ve většině případů může být bydliště totožné s adresou trvalého pobytu a na rozdíl od trvalého pobytu může mít fyzická osoba těchto bydlišť více. Posuzovaný faktor bydlení v sobě zahrnuje i kvalitu mezilidských vztahů udržovaných v rámci okruhu místa určeného k bydlení.

Zaměstnání – postihuje kvantitativní a kvalitativní stránku zaměstnání většinou v podobě pracovně právních vztahů, výčtu předchozích zaměstnání a délky praxe v daném oboru. Zde je relevantnost poskytnutých údajů přímo ovlivněna doložitelností.

Finance – postihuje jednotlivé druhy zdrojů legálních příjmů a jejich dostatečnost k pokrytí základních životních potřeb. Zmapování dluhové problematiky a možností zajištění legálních příjmů jsou zásadním faktorem pro celkové vyhodnocení rizika.

Rodina a sociální kontakty – orientuje se na oblast sociálních vazeb s blízkými, existenci kontaktů se svým rodinným a sociálním prostředím včetně jejich vlivu na jednání odsouzeného. Posilování funkčních sociálních vazeb a sociální interakce je jedna z oblastí programu zacházení.

Vzdělání a výchova – popisuje úroveň a kvalitu dosaženého vzdělání a charakter výchovného prostředí, ve kterém odsouzený vyrůstal. Hodnotí se rizika vyplývající z nízkého či nedokončeného vzdělání, z negativních dopadů výchovného prostředí na jedné straně a z odloučení od primární rodiny z důvodu institucionalizovaných pobytů na straně druhé, rizika vyplývající z poruch chování a souvislost tohoto faktoru s trestnou činností.

Závislosti – popisuje a vyhodnocuje vztah odsouzeného k alkoholu, drogám a hazardnímu hraní. Hodnotí rizika s nimi spojená a souvislost tohoto faktoru s jeho trestnou činností.

Osobnost a chování – popisuje významné osobnostní charakteristiky, některé projevy maladaptivního chování, zhodnocuje rizika vyplývající z osobnosti a souvislost tohoto faktoru s trestnou činností (Drahný et al., 2018).

Každá z oblastí dynamických faktorů vyjadřuje míru rizikovosti na škále 0–10 a poté ve výsledné hodnotě 0–100, přičemž uvedená hodnota rizika v oblasti dynamických faktorů předurčuje, jaký typ programu zacházení bude odsouzenému posléze stanoven.

Míra rizika je prvotně vyjádřena objektivní hodnotou, kterou generuje nástroj po zaznamenání relevantních informací ze strany hodnotitelů. Sami hodnotitelé objektivní údaj buď ponechají beze změny, popř. na základě stanoveného mechanismu mohou hodnotu o jeden stupeň zvýšit či snížit. Výsledná hodnota postihuje míru rizika daného dynamického faktoru.

Při posuzování dynamických faktorů nástroj SARPO zohledňuje i sebehodnocení odsouzených (zaznamenává pracovník odborného zacházení ve vězeňství – speciální pedagog) vztahující se k jednotlivým rizikovým oblastem, hodnocení trestné činnosti a hodnocení míry zodpovědnosti za spáchanou trestnou činnost. Při hodnocení rizikových oblastí je posuzována i oblast motivace. U odsouzeného je sledováno, zda je schopen si uvědomovat míru případného rizika v dané dynamické oblasti a pokud ano, zda učinil již nějaké kroky ke změně. Míra motivace je zásadním faktorem pro penitenciární zacházení.

Hodnotitel má kromě míry motivace možnost u odsouzeného definovat i protektivní faktory, které jsou rovněž důležitým faktorem v procesu změny. Zvláštní část nástroje zahrnuje projevy chování a adaptaci odsouzeného během pobytu v nástupním oddílu. Po zpracování statických i dynamických oblastí nástroje mají hodnotitelé možnost navrhnout konkrétní doporučení a režim zacházení.

Finální interpretace údajů obsažených v komplexní zprávě o odsouzeném jsou po stanovení příslušného typu programu zacházení zásadní z hlediska volby příslušných metod zacházení ve snaze o snižování rizika recidivy trestného jednání. Jako poslední uzavírá komplexní zprávu pracovník odborného zacházení ve vězeňství – speciální pedagog a následně společně s odsouzeným řeší stanovení individuálního programu zacházení.

2.2 Skladba programu zacházení

Program zacházení, v minulosti resocializační program se odsouzeným stanovuje v individuální podobě a vychází z relevantních údajů komplexní zprávy o odsouzeném. Celkově lze program zacházení vnímat jako určitý osobní plán odsouzeného, který obsahuje soubor konkrétních cílů a oblastí aktivit, které by měly co nejvíce eliminovat identifikované rizikové oblasti odsouzeného souvisejícími s trestnou činností.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu v ustanovení § 41 odst. 3 konkrétně hovoří o tom, že „*program zacházení obsahuje konkrétně formulovaný cíl působení na odsouzeného, metody zacházení s odsouzeným směřující k dosažení cíle a způsob a četnost hodnocení.*“

Program zacházení se po jeho schválení ředitelem věznice pro odsouzeného stává závazným a je povinen ho jako celek plnit. Oblastmi aktivit programu zacházení jsou podle ustanovení § 36 odst. 2 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti ČR č. 345/1999 Sb.:

- a) pracovní aktivity,
- b) vzdělávací aktivity,
- c) speciální výchovné aktivity,
- d) zájmové aktivity,
- e) oblast utváření vnějších vztahů.

Pracovní aktivity zahrnují zejména zaměstnávání odsouzených na pracovištích uvnitř či mimo věznici s konkrétním rozsahem schváleném pohybu za účelem plnění pracovních povinností. Návrh na pracovní zařazení odsouzených předkládá písemně i v elektronické formě kmenový vychovatel a poté je projednán odbornou komisí ředitele věznice. V průběhu jednání zařazovací komise se vždy zvažují bezpečnostní rizika vyplývající z povahy spáchané trestné činnosti odsouzených, popř. další probíhající trestní řízení, rizika související se samotnou osobností odsouzených, jejich projevy chování na oddíle, míra aktivity při plnění programu zacházení, dodržování vězeňského režimu, osobní a zdravotní dispozice pro navrhovanou pracovní činnost a další.

Nejnižším druhem volného pohybu při plnění pracovních povinností je zařazení odsouzeného na střežené pracoviště uvnitř věznice. Naopak nejvyšším druhem volného pohybu je zařazení odsouzeného na pracoviště s volným pohybem mimo věznici, kdy po dobu jeho pracovní doby není přítomen žádný zaměstnanec Vězeňské služby ČR a činnost odsouzených podléhá pouze namátkové kontrole 1x týdně. Rozsah schváleného volného pohybu pro plnění pracovních povinností je současně indikátorem při posuzování možnosti zpracovat návrh na opuštění věznice v souvislosti s návštěvou, programem zacházení nebo přerušáním výkonu trestu.

Dle záměrů zpracované Nové koncepce vězeňství ČR do roku 2025 má zaměstnávání vězněných osob přispívat k optimalizaci průběhu výkonu trestu odnětí svobody a vytvářet jim předpoklady pro udržení si či získání pracovní návyků. Současně zaměstnání dává možnost vydělat si prostředky na řešení finanční situace odsouzených, včetně společensky velmi žádoucí úhrady nákladů spojených s trestnou činností (náklady trestního řízení),

náklady výkonu trestu, plnění vyživovací povinnosti vůči rodině a hrazení dalších pohledávek.

Problematika zadlužení odsouzených společně se závislostním chováním představuje jeden z nejčastějších důvodů recidivy trestné činnosti a je třeba ji řešit již během výkonu trestu tak, aby se během této doby dluhy pokud možno ještě nenavyšovaly (Nová koncepce vězeňství ČR do roku 2025, 2015).

Mimo uvedené zaměstnávání se odsouzení dále zapojují do prací potřebných k zajištění každodenního provozu věznice. Zde hovoříme zejména o různých úklidových pracích, popř. dalších pracovních činnostech bez nároku na finanční odměnu dle pokynu zaměstnance věznice. Poslední oblastí pracovních aktivit je ergoterapie pod vedením zaměstnance, který má k tomuto požadované vzdělání.

Vzdělávací aktivity se orientují na vzdělávání odsouzených formou řádné účasti při studiu ve středních odborných učilištích, vzdělávání v korespondenčních kurzech a v síti základních, středních, vyšších odborných nebo vysokých škol České republiky a dále na častěji využívané aktivity přímo vedené, popř. kontrolované zaměstnancem oddělení výkonu trestu.⁷

Při realizaci určených aktivit programu zacházení je možné o procesu zapojit i lektory z řad odsouzených, kteří prokáží potřebné znalosti či dovednosti k vedení aktivity. Metodickou a kontrolní činnost směrem k lektorovi zajišťuje pracovník odborného zacházení ve vězeňství – speciální pedagog.

Odsouzení motivovaní ke zvýšení odborné kvalifikace mají možnost zařazení do určených vzdělávacích oborů ve věznicích (např. obráběč kovů, pánský krejčí, pomocný kuchař, elektrotechnik), které disponují školským vzdělávacím střediskem (Věznice Heřmanice, Pardubice, Plzeň, Rýnovice, Světlá nad Sázavou, Valdice, Všehrady, Kuřim a Stráž pod Ralskem), popř. jsou pronajímateli prostor pro soukromé vzdělávání. V případě, že zájemci o studium úspěšně absolvují přijímací řízení a jsou zdravotně způsobilí ke studiu, bývají často dočasně přemístěni ze své kmenové věznice do věznice, ve které se studium realizuje.

V současné době přetrvává problém nekompaktnosti vzdělávacího procesu se skutečnými potřebami zaměstnávání odsouzených, a to vzhledem k požadavkům pracovního

trhu v průběhu výkonu trestu odnětí svobody i následném procesu reintegrace po propuštění na svobodu.

Věznice Jiřice i další vězeňská zařízení již na uvedenou situaci reagují formou aktivní spolupráce s externími subjekty, které odsouzeným nabízejí možnost zvýšení odborné způsobilosti, které je v případě zájmu provázáno s nabídkou možnosti pracovního uplatnění a ubytování. Z praxe vyplývá, že odsouzení dlouhodobě projevují největší zájem o účast v rekvalifikačních a kvalifikačních kurzech s další využitelností pro automobilový průmysl, skladovou činnost či ve stavebnictví. I do budoucna je nezbytné prostřednictvím těchto kurzů rozvíjet současné a zároveň podpořit nové aktivity v oblasti vzdělávání tak, aby reagovaly na situaci na pracovním trhu, potřeby spolupracujících zaměstnavatelských subjektů v dané oblasti a možnosti konkrétní věznice.

Každá věznice má pro účely stanovování programů zacházení k dispozici nabídku aktivit ve všech jeho oblastech, za kterou zodpovídá pracovník odborného zacházení ve vězeňství – speciální pedagog. Vedení konkrétních aktivit zajišťují zejména zaměstnanci oddělení výkonu trestu, pracovníci odborného zacházení ve vězeňství – vychovatelé, vychovatelé – terapeuti, pedagogové volného času, speciální pedagogové, sociální pracovníci, psychologové, kaplani. Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 5 z roku 2016 o zaměstnancích a příslušnících Vězeňské služby ČR zabezpečujících výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody a výkon zabezpečovací detence mimo jiné ve svém znění charakterizuje organizaci, činnost a úkoly jednotlivých zaměstnanců a hovoří i o podílu vedení aktivit programu zacházení zaměstnanci věznice.

Vychovatel výkonu trestu přímo vede zpravidla dvě průběžné aktivity programů zacházení v časové dotaci minimálně 45 minut na jednu aktivitu. Odborný zaměstnanec oddělení výkonu trestu podle svého odborného zaměření a místních podmínek vede nejméně jednu aktivitu programu zacházení z oblasti speciálních výchovných nebo vzdělávacích aktivit týdně, které se zaměřují na oblast příčin a důsledků páchaní trestné činnosti a podporují takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění řádný soběstačný život (Sbírka nařízení GŘVSČR 5/2016, s. 24–31).

„Speciálními výchovnými aktivitami programu zacházení se rozumí sociální, speciálně pedagogické, psychologické a terapeutické působení vedené zaměstnanci s potřebným odborným vzděláním, zaměřené zejména na

- a) *oblast příčin a důsledků páčání trestné činnosti,*
- b) *rizika a kriminogenní potřeby,*
- c) *osobnost odsouzeného nebo*
- d) *změnu postojů, myšlení a chování odsouzeného.“ (zákon č. 169/1999 Sb.).*

Speciálně výchovné aktivity jsou nejčastěji využívány při zacházení s odsouzenými ve specializovaných oddílech, oddílech bezdrogové zóny, výstupních oddílech. Ve standardních oddílech je uplatňováno v případě stanovení programu speciálního zacházení. Konkrétní formy odborné intervence, popř. terapeutického působení jsou nedílnou součástí i standardizovaných programů Vězeňské služby ČR.

Zájmové aktivity zahrnují individuální i skupinové činnosti, které rozvíjejí vědomosti, schopnosti a sociální dovednosti odsouzených v souladu s cíli programu zacházení a účelem výkonu trestu. Penitenciární praxe v ČR přináší poznatky o tom, že o zmíněnou oblast odsouzení projevují největší zájem, konkrétně o účast ve volnočasových aktivitách se sportovním zaměřením. Zájmové aktivity nabízejí odsouzeným možnost osvojit si návyky pro čínorodý způsob trávení volného času, což je důležité zejména u osob, které mají problém se závislostním chováním.

Oblast utváření vnějších vztahů se zaměřuje na podporu důležitých sociálních vazeb odsouzených s blízkými osobami i v průběhu výkonu trestu, což je dalším důležitým faktorem úspěšného reintegračního procesu. Odsouzení mají možnost komunikace s blízkými ve formě neomezené písemné komunikace, telefonické komunikace v rozsahu 20 minut denně až na 10 předem schválených telefonních čísel, realizace řádných návštěv ve věznici v rozsahu 3 hodin v kalendářním měsíci, popř. povolení opustit věznici v souvislosti s návštěvou či přerušeni trestu dle schválení ředitelem věznice.

2.3 Přehled jednotlivých druhů programů zacházení

Optimalizace forem a metod zacházení s odsouzenými je dlouhodobým penologickým tématem. Z původně spíše plošného stanovování programů zacházení odsouzeným praxe prokázala potřebu cíleněji diferencovat příslušné typy programů zacházení s ohledem na přetrvávající potřebu snižování rizika recidivy. Po absolvování nástupního oddělení byl odsouzeným stanoven určitý vstupní program zacházení, který obsahoval v zásadě totožný podíl jednotlivých aktivit u všech odsouzených, vyjma těch, kteří odmítali jeho přijetí. V takovém případě jim byl stanoven minimální program zacházení. Odsouzeným

před očekávaným koncem věznění byl stanovován předvýstupní program zacházení. Praxe později prokázala, že není příliš efektivní věnovat všem odsouzeným stejnou pozornost při aplikaci jednotlivých oblastí aktivit programů zacházení, včetně odborné intervence.

Typologie současných programů zacházení přímo reaguje na výstupy zpracované v komplexních zprávách pomocí nástroje SARPO. Jinak řečeno míra intenzity zacházení s odsouzenými je podmíněna mírou rizik v oblasti dynamických faktorů. Klasifikace příslušných typů je legislativně upravena ustanovením § 36a, § 37 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti ČR č. 345/1999 Sb., které určuje, že „(1) Odsouzenému s nízkými riziky se stanoví program minimálního zacházení, ve kterém se klade důraz na aktivity pracovní a zájmové aktivity. Program minimálního zacházení je charakterizován menší mírou odborné intervence. (2) Odsouzenému se středními až vysokými riziky se stanoví program standardního zacházení, ve kterém se klade důraz na aktivity pracovní a vzdělávací. Program standardního zacházení je charakterizován střední mírou odborné intervence a činnostmi obecně cílenými. (3) Odsouzenému s vysokými až velmi vysokými riziky se stanoví program speciálního zacházení, ve kterém se klade důraz na aktivity speciálně výchovné a vzdělávací. Program speciálního zacházení je charakterizován větší mírou odborné intervence a činnostmi speciálně výchovnými. (4) Odsouzeného, kterého je, vzhledem k délce trestu či potřebě pomoci při vytváření příznivých podmínek pro soběstačný způsob života v souladu se zákonem, nutno připravit na život po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, se stanoví program výstupního zacházení“ (zákon č. 169/1999 Sb.).

Program výstupního zacházení se stanovuje vždy po zařazení odsouzeného do výstupního oddílu ředitelem věznice na návrh odborné komise. Dále se uplatňuje u odsouzených, kteří nemohli být zařazeni do výstupního oddílu (např. z kapacitních důvodů, či nebyli doporučeni k zařazení) a to rovněž s cílem vytváření příznivých podmínek pro soběstačný způsob života v souladu se zákonem o výkonu trestu odnětí svobody. Z výše uvedeného vyplývá, že pracovník odborného zacházení ve vězeňství – speciální pedagog musí danou skutečnost zohlednit v nabídce aktivit a metod odborného působení při zpracovávání souhrnného plánu zacházení s odsouzenými na období jednoho roku pro výchovné kolektivy odsouzených, které má ve své péči.

(5) Odsouzený odmítající stvrdit svým podpisem přijetí programu zacházení se zařadí do programu základního motivačního zacházení, ve kterém se klade důraz na dodržování pořádku a bezpečnosti a pracovní aktivity odpovídající zdravotnímu stavu odsouzeného.

Motivační program je charakterizován individuální mírou odborné intervence s cílem motivovat odsouzeného ke změně postojů a chování.“ (zákon č. 169/1999 Sb.).

Úspěšnost plnění programu zacházení je v pravidelných intervalech (jednou za měsíc u mladistvých, jednou za dva měsíce ve výstupních oddílech, jednou za tři měsíce ve věznicích s ostrahou, jednou za šest měsíců ve věznicích se zvýšenou ostrahou) vyhodnocováno a to ve všech jeho oblastech (stanovené cíle a aktivity). Společně s vyhodnocením plnění programu zacházení kmenový vychovatel zpracovává i hodnocení chování odsouzeného a dodržování vězeňského režimu. Odsouzený je s obsahem vyhodnocení vždy prokazatelně seznámen. V průběhu pobytu odsouzeného ve výkonu trestu je mu příslušný program zacházení dle potřeby aktualizován, a to v souladu s mírou úspěšnosti jeho plnění. Aktualizací programu zacházení je i provedená změna varianty dle typu viz výše uvedeno.

Specifické jsou aktualizace programu zacházení v případě zařazení odsouzeného do oddílu bezdrogové zóny s terapeutickým programem, popř. do specializovaného oddílu pro osoby s poruchou chování a poruchou osobnosti, kde je uplatňován komunitní styl práce se všemi jeho aspekty.

Program standardního zacházení je uplatňován u odsouzených v běžném výkonu trestu, kdy se zde realizují jednotlivé oblasti pracovních, vzdělávacích a zájmových aktivit. Vzdělávací programy je podle Vetešky (2015) potřeba více přizpůsobovat zejména potřebám zaměstnávání vězňů a požadavkům na nedostatkové profese na trhu práce, kam budou odsouzení mířit po svém propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Současné vzdělávací aktivity ve většině věznic jsou mnohdy zaměřeny na získání nových vědomostí a všeobecného přehledu v oblastech, které jsou pro odsouzené zajímavé, přičemž konkrétní nabídka je přímo podmíněna i odbornou způsobilostí jednotlivých lektorů. Je diskutabilní, zda účast odsouzeného např. v zeměpisném kurzu, kurzu dějepisu nebo kurzu dopravní výchovy lze považovat za stěžejní pro snižování rizikových oblastí. V reakci na uvedené lze uvažovat o standardizaci balíčku cíleně zaměřených kurzů a aktivit, ve kterých by účast odsouzených byla povinná. Rovněž lze souhlasit s názorem, že míra úspěšnosti postpenitenciární péče má své kořeny již po dobu pobytu výkonu trestu, kdy kontinuální péče a každodenní snaha odsouzených může zajistit úspěšnou reintegraci (Veteška, 2015).

Pro zvlášť rizikové pachatele a vybrané skupiny odsouzených jsou určeny specifické terapeutické programy určené pro odsouzené, kteří jsou zařazeni do specializovaných oddílů

pro odsouzené se specifickými potřebami. Obdobně je problematika řešena účastí odsouzené ve standardizovaném programu se zaměřením na konkrétní poruchu.

2.4 Standardizované intervenční programy

Standardizované intervenční programy se realizují dle Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 13, ročník 2019, kterým se stanoví minimální standardy pro tvorbu a realizaci standardizovaných programů ve výkonu trestu odnětí svobody. Programy se realizují v různých věznicích pro odsouzené, kteří splňují veškerá kritéria pro přijetí.

Zařazení odsouzeného do standardizovaného programu je dalším důvodem k provedení aktualizace programu zacházení, a to zejména v oblasti speciálně výchovných aktivit v souladu s cíli příslušného programu. Po ukončení programu je věznice povinna vypracovat na odsouzeného závěrečnou hodnotící zprávu, ve které je nedílnou součástí i popis změn v oblasti rizikových faktorů a návrh doporučení pro další penitenciární zacházení.

Z hlediska dlouhodobých poznatků o chování vězeňské populace bylo zjištěno, že velká část odsouzených je lépe ovlivnitelná režimem a prací, než malá část vězeňské populace, která není ovlivnitelná vůbec. Odsouzení, kteří jsou zařazováni do zvláštních intervenčních, zpravidla terapeutických programů zahrnují skupinu těch, kteří jsou přístupní změně, avšak současně vykazují vysoká rizika nebo stupeň narušení (Veteška a Fischer, 2020).

Vězeňská služba ČR aktuálně umožňuje účast vybraným odsouzeným v několika specificky zaměřených programech.

Program 3Z („Zastav se, zamysli se a změň se“) je výcvikový skupinový program zaměřený na nácvik sociálních dovedností. Jedná se o změny v myšlení a chování ve vztahu k trestné činnosti, přičemž je zde využíváno osvědčených metod kognitivně behaviorální terapie. Program byl původně převzat od Londýnské probační a mediační služby a posléze modifikován na české podmínky. Účastníci programu mají možnost lépe pochopit svou trestní minulost a určit si rizikové faktory v individuálních vzorcích trestného jednání, osvojují si např. dovednosti kauzálního myšlení pro řešení náročných životních situací, plánování cílů, sebeřízení a sebeovládání.

Program GREPP je zaměřen na zacházení s odsouzenými, kteří spáchali specifickou trestnou činnost na dětech do 18 let věku, konkrétně trestné činy týrání, komerční sexuální zneužívání dětí či sexuální zneužívání bez komerčního aspektu. Program zahrnuje celkem

dvě části. První část je charakterizována intenzivním, krátkodobým reedukačním programem. Po úspěšném absolvování první části účastníci přecházejí do druhé části programu, která zahrnuje dlouhodobé terapeutické působení. Pro ženskou vězeňskou populaci je analogií program FEDDO.

Program TP 21 JUNIOR je terapeutický program určený pro mladistvé odsouzené, jenž má napomáhat k minimalizaci násilných projevů chování. Výkazy o násilí mezi obviněnými a odsouzenými dokládaly zvýšený výskyt tohoto jevu u věkově mladších odsouzených. Odsouzení jsou v programu motivováni k vytvoření si náhledu na nevhodnost řešení zátěžových situací za pomoci agresivního jednání.

Program PARDON patří mezi krátkodobé terapeuticko-edukativní intervenční programy a je určen pro řidiče s problémovým průběhem řídičské praxe.

Program ZUŘIVEC je krátkodobým skupinovým programem pro odsouzené, kteří se dopustili násilí, u nichž je žádoucí vytvoření náhledu na problémové chování a pochopení příčinných souvislostí, které vedlo k násilí.

Program TP KEMP je dalším, avšak dlouhodobým terapeutickým programem, určený pro pachatele násilné trestné činnosti, jehož cílem je získání náhledu na násilné chování a osvojení si mechanismů pro jeho zvládnutí. Stejně zaměřený je i program GLM (Good Lives Model), který je aktuálně předmětem pilotáže ve vybraných věznicích, včetně Věznice Jiřice.

Program ANTIAGRESIVNÍ TRÉNINK, je program, jehož cílem je zvýšit sebekognici odsouzených, které by mělo vést ke zvýšení schopnosti lépe využívat seberegulační mechanismy v oblasti zvládnutí stresu a frustrace.

Program Výstupní oddíl – Otevřená věznice je zaměřen na celkové posilování sociálních kompetencí a protektivních faktorů odsouzených a za pomoci vyšší míry individuálního působení je zacílen zejména na vytvoření příznivých podmínek pro dobu po propuštění z výkonu trestu v procesu reintegrace (Sbírka NGRŽ VSČR 13/2019).

Jiříčka a Kejřová (2015) uvádějí k tématu intervenčních programů a programů zacházení v českých věznicích nutnost dodržovat několik základních principů, které je nutno zachovávat. Při zacházení s odsouzenými jsou sledovány i zájmy, potřeby a ochrana společnosti, přičemž společnost dává zakázku pracovat s nejvíce ohroženými a nebezpečnými pachateli trestných činů, nikoliv s nejvíce přizpůsobivými.

Prvotním důvodem k odsouzení bylo spáchání trestného činu, ne vývojové, psychické, sociální, ekonomické či jiné faktory. Nezastupitelným nástrojem zacházení s odsouzenými je konfrontace s okolnostmi, spouštěcími mechanismy a souvisejícími faktory spáchaného trestného činu a posilování sebnáhledu na něj.

Celkové působení na odsouzené v oblasti programů zacházení směřovat ke snížení těch rizik, které měly souvislost se spáchanou trestnou činností a zvyšují pravděpodobnost dalšího selhání, nikoliv odstranění poruchy či posílení vybraných složek osobnosti bez návaznosti na riziko recidivy. Cílená andragogická intervence v oblasti penitenciární péče může výrazným způsobem ovlivnit následnou postpenitenciární péči (Veteška a Fischer, 2020). Příslušné standardizované programy musí obsahovat povinná minimální kritéria, na základě kterých bude vyhodnocována jejich úspěšnost (Jiříčka a Kejřová, 2015).

3. Specifika „Pilotního projektu zacházení v Otevřené věznici“

Vývoj moderních evropských vězeňských systémů je možné datovat ke konci druhé světové války. Na základě lekce dehumanizace a nelidského zacházení s odsouzenými během let 1939–1945 se v Evropě vznesla vlna kritiky vůči stávajícím způsobům trestání a zacházení s odsouzenými. Mezi léty 1945–1965 tak došlo v Evropě k mohutné vlně reforem trestních systémů, jejichž základem se stala snaha vytvořit trestní (vězeňské) systémy založené na humánním zacházení s odsouzenými a na dodržování lidských práv vězňů. Jedny z prvních otevřených věznic začaly vznikat ve Švédsku v roce 1945 ve vztahu k reformě vězeňství a trestní justice. Otevřené věznice vznikly jako součást nového moderního vězeňského systému.

3.1 Filosofie formátu otevřených věznic

Formát otevřených věznic se velmi rychle rozšířil do mnoha dalších evropských zemí jako je Dánsko, Finsko, Německo, Norsko, Rakousko, Švýcarsko, Velká Británie a mnoho dalších. Z otevřených věznic se tak postupně stal jeden z klíčových pilířů moderních vězeňských systémů.

V dnešní době jsou otevřené věznice běžnou součástí vyspělých světových vězeňských systémů a představují jeden ze způsobů, jak efektivně využívat penitenciární modely zacházení s odsouzenými a snižovat tak riziko případné recidivy. Otevřené věznice jsou především v severovýchodních zemích nepostradatelnou součástí vězeňských modelů, které jsou považovány za nejvyspělejší vězeňské systémy světa.

Koncepce otevřených věznic je založena na nezbytném respektu a vzájemné důvěře mezi odsouzenými a zaměstnanci věznice. Odsouzení vykonávají trest odnětí svobody v otevřených věznicích pod minimálním dohledem. Důraz je kladen na rozvoj autonomie odsouzených v co možná nejširší míře (např. v oblasti stravování, hospodaření s finančními prostředky apod.). Výkon trestu v otevřené věznici představuje privilegium, které si odsouzení musejí zasloužit řádným plněním denního řádu a všech povinností.

Cílem výkonu trestu v otevřené věznici je minimalizace potenciálních rizik spojených s návratem odsouzeného do společnosti. V rámci výkonu trestu je odsouzeným umožňováno opouštět věznici po vymezenou dobu (vždy však pouze za předem stanoveným účelem), během které mají možnost ve zvýšené míře interagovat s okolním prostředím/společností a postupně se tak připravovat na život po propuštění.

Formát otevřených věznic je nahlížen jako jeden z nejefektivnějších způsobů přípravy odsouzeného na propuštění a zároveň velmi často využívaný způsob postupného testování připravenosti odsouzeného na život mimo vězeňské prostředí. Pobyt v otevřené věznici je využíván jako přechodová fáze mezi hlavní částí trestu a propuštěním odsouzeného, během které je odsouzenému umožněno udržovat intenzivní vztahy s rodinou, komunikovat s potenciálními zaměstnavateli, zajistit si ubytování atd. Samotný pobyt v otevřené věznici je vnímán jako významný faktor, který napomáhá ke snížení recidivy a efektivní reintegraci.

V některých případech dochází ke kritice formátu otevřené věznice ze strany politiků a společnosti. Jádrem této kritiky je strach nad snahou „otevřít“ věznice a ohrožovat společnost volným pohybem nebezpečných odsouzených. Další zmiňovanou kritikou je pojmání otevřených věznic jako „lázeňských hotelů“, kde odsouzení nemusí plnit žádné úkoly a nijak se s nimi nepracuje.

Filozofie otevřených věznic však tuto kritiku vyvrací svým důrazem na přesně stanovenou strukturu činností, ve které na sebe jednotlivé aktivity funkčně navazují, a jejich dodržování je striktně vyžadováno. Od odsouzených je dále vyžadováno plnění stanovených úkolů (programů zacházení), přičemž jakékoliv porušení řádu vede k přeřazení odsouzeného z otevřené věznice zpět do věznice uzavřené.

Součástí mechanismu výběru odsouzených umístěných do otevřené věznice je detailní analýza případných rizik s cílem umístit do otevřené věznice takové odsouzené, kteří pro společnost představují minimální riziko. Po nástupu do otevřené věznice prochází odsouzený zpravidla prvotní „testovací“ fází, ve které musí prokázat schopnost plnit zadané úkoly a vykonávat trest v otevřené věznici předepsaných způsobem. Až po této fázi získá odsouzený možnost opustit na vymezený čas prostory věznice.

Již od konce druhé světové války je kladen velký důraz na humanizování vězeňských systémů a způsobů zacházení s odsouzenými. V této souvislosti se stává jedním z velkých témat nutnost skloubit zajištění bezpečnosti společnosti, humanizované zacházení s odsouzenými a prevenci potenciální recidivy.

V této souvislosti nachází formát otevřených věznic své klíčové místo v rámci moderního evropského vězeňství, jelikož představuje efektivní, zároveň již dlouhodobě prověřený, způsob výkonu vězeňství, ve kterém je vytvářen prostor pro praktické zavádění progresivních penitenciárních prvků založených na respektu k lidským právům a lidské důstojnosti vězňů a který se ukazuje jako významný prvek při snižování recidivy, čímž

dochází k dlouhodobé ochraně společnosti. Příklady dobré zahraniční praxe byly podkladem pro úvahy o pilotáži principu otevřené věznice i v podmínkách českého vězeňství.

3.2 Tvorba metodiky projektu OV

Pilotní projekt zacházení v Otevřené věznici byl uveden do praxe dnem 01. 11. 2017 ve Věznici Jiřice. V nově vybudovaném objektu OV je zajišťován výkon trestu odnětí svobody u odsouzených mužů, kteří jsou z hlediska vnitřní diferenciacce zařazeni pro výkon trestu odnětí svobody do věznice s ostrahou, oddělení s nízkým stupněm zabezpečení.

Při budování otevřeného typu věznice v podmínkách České republiky byla základním předpokladem skutečnost, že tato věznice by měla obsahovat prvky inovace. Při tvorbě metodiky projektu bylo třeba dodržet zákonný rámec platných norem pro výkon trestu odnětí svobody.

Autory komplexní metodiky projektu jsou zaměstnanci Věznice Jiřice Mgr. Bc. Hana Prokopová a Mgr. Bc. Roman Farkaš, DiS. Oblasti, které jsou v metodice projektu podrobně zpracovány, dle názoru obou autorů vhodně reagují na potřebu koncepční změny zacházení s odsouzenými v průběhu výkonu trestu. Teoretický rámec projektu byl zpracován na základě několikaleté odborné zkušenosti autorů v penitenciární oblasti a dále byla zohledněna zahraniční zkušenost spoluautorky s penitenciární praxí ve věznicích otevřeného typu.

Předpokladem pro zacházení s odsouzenými v OV je v první řadě zaměření na posilování protektivních faktorů napomáhajících reintegraci. Dle Farkaše a Prokopové (2017) je tedy nutné směřovat zacházení s odsouzenými především směrem k posilování prosociálních vzorců chování, a to v souladu s běžnými společenskými normami, jež by mělo napomáhat i ke snižování rizika recidivy do budoucna u zmíněné cílové skupiny.

V projektu OV je nastaven systém odborného zacházení s odsouzenými směrem k realizaci cílených aktivit programu zacházení, v kombinaci s vyšší mírou individuálního přístupu zaměstnanců OV směrem k odsouzeným metodou „doprovázení“. Doprovázením rozumíme preferovaný individuální přístup uplatňovaný při práci s odsouzenými, který je charakterizován jasně vymezenými cíli a metodami odborné intervence v procesu individuálního plánování na základě potřeb konkrétního odsouzeného.

Pro bližší objasnění lze uvést oblasti jako např. duševní hygiena a práce se stresem, posilování vlastních protektivních faktorů, reflexe dosavadní práce na rizikových

oblastech a motivace pro další práci na nich po propuštění z výkonu trestu, podpora v posilování či opětovném navazování vztahů s důležitými osobami mimo výkon trestu, reflexe vlastních obav ze selhání a reflexe vlastních očekávání po propuštění z výkonu trestu, hledání nových zdrojů opory a posilování motivace k pozitivní změně.

Smyslem pilotního projektu OV je ověřit, jak jsou odsouzení schopni reagovat na zásadní inovativní změnu prostředí pro výkon trestu odnětí svobody z psychologického hlediska a dále, jakým způsobem reagují na zvýšené požadavky ve smyslu kooperace při tréninku efektivních způsobů řešení běžných i náročných životních situací, nutnost aktivního zapojení do cílených vzdělávacích, speciálně výchovných a pracovních aktivit programu zacházení v OV dle jednotlivých fází pobytu v OV a v neposlední řadě na vytvoření podmínek pro vyšší míru jejich samostatného přístupu při řešení vlastních potřeb a snižování rizikových faktorů.

V souladu s filozofií OV je systém zacházení s odsouzenými realizován dle příslušných fází, přičemž každá fáze v rámci pobytu odsouzeného v OV a jeho vývoje směrem ke zjištěným rizikům a potřebám dle nástroje SARPA, je zaměřena na naplnění konkrétních cílů a činností směřujícím k výše uvedeným skutečnostem.

Aktivity programu zacházení jsou obecně nastaveny pro co nejefektivnější přípravu odsouzeného na plynulý přechod do civilního života a na udržení získaných návyků a kompetencí, které si osvojil v průběhu celého výkonu trestu. Odsouzení procházejí jednotlivými fázemi individuálně a jedná se tedy o polootevřený systém zacházení.

Prokopová a Farkaš (2017) definují oblasti základních cílů projektu OV, kam řadí zejména:

- Naplňování filosofie „Nové koncepce vězeňství ČR do roku 2025“ (2015)
 - zejména ve vzdělávací a pracovní oblasti.
- Snižování recidivy trestného jednání
 - preferencí intenzivního, individuálního přístupu k odsouzeným v reakci na jejich rizikové faktory, potřeby a protektivní faktory z hlediska odborného zacházení. Přístup ze strany odborných zaměstnanců směrem k odsouzeným směřovat především k „doprovázení“ při řešení otázek souvisejících s VTOS i přechodem do civilního života, neboť je třeba co nejvíce posilovat jejich vlastní sociální kompetence).

- Inovace prostředí pro VTOS
 - z psychologického hlediska ovlivňuje jedince, z tohoto důvodu, pakliže chceme na odsouzené působit prosociálním směrem a nastavit podmínky pro úspěšnou resocializaci, by se prostředí OV mělo co nejvíce přiblížit civilnímu životu, aby byl zajištěn bezproblémový a plynulý přechod na svobodu.
- Vytvoření podmínek pro větší samostatnost a kompetentnost odsouzených při řešení běžných otázek v době přípravy na propuštění.
- Posílení sebeobslužných aktivit odsouzených
 - zaměřených na samostatný způsob života.
- Posílení protektivních faktorů u odsouzených
 - jako prostředek pro efektivní řešení náročných životních situací.¹⁶

3.3 Charakteristika pracovní činnosti zaměstnanců OV

Pro realizaci pilotního projektu a následnou činnost v OV bylo dle návrhu systemizační komise Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR stanoveno personální obsazení:

- vedoucí oddělení výkonu trestu pro objekt OV – 1 tabulkové místo
- speciální pedagog – 1 tabulkové místo
- sociální pracovník – 1 tabulkové místo
- psycholog – 1 tabulkové místo
- vychovatel – terapeut – 1 tabulkové místo
- pedagog volného času – 1 tabulkové místo
- vychovatel – 8 tabulkových míst

Z hlediska schválené metodiky pro zacházení s odsouzenými v OV došlo k úpravě standardní pracovní náplně jednotlivých zaměstnanců oddělení výkonu trestu. Nejvýraznější změnu lze vnímat na pozici vychovatele OV, který je povinen zajišťovat mimo běžné úkony spojené s touto funkcí i činnosti, které do jisté míry suplují funkční povinnosti příslušníka Vězeňské služby ČR (dozorce, inspektora dozorčí služby). Vzhledem ke skutečnosti, že OV je oddělením s nízkým stupněm zabezpečení, dohled nad činnostmi odsouzených zajišťuje právě vychovatel, a to v souladu s příslušným ustanovením řádu VTOS.

Konkrétně se jedná o provádění úkonů, souvisejících s odbavováním odsouzených OV na jednotlivá pracoviště (před odchodem a po návratu), průběžnou evidenci početního stavu

odsouzených, provádění početních prověrek stavů odsouzených v ranních a večerních hodinách, zpracovávání podkladů pro výdej stravy odsouzeným a zajištění doprovodu při dovozu stravy, zajištění doprovodu odsouzených z OV k vězeňskému lékaři, do výstrojního skladu, k odbavení před opuštěním věznice v souvislosti s návštěvou, přerušáním trestu, popř. akcí dle § 51/3, vyhláškou MS č. 345/1999 Sb. a v neposlední řadě i k veřejnému zasedání ve věci žádosti o podmíněné propuštění do místnosti v objektu věznice s ostrahou, oddělení s vysokým stupněm zabezpečení, která je přizpůsobena pro vedení jednání formou videokonference.

S funkcí vychovatele je spojena i zvýšená administrativní zátěž při zpracovávání písemných podkladů k uvedeným opuštěním věznice po jejich schválení ředitelem věznice. Jedná se o zajištění všech úkonů ve vězeňském informačním systému od zpracování návrhu až po jeho ukončení a dále o vyplňování propustkových knížek na konkrétní schválenou akci.

Vychovatelé v OV vykonávají svou činnost ve 12ti hodinových denních a nočních směnách. V ideálním případě je žádoucí, aby mohli být přítomni ve směně vždy dva vychovatelé, přičemž jeden z nich vykonává „službu“ spojenou se všemi úkony viz výše uvedeno a druhý se plně věnuje aktivitám a cílenému zacházení s odsouzenými.

Ze strany odborných zaměstnanců je kladen důraz na řádné vedení příslušných aktivit programů zacházení s odsouzenými dle jejich zařazení do jednotlivých fází (průběžná, závěrečná) a zejména pak na aplikaci odborné intervence a podpory odsouzených metodou „doprovázení“ a „case managementu“.

Lze konstatovat, že formy odborné intervence směrem k odsouzeným byly shledány v průběhu pilotního projektu jako nezastupitelné a rovněž samotní odsouzení konkrétně směřovanou podporu kladně přijímali. Celkově lze uvést, že při práci s odsouzenými v OV je ze strany všech zaměstnanců OV ve zvýšené míře nabízena podpora při řešení jejich problematických otázek a motivace k prosociálnímu způsobu života. Působení pedagoga volného času je směřováno zejména k plánovanému posilování pracovních návyků a kompetencí formou řízených aktivit v pěstitelské zóně, chovatelské zóně, okrasné zahradě a práci k zajištění každodenního provozu OV.

3.4 Oblast zaměstnávání odsouzených v OV

Zaměstnávání vězňených osob patří mezi hlavní priority Vězeňské služby ČR v oblasti naplňování „Nové koncepce vězeňství ČR do roku 2025“. Uvedená problematika byla zohledněna i pro zacházení s odsouzenými v OV, a to z důvodu posilování, popř. vytváření pracovních návyků, zodpovědného jednání, samostatnosti a volných vlastností odsouzených. U pracovních zařazených odsouzených je taktéž možné reagovat na jejich rizika v oblasti financí formou postupných úhrad vzniklých pohledávek z pracovní odměny.

Odsouzení jsou pracovní zařazováni zejména na pracovištích mimo věznici, která mají s Věznicí Jiřice smluvně uzavřenou spolupráci. Jedná se o soukromé subjekty s výrobní činností zaměřenou na výrobu komponentů pro automobilový průmysl a další firmy se sídlem v lokalitě do 30 km od věznice.

Důvodem je co nejvíce přiblížit pracovní zařazení v OV životu po propuštění. Vybraní odsouzení mají možnost na některé z pracovišť nastoupit ihned po ukončení výkonu trestu a navázat tak na předešlé pracovní zkušenosti.

Při realizaci pilotního projektu se zaměstnávání odsouzených v OV rovněž ukazuje jako zásadní. Vedení aktivit programu zacházení s ohledem na pracovní zařazení odsouzených je nastaveno efektivním způsobem. Dle plánovaných týdenních časových rozvrhů aktivit programů zacházení mají odsouzení možnost se do konkrétních aktivit zapojit formou účasti v dopoledních nebo odpoledních blocích. Konkrétně to znamená, že odsouzení z ranní směny absolvují příslušné aktivity po svém návratu z pracoviště a naopak.

Řízené aktivity jsou odsouzeným dle možností plánovány i ve dnech pracovního klidu. Z hlediska časového rozvrhu dne a posilování samostatnosti a zodpovědnosti mají odsouzení možnost více si sami plánovat činnosti v průběhu celého dne, přičemž v oblasti zaměstnání si musejí sami hlídat včasné nástupy k odbavení před odjezdem na příslušná pracoviště. Lze konstatovat, že odsouzení jsou v této oblasti schopni aktivně reagovat na uvedenou režimovou změnu.

3.5 Bezpečnostní hledisko v OV

Objekt OV z hlediska bezpečnosti splňuje veškeré parametry věznice s ostrahou, oddělení s nízkým stupněm zabezpečení. Venkovní prostory s ubytovnami odsouzených jsou 24 hodin monitorovány instalovaným kamerovým systémem. Celý objekt OV je oplocen z větší části betonovou zdí a dále pak pletivem. Na ubytovnách odsouzených jsou

dle plánu dílčích prohlídek prováděny kontroly ze strany příslušníků Věznice Jiřice za účelem odhalení nepovolených předmětů ve věznici.

Početní prověrky stavu v ranních a večerních hodinách zabezpečuje dle časového rozvrhu dne vždy službukonající vychovatel. V rámci své směny dále každé 2 hodiny provádí i fyzickou kontrolu přítomnosti odsouzených v OV.

Odsouzení jsou po návratu z pracovišť nebo opuštění věznice průběžně kontrolováni za účelem zjištění, zda nepožili alkohol či jinou návykovou látku. V případě zjištění zneužití uvedených látek jsou odsouzení kázeňsky trestáni a poté přeřazeni do věznice s ostrahou, oddělení se středním stupněm zabezpečení, přičemž je nutné ukončit i jejich účast v programu OV.

Od doby provozu OV nebyl zaznamenán žádný pokus o útěk odsouzeného, ani odchod z pracoviště mimo věznici. Po dobu trvání pilotního projektu nebyl rovněž zaznamenán žádný verbální či fyzický útok na zaměstnance ze strany odsouzených a dále nebyl zjištěn žádný případ násilí mezi odsouzenými. Celkově lze konstatovat, že pobyt odsouzených v OV ve specificky nastavených podmínkách napomohl i ke snížení interpersonálních konfliktů a psychické tenze. Motivace odsouzených setrvat v programu OV je natolik vysoká, že nebylo třeba využívat zásadnějších opatření k zajištění pořádku a kázně.

4. Psychologické aspekty inovace prostředí v Otevřené věznici Jiřice

Výše uvedení autoři metodiky zacházení v OV aktivně spolupracovali i s architektkou, která se zajímala o specifika zacházení s odsouzenými a konkrétní doporučení zohlednila při zpracování stavebního projektu. Není neznámou, že dlouhodobý pobyt odsouzeného ve VTOS má v konečném důsledku desocializační účinek. Odsouzený v izolativním, podnětově spíše chudém prostředí ztrácí naučené sociální dovednosti a kompetence, což je problémem zejména při následné reintegraci. Mezi další nežádoucí faktory v prostředí VTOS řadíme negativní vlivy vězeňské subkultury a dále prizonizace.

V průběhu pilotního projektu již bylo odbornými zaměstnanci OV vysledováno, že nově vybudovaný areál OV z psychologického hlediska pozitivně ovlivňuje jedince.

Z tohoto důvodu, je nutné, aby se prostředí OV i v případě dalšího rozšiřování co nejvíce přibližovalo civilnímu životu, aby byl zajištěn bezproblémový a plynulý přechod na svobodu.

Inovaci prostředí OV lze charakterizovat ve třech oblastech, které jsou pro standardní VTOS v českých poměrech něčím naprosto unikátním. Hovoříme zde o změnu v oblasti:

- **Ubytování odsouzených**

Forma „bydlení“ v ubytovnách typu rodinného domu umožňuje efektivně realizovat nastavený systém zacházení. Hovoříme zde zejména o „tréninku“ života v běžné domácnosti se všemi specifiky za podpory provozu sebeobslužných aktivit (praní, vaření, žehlení, úklidové práce), setkávání se se členy domácnosti, vedení vzájemné konstruktivní komunikace, řešení běžných problémů, apod. Ubytovny OV z hlediska jejich architektonického řešení napomáhají ke snižování nežádoucích účinků věznění a v rámci psychologie prostředí plní i terapeutický prvek směrem k odsouzeným, neboť bylo zjištěno, že prostředí ubytoven OV i venkovních prostor pozitivně ovlivňují celkové chování odsouzených a jejich vzájemné mezilidské vztahy.

- **Úprava venkovních prostor**

Mimo základní změny v atypické formě ubytování odsouzených lze dále považovat i celkovou úpravu venkovních prostor OV. S ohledem na uplatňování všech atributů metodiky zacházení spoluautorka, inspirována praktickými zkušenostmi z norských

otevřených věznic, do koncepce zacházení začlenila i vytvoření pracovních zón, konkrétně pěstitelské a chovatelské zóny a další využívání okrasné zahrady.

- **Přítomnost zvířat v podmínkách výkonu trestu**

Naprosto novým fenoménem je využití živých tvorů (zvířat) jako prostředek terapie a zacházení s vězněnými osobami. Přítomnost drobných hospodářských i exotických zvířat není tedy náhodný, ale slouží jako prostředek pro:

- trénink samostatnosti,
- zodpovědného jednání odsouzených,
- terapii při výskytu stavů úzkosti, popř. negativních dopadů účinků věznění,
- novou oblast vzdělávání odsouzených,
- zachování pracovních návyků,
- získání nových pracovních zkušeností.

Specifický a rovněž inovativní projekt v podmínkách VTOS je projekt „TLAPKA V DLANI realizovaný v OV ve spolupráci se Školou pro výcvik vodících psů, s. r. o. a spolkem Vodicí pes, z. s.

Uvedený projekt se inspiroval obdobným unikátním projektem v USA, kde byl zahájen již v roce 2000 a který symbolicky propojuje dva zdánlivě neslučitelné světy, svět nevidomých a svět vězněných osob. Program výchovy štěňat ve věznici je vhodným doplněním inovativního pojetí penitenciární praxe.

Vybraní odsouzení (hlavní pečovatel a vedlejší pečovatel) se v rámci projektu přímo podílí na socializaci štěněte budoucího vodícího psa, který je poté po dosažení 1 roku svého života předán k dalšímu výcviku do Školy pro výcvik vodících psů, kde je cvičen pro zvládnání nezbytných dovedností potřebných pro službu nevidomému občanu.

Základními cíli uvedeného projektu směrem k odsouzeným jsou:

- Motivace odsouzených k pomoci potřebným, a to zejména skrze poznávání světa nevidomých lidí a vodících psů.
- Posilování osobní zodpovědnosti odsouzených prostřednictvím péče o svěřené štěně.
- Posilování volných vlastností odsouzených, zejména motivace, vůle, trpělivost, cílevědomost.
- Získání nových sociálních dovedností a znalostí v průběhu péče o štěňata.

- Pozitivní dopad na sociální rehabilitaci odsouzených.
- Snižování napětí mezi odsouzenými.
- Štěně jako prostředek ke snadnější a kvalitnější sociální interakci mezi odsouzenými.

Odsouzení, kteří splňují kritéria pro zařazení do projektu, poté psi socializují v rovině – vztah člověk a pes, seznamování s různorodým prostředím, ve kterém následně pes bude pracovat. Účastníci projektu jsou zodpovědní za vybudování pevného základu dovedností = základní poslušnost, eliminace rušivých venkovních podnětů, schopnost se zklidnit, zajišťují základní péči (krmení, péče o srst, hygiena, venčení) a vyžití štěněte – hra, vyběhání. Mimo jiné pravidelně vyplňují písemný report, který zahrnuje důležité okamžiky v životě štěněte, jak štěně prospívá, jaké jsou problémy dle zaslaného formuláře.

Mezi další úkoly pečovatелů řadíme venčení několikrát denně podle potřeby psa na travnaté ploše, povinnost uklízet po štěněti exkrementy a dále procvičování štěněte venku na veřejnosti (v maximální možné míře umožnit činnost se psem i v průběhu povoleného institutu opuštění věznice odsouzenému pečovateli. Štěně si musí zvyknout na ruch místa (aby jej neděsily netypické zvuky), chůzi na vodítku, u nohy, zastavování u obrubníků, jízdu dopravními prostředky apod. Účast odsouzených v projektu napomáhá dále rozvíjet volní vlastnosti, samostatnost a zodpovědné jednání, což je v souladu i s koncepcí zacházení v OV v průběhu pilotního projektu.

5. Systém zacházení s odsouzenými v OV dle jednotlivých fází

5.1 Kritéria pro zařazení do programu OV

Dnem 1. 6. 2019 byla činnost s odsouzenými v OV upravena Nařízením generálního ředitele Vězeňské služby ČR, č.13/2019 v podobě standardizovaného programu Výstupní oddíl – Otevřená věznice. V příloze č. 8 uvedeného nařízení jsou definována i jednotlivá kritéria pro přijetí do programu, včetně kontraindikací.

Zhodnocení možnosti účasti odsouzených, kteří jsou zařazeni k výkonu trestu do věznice s ostrahou, oddělení s nízkým stupněm zabezpečení, v programu zajišťuje odborná komise OV, která poté předkládá písemný návrh ke schválení řediteli věznice.

„Kritéria pro zařazení do OV jsou splněna, pokud

- a) odsouzenému do očekávaného konce výkonu trestu zbývá minimálně 6 měsíců a maximálně 18 měsíců,
- b) odsouzený je zdravotně způsobilý k pracovní činnosti a jeho zdravotní stav umožňuje plné zapojení do stanovených aktivit programu zacházení,
- c) odsouzenému v posledních 6 měsících před podáním žádosti o umístění do OV nebyl uložen žádný kázeňský trest dle § 46 odst. 3 písm. g) nebo písm. h) zákona č. 169/1999 Sb.,
- d) je odsouzený motivován pro bezproblémový průběh výkonu trestu v OV, aktivní plnění programu zacházení v OV, pro pracovní zařazení a pro nekriminální způsob života po propuštění,
- e) odsouzený v posledních 6 měsících výkonu trestu nebyl pozitivní na přítomnost omamných a psychotropních látek nebo alkoholu,
- f) odsouzený připouští spáchání trestných činů, za kterých byl odsouzen.

Kontraindikací zařazení odsouzených do OV je, pokud odsouzený

- a) odmítne spolupráci,
- b) není schopen zapojení do aktivit programu zacházení v OV,
- c) vykazuje zjevnou pasivitu z hlediska plnění programu zacházení v OV,
- d) závažným způsobem poruší normy upravující výkon trestu,
- e) je opakovaně vyřazen z pracoviště pro neplnění pracovních povinností“ (Sbírka nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky ročník 2019, č. 13, příloha č. 8).

Z hlediska celkových statistických údajů k odsouzeným, kteří byli zařazeni do pilotního projektu (standardizovaného programu), lze uvést, že ke dni 28. 2. 2021 bylo do projektu OV zařazeno celkem 153 odsouzených. U 65 odsouzených byla kladně vyřízena jejich žádost k Okresnímu soudu Nymburk o podmíněné propuštění, celkem 43 odsouzených bylo z OV propuštěno na základě plánovaného konce věznění. 22 odsouzených bylo z projektu vyřazeno na základě závažného porušení norem upravující výkon trestu odnětí svobody (např. zneužití omamných a psychotropních látek či alkoholu na pracovišti, držení nepovolené věci, neuposlechnutí příkazu zaměstnance, pronášení nepovolených věcí z opuštění věznice v souvislosti s návštěvou), 2 odsouzení byli přeřazeni do vyššího stupně zabezpečení z důvodu zvýšení rizik v souvislosti s nově uloženým trestem odnětí svobody a dalšího trestního řízení, 1 odsouzený byl přemístěn na vlastní žádost do jiné věznice. Celkem 20 odsouzených bylo k uvedenému datu umístěno v OV a byli zapojeni do příslušných aktivit programů zacházení. Po dobu trvání nouzového stavu byli a doposud jsou v OV dočasně ubytováni i odsouzení z oddělení se středním stupněm zabezpečení na základě nařízení vlády o společném ubytování pracovně zařazených odsouzených.

5.2 Fáze programu OV

Při tvorbě metodiky zacházení s odsouzenými v OV uvažovali Prokopová a Farkaš (2017) o stanovení cílů a oblastí aktivit programu zacházení v podobě určitého, časově ohraničeného procesu definovaného konkrétními činnostmi ve třech fázích (adaptační, průběžná, závěrečná). Prvotní úvahou byla skutečnost, že pobyt odsouzeného v OV by měl být dostatečně dlouhý, a to z důvodu možnosti aplikace inovativních prvků odborné a andragogické intervence v plné šíři.

Odsouzený po přijetí do programu OV na počátku pobytu prochází tzv. adaptační fází, v průběhu, které je odbornými zaměstnanci OV prováděna analýza současného stavu a dosavadního průběhu výkonu trestu v oblasti plnění programu zacházení.

Cílem analýzy je nově i identifikace klíčových protektivních faktorů, a to z důvodu stanovení optimálního programu zacházení v OV.

Zhodnocení uvedených skutečností je důležité pro individuální stanovení programu zacházení v OV, jehož cílem bude zejména posilování protektivních faktorů. Analýza obsahuje mimo jiné i souhrn dosavadního penitenciárního působení v reakci na identifikované rizikové oblasti. Konkrétně se jedná o postihnutí důležitých aktivit programu

zacházení, které odsouzený doposud absolvoval, výstupy z již poskytnuté odborné intervence, na které by bylo možné navázat. V průběhu adaptační fáze je velmi důležité seznámit odsouzené se všemi specifiky zacházení a požadavky z hlediska programu OV. Projekt OV je pro odsouzené v podmínkách české penitenciární praxe bezesporu něčím novým a je nutné již od počátku pozitivně podporovat jejich rozhodnutí pro účast v programu.

Určitou výhodu sehrává i samotný fakt, že do programu OV mohou být zařazeni pouze motivovaní odsouzení, bez závažných kázeňských prohřešků, kteří již přijali osobní zodpovědnost za spáchanou trestnou činnost. Pracovník odborného zacházení – speciální pedagog seznamuje nově zařazené odsouzené nejen se strukturou aktivit programu zacházení dle průběžné a závěrečné fáze, ale rovněž i s formami odborné intervence. Každý účastník programu OV je vnímán jako klient, který má, což je zcela přirozené, určité problematické oblasti, nebo chceme-li, věci k řešení, na kterých se bude v OV dále pracovat.

V praxi na takto nastavený statut „klienta“ odsouzení v OV reagují pozitivně, neboť pociťují bezprostřední zájem o svou osobu a oceňují i nabídku podpory ze strany zaměstnanců věznice. Komunikace odsouzených s odborným personálem OV je od počátku zařazení do programu častější, intenzivnější a podporující. Na závěr adaptační fáze, která zpravidla nepřesahuje 1 týden, je každému odsouzenému stanoven program výstupního, popř. standardního zacházení pro průběžnou fázi pobytu v OV.

V průběžné fázi odsouzený již začíná plnit program zacházení v OV dle nově aplikované metodiky zacházení. Odsouzený v této fázi je již pracovním zařazen na pracovišti, které odpovídá jeho pracovním schopnostem, potřebám věznice a bezpečnostním hlediskům. V souběhu s pracovním zařazením je odsouzený povinen účastnit se všech stanovených aktivit programu zacházení v rámci individuálního plánování průběžné fáze. Při realizaci aktivit programu zacházení je využíváno zvýšeného individuálního podílu podpory a odborné intervence odsouzeným ze strany odborných zaměstnanců a vychovatelů OV, a to i v odpoledních hodinách a ve dnech pracovního klidu. Odsouzený v této fázi má již prostor posilovat osobní sociální kompetence pro řešení běžných i náročných životních situací.

V průběhu programu zacházení v průběžné fázi jsou určeny aktivity z oblasti vzdělávacích a speciálně výchovných aktivit pro odsouzené plánovány s ohledem na stanovené cíle a konkrétní potřeby, posilování protektivních faktorů a vzdělávání ve

vybraných oblastech, které bývají pro odsouzené z hlediska zkušeností penitenciární praxe často problematické.

Před stanovením cílů programů zacházení pro průběžnou fázi je důležité posoudit, zda mají odsouzení již kritický náhled na své rizikové oblasti vyplývající z jednotlivých dynamických faktorů. V případě, že ano, pokračuje se dále ve snižování rizik. Pokud odsouzený náhled doposud nemá, je dále řešeno vhodně vedenou odbornou intervencí a rovněž i povinnou účastí odsouzených ve skupinovém výcvikovém programu „Zastav se, zamysli se a změň se“. Pobyt odsouzených v průběžné fázi je z hlediska plnění konkrétních cílů programu zacházení zaměřen na níže uvedené oblasti:

- **Zmapovat si oblast dluhů a oslovit věřitele**

Oblast financí – dluhová problematika je jednou z nejvíce zastoupených rizikových oblastí dynamických faktorů. Odsouzení ve většině případů nejsou schopni vzniklou situaci řešit adekvátním způsobem. V průběhu zacházení s nimi je nutné poskytovat nejen teoretický vhled do oblasti finanční gramotnosti, ale pokoušet se daný problém i aktivně řešit již v době pobytu odsouzeného ve výkonu trestu.

- **Úspěšně absolvovat program "3Z"**

Výcvikový skupinový program „Zastav se, zamysli se a změň se“ je vhodně zacílen na změnu myšlení a chování ve vztahu k páčání, potažmo nepáčání trestné činnosti v budoucnu. Ačkoliv program probíhá dnes již ve většině věznic v ČR, v praxi není možné z kapacitních důvodů do něj zařadit všechny odsouzené, tak jak by bylo potřeba. Pokud se ve věznici nachází pouze jedna trenérská dvojice, je reálné, že v průběhu roku projde programem maximálně 24 odsouzených. V OV je účast v programu povinná pro všechny odsouzené, kteří ho již v minulosti neabsolvovali. Dovednosti, které v něm získávají, jsou poté aktivně využívány z hlediska komplexního zacházení v OV.

- **Dle možností snižovat zjištěná rizika a posilovat protektivní faktory ve spolupráci se zaměstnanci věznice**

Předpokladem pro plnění cíle je skutečnost, že odsouzený má konkrétní povědomí o svých rizikových oblastech a je motivován je řešit. Oblast posilování protektivních faktorů je předmětem zájmu odborných zaměstnanců OV za aktivní spolupráce odsouzeného.

- **Zachovat si sociální vazby s blízkými osobami**

Zachování stávajících sociálních vazeb s blízkými osobami je důležitá pro úspěšný proces reintegrace a mnohdy i výrazným motivačním faktorem ke změně chování prosociálním směrem. Odsouzený má možnost udržovat sociální kontakty vybranými zákonnými způsoby. V OV je jednoznačně preferován kontakt s blízkými mimo areál věznice formou opuštění věznice v souvislosti s návštěvou nebo přerušением výkonu trestu.

- **Aktivně se zapojit do skupinového i individuálního stylu práce**

Zacházení s odsouzenými je vedeno jak ve skupinové, tak i v individuální formě. Je nezbytné, aby byl odsouzený schopen absolvovat celý proces a poté volně přejít do závěrečné fáze. Dílčí aktivity programu zacházení mají především skupinový charakter a jsou i časově ohraničené, odborná intervence je vedena více v individuální rovině.

- **Postupně si zvyšovat sociální kompetence pro řešení běžných i náročných životních situací**

Je žádoucí, aby odsouzení začali postupně více využívat v praxi získané znalosti a dovednosti při řešení vlastních situačních schémat.

- **Aktivní účastí ve vzdělávacích aktivitách čerpat nové vědomosti a informace**

Motivace a aktivní účast v jednotlivých aktivitách programu zacházení je nezbytnou podmínkou účasti odsouzeného v programu.

- **Zapojením do pracovních činností si upevňovat pracovní návyky**

Zdravotní stav umožňující odsouzenému vykonávat veškeré pracovní aktivity a jeho vlastní motivace jsou rovněž nutnou podmínkou účasti v programu, přičemž posilování a udržení pracovních návyků je pro následnou reintegraci nezastupitelné.

- **Zachovat si návyky pro kvalitní trávení volného času prostřednictvím zapojení se do zájmových aktivit**

Efektivní a čínorodý způsob trávení volného času je důležitým prvkem, napomáhajícím ke snížení negativních dopadů věznění i osvojení si modelu pro vedení zdravého životního stylu a psychohygieně.

- **Posilovat volní vlastnosti, zejména smysl pro zodpovědnost**

Je snahou u odsouzených posilovat nejen motivaci ke změně, ale rovněž i vůli a vytrvalost při plnění zadaných úkolů a řešení náročnějších problémů. Odsouzeným je v programu OV poskytnutý i větší prostor za účelem posilování osobní zodpovědnosti za své jednání.

- **Vyvarovat se konfliktnímu jednání ve vztahu ke svému okolí, řádně dodržovat normy upravující výkon trestu odnětí svobody**

Řádné dodržování veškerých norem pro výkon trestu odnětí svobody, zásad slušného jednání při kontaktu s ostatními lidmi, nezneužívání institutů opuštění věznice, absence zneužívání alkoholu a omamných a psychotropních látek a držení nepovolených předmětů v OV je základní podmínkou pro setrvání v programu. Odsouzeným je v průběžné fázi pobytu v OV mimo povinných aktivit PZ umožněna i účast ve volitelných aktivitách dle jejich individuálního zájmu a potřeb viz „Tabulka aktivit programu zacházení v OV“ níže uvedeno. Návštěvy odsouzených již v průběžné fázi se realizují v co nejvyšší míře formou opuštění věznice v souvislosti s návštěvou v souladu s platnou legislativou pro výkon trestu.

Ke dni 28. 02. 2021 bylo v OV takto realizováno celkem:

Opuštění věznice v souvislosti s návštěvou až na 24 hodin

- dle § 19/8: 461x
- dle § 45/2g: 123x (formou odměny)

Přerušování výkonu trestu

- dle § 45/2h: 253x (formou odměny)
- dle § 56/2: 3x (ze sociálních důvodů).

V uvedené fázi se v co nejvyšší možné míře realizují i povolení volného pohybu mimo věznici, a to k účasti na akcích kulturně výchovných a osvětových, sportovních, bohoslužbách atd. dle vyhlášky MS č. 345/1999 Sb. ve znění pozdějších předpisů, § 51, odst. 3. Opuštění věznice jsou dle platné metodiky zacházení v OV směřována zejména k posilování prosociálního chování, samostatnosti, zodpovědnosti, což v praxi konkrétně umožňuje:

- osobní účast ve veřejně prospěšných pracovních činnostech v dislokaci věznice,

- osobní účast při jednání s probačním úředníkem v rámci spolupráce před projednáním žádosti o podmíněné propuštění z výkonu trestu,
- osobní účast odsouzeného při jednání s potencionálním zaměstnavatelem v místě jeho působiště,
- osobní návštěva zdravotnických zařízení, realizace zdravotní rehabilitace,
- realizace samostatných nákupů v obci Jiřice,
- účast odsouzených na kulturních akcích (výstavy, návštěvy muzea apod.) formou volného pohybu mimo věznici.

K 28. 2. 2021 bylo odsouzeným v programu OV umožněno celkem 1450 opuštění věznice ze shora uvedených důvodů.

Závěrečnou fází lze vnímat opět jako prostor (určité časové období), kdy odsouzený po zvládnutí všech aktivit a splnění cílů programu zacházení v době zařazení v průběžné fázi dále pokračuje v plnění program výstupního zacházení v souladu s platnou legislativou pro výkon trestu.

Jak již bylo uvedeno, celý pobyt odsouzeného v OV je z hlediska cíleného zacházení vnímán jako souhrn aktivit směřujících k přípravě na plynulý přechod do civilního života, k posilování prosociálních kompetencí a protektivních faktorů ve smyslu prevence recidivy trestného jednání.

Dle Prokopové a Farkaše (2017) v závěrečné fázi odsouzený pokračuje v pracovní činnosti na pracovišti mimo věznici a usiluje o naplňování cílů programu zacházení charakteristických pro tuto fázi, které jsou definovány následovně:

- **Vytvořit si "Osobní plán činnosti a nezbytných kroků pro dobu po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody".**

Zpracovaný individuální plán osobních cílů, činností a nezbytných kroků pro dobu po propuštění na svobodu poskytuje odsouzeným prostor ke zhodnocení problematických oblastí, které se jim již podařilo po dobu výkonu trestu vyřešit a které doposud ne a dále si ujasnit, co vše budou muset učinit, kde vyhledat následnou pomoc pro to, aby jejich návrat do společnosti byl úspěšný. Dílčí kroky směřující k naplnění stanoveného cíle jsou důležité při snaze změnit dosavadní způsob života, který je dostal až do vězení.

- **Zmapovat si možnosti pracovního uplatnění a ubytování v civilním životě**

Jasná představa o reálných možnostech pracovního uplatnění a zajištění ubytování jsou klíčové pro úspěšnou reintegraci, přičemž program v OV dává prostor odsouzeným řešit zmíněnou problematiku samostatně.

- **Nadále posilovat sociální vazby s blízkými osobami**

Pro odsouzené je i v závěrečné fázi důležitý kontakt s blízkými osobami a poskytovaná pozitivní zpětná vazba celkově ovlivňuje jejich psychické rozpoložení.

Prohlubovat osvojené sociální kompetence a posilovat své protektivní faktory

V této fázi odsouzení dále pracují na posilování modelů asertivní komunikace, efektivních způsobů řešení náročných životních situací a posilují silné stránky osobnosti.

- **Zapojením do pracovních činností si nadále upevňovat pracovní návyky**

Odsouzení mají možnost upevňovat si nejen stávající pracovní návyky, ale rovněž i rozvíjet ty nově získané. Pracovní aktivity až do ukončení věznění jsou důležité z důvodu udržení pracovního režimu dne. Řádně dodržovat normy upravující výkon trestu odnětí svobody.

- **Udržet stávající návyky pro kvalitní trávení volného času**

Oba cíle přetrvávají i do závěrečné fáze a jsou u odsouzených také předmětem vyhodnocování. V rámci individuálního stylu práce si odsouzený za pomoci odborných zaměstnanců OV nově vytváří již zmiňovaný „Osobní plán činností a nezbytných kroků pro dobu po propuštění z výkonu trestu“. Při jeho tvorbě již může využívat získaných dovedností a znalostí z dosud absolvovaných aktivit programu zacházení. Cílem je posilovat dále u odsouzeného kauzální myšlení a samostatné rozhodování při prvních krocích na svobodě, které jsou obecně vnímány mnohdy jako kritické. V závěrečné fázi by měl odsouzený využívat možnosti povolení opustit věznici nejen k posilování sociálních vazeb s blízkými osobami a kontaktu s civilním prostředím, ale mimo jiné i k posilování samostatnosti při vyřizování nezbytných formalit pro plynulý přechod do občanského života. Konkrétně se jedná o zmapování si aktuální nabídky volných pracovních míst na trhu práce a možnost účastnit se přijímacího pohovoru s potenciálním zaměstnavatelem. Spolupráce s externími subjekty je v této fázi zaměřena na rekapitulaci konkrétních kroků a postupů po propuštění na svobodu z hlediska daných potřeb odsouzeného.

6. Vzdělávání a odborná intervence v Otevřené věznici Jiřice z andragogického hlediska

6.1 Vzdělávací aktivity

Vzdělávací proces u odsouzených v OV je směřován zejména na oblasti pracovních kompetencí a sociálních kompetencí. V praxi je vzdělávání zajištěno jednak formou povinné účasti odsouzených ve vybraných aktivitách programu zacházení a dále formou realizace kvalifikačních a rekvalifikačních odborných kurzů v rámci zařazení odsouzených do reintegračních programů (srov. Veteška, 2015 a 2016).

- **Vzdělávání v pracovní oblasti**

Udržení stávajících, popř. vytvoření nových pracovních návyků je zcela zásadní z hlediska reintegrace odsouzených po propuštění na svobodu. Při posilování pracovních kompetencí mají odsouzení v OV možnost získávat nové znalosti a dovednosti v průběhu plánovaných pracovních činností v tzv. pracovních zónách, které byly k tomuto účelu záměrně vybudovány ve venkovních prostorách OV. Konkrétně se jedná o chovatelskou zónu, pěstitelskou zónu a okrasnou zahradu. Při vytvoření uvedených zón bylo v pilotním projektu čerpáno ze zahraničních zkušeností, zejména z otevřené věznice v Norsku. Samotný proces péče odsouzených o záhony se zeleninou a bylinkami nebo domácí zvířectvo v sobě obsahuje i významný terapeutický prvek, který zaznamenali nejen samotní odsouzení, ale i zaměstnanci OV. Práce v pěstitelské a chovatelské zóně umožňuje odsouzeným vnímání vlastních schopností a dovedností, což v mnohých vyvolávalo libé emoce a pocity, např. hrdost, „že jsem to zvládnul“. Při posilování samostatnosti a zodpovědného jednání odsouzených se činnost v uvedených zónách velmi osvědčuje. Činnost v pracovních zónách odsouzeným vytváří i dostatek prostoru naučit se novým pracovním dovednostem, které doposud jinde neměli možnost využít (Veteška a Fischer, 2020).

Kladně lze hodnotit i skutečnost, že práce odsouzených v zónách přinesla s sebou možnost pro pedagoga volného času i dalších zaměstnanců OV vzdělávat odsouzené i mimo prostory učeben či kanceláře. V neposlední řadě lze uvést, že odsouzení pozitivně reagují na viditelné výsledky vlastní vykonané práce, což celkově posiluje i jejich vztah k estetickému vnímání a realizaci nových tvůrčích činností.

Zařazením odsouzených do chovatelské zóny je směřováno zejména k získání praktických zkušeností a vědomostí pro chov drobného domácího zvířectva (drůbež, králíci), rozvoji a posílení pracovních návyků v oblasti „domácího hospodářství“.

Mezi nejdůležitější cíle řadíme:

- zachování, vytváření si a rozvoj nových pracovních návyků a smyslu pro zodpovědnost,
- činnost v chovatelské zóně jako forma psychohygieny,
- využití kontaktu s živým tvorem z terapeutického hlediska,
- snížení negativního vlivu vězeňské subkultury a procesu prizonizace
- posílení sebeobslužných činností pro praktický život po propuštění na svobodu,
- posílení volných vlastností odsouzených, zejména motivace a vůle

Činnost odsouzených v pěstitelské zóně slouží k získání praktických zkušeností a vědomostí pro pěstování domácích plodin (zelenina, ovoce) a rozvoj a posílení pracovních návyků v oblasti domácího hospodářství. Cíle jsou zde obdobné jako u předchozí aktivity, je opět možné zdůraznit využití kontaktu odsouzených s přírodou jako formy psychoterapie.

Obdobně je tomu i u pracovních aktivit odsouzených v okrasné zahradě, zaměřených na získání praktických zkušeností a vědomostí pro pěstování okrasných rostlin a dřevin, rozvoj a posílení pracovních návyků v oblasti péče o okrasnou zahradu, přičemž cíle jsou zaměřeny zejména na:

- využití okrasné zahrady jako prostředku psychohygieny,
- využití atypického prostoru pro efektivní trávení volného času,
- podporu seberealizace a estetického vnímání.

Při tvorbě programu zacházení v OV je každý odsouzený povinen zvolit si minimálně jednu oblast (zónu), ve které se bude poté věnovat pracovní činnosti. V tomto ohledu jsou při realizaci pracovních aktivit programu zacházení v OV na odsouzené kladeny mnohem vyšší nároky, než je tomu ve standardních výchovných kolektivech. Konkrétně se jedná o stimulaci vybraných činností za podmínek, které jsou v civilním životě zcela běžné, tzn. umět se vypořádat i s dalšími pracovními povinnostmi mimo vlastní docházku do zaměstnání.

Z hlediska dalších vzdělávacích aktivit programu zacházení mohou být odsouzení zařazeni do Praktického kurzu „šikovných rukou“, zaměřeného na rozvoj základních

pracovních dovedností ve vybraných činnostech, který v OV zabezpečuje pedagog volného času.

Náplní kurzu je získání praktických zkušeností a vědomostí pro drobné opravy v domácnosti i mimo ni, výrobu okrasných i funkčních prvků pro domácnost i zahradu, opravu a údržbu nářadí, drobné rukodělné práce z různých oborů lidské činnosti, kutilské dovednosti.

Základní cíle jsou směřovány na:

- podporu komplexního programu zacházení s odsouzenými v OV,
- zachování, vytváření si a rozvoj základních pracovních návyků a smyslu pro zodpovědnost,
- osvojování si nových pracovních postupů,
- psychohygienu,
- snížení negativního vlivu vězeňské subkultury a procesu prizonizace,
- posílení sebeobslužných činností pro praktický život po propuštění z výkonu trestu.

Do kurzu mohou být zařazeni odsouzení z OV, kteří o aktivitu projeví zájem a kterým účast v aktivitě vyplývá ze stanoveného programu zacházení.

Obsahové zaměření kurzu dle témat je:

- Základní vybavení dílny, péče o pracovní nářadí a nástroje
- Pravidla bezpečnosti práce, protipožární směrnice, zacházení s odpady a nebezpečnými látkami, používání ochranných pomůcek
- Práce se dřevem
- Základní zámečnické dovednosti
- Práce se sklem
- Drobné elektrikářské práce
- Základy zednické práce
- Opravy v domácnosti

- Kutilské dovednosti
 - **Vzdělávání v oblasti sociálních kompetencí**

Program zacházení v OV ve vzdělávacích aktivitách dále ukládá všem odsouzeným povinně absolvovat v průběžné fázi kurz právního minima a dále kurz finanční gramotnosti. Z hlediska zvyšování sociálních kompetencí po dobu trvání závěrečné fáze programu odsouzení absolvují kurz sociálně právní gramotnosti a kurz sebeprezentace.

Kurz právního minima je zaměřený na zvýšení právního vědomí ve vybraných právních oblastech, jakými jsou ústavní pořádek v ČR, pracovní, občanské a rodinné právo.

Kurz finanční gramotnosti je cíleně orientován na vzdělávání odsouzených dle témat zaměřených na problematiku:

- předluženosti (vznik, důsledky, možnosti řešení),
- analýzu finanční situace jednotlivců či skupin (rozpočet, příjmy, výdaje, úvěry, půjčky),
- zadluženosti a jednotlivých fází
- exekuce a exekuční řízení (formy, obrana proti exekuci, poradenství)
- procesu insolvenčního řízení,
- základní orientace v rámci spolupráce s odbornými pracovišti.

Cílem kurzu je přijatelnou formou vést odsouzené v OV k řešení své nepříznivé finanční situace. Po absolvování kurzu finanční gramotnosti mají odsouzení možnost následného praktického způsobu řešení dluhové problematiky, a to formou spolupráce se sociální pracovníci OV, popř. dluhovou poradkyní v rámci své účasti v některém z reintegračních programů, společně realizovaných externími subjekty a věznicí.

Kurz sociálně právní gramotnosti je záměrně směřován do závěrečné fáze a zaměřený zejména na:

- seznámení odsouzených se systémem poskytování dávek státní sociální podpory,
- získání orientace v síti poskytovaných sociálních služeb,
- seznámení odsouzených s principy fungování sociálních úřadu, probační a mediační služby a sociálního kurátora,
- poskytnutí základních informací o pomoci v hmotné nouzi,
- předání základních informací k problematice důchodů.

Cílem kurzu je přijatelnou formou podnítit zájem o sebevzdělávání v daném oboru a zvýšení povědomosti o poskytovaných sociálních službách, dávkách státní sociální podpory, důchodech a dávkách hmotné nouze.

Kurz sebe prezentace je poslední povinnou vzdělávací aktivitou, která rovněž reaguje na potřebu zvyšování sociálních kompetencí odsouzených s následným využitím v civilním prostředí po propuštění na svobodu. Smyslem kurzu je především:

- naučit odsouzené řešit zátěžové životní situace prostřednictvím tréninku sociálních dovedností v oblasti sebe prezentace,
- předání poznatků, jak nejlépe vyjádřit své emoce, pocity, myšlenky,
- posilování dovedností odsouzených v OV potřebných při hledání vhodného zaměstnání.

Hlavními cíli kurzu je sledováno zejména:

- podpora komplexního programu zacházení s odsouzenými v OV; osvojování si obecně lidských (komunikačních, kontaktních) sociálních dovedností,
- poskytnutí prostoru pro samostatné myšlení, verbální i nonverbální vyjádření vlastních myšlenek, postojů, zejména ve vztahu k dalšímu životu po propuštění na svobodu; hledání vlastní identity a sebepojetí; prohlubování dovedností alternativního a kauzálního myšlení,
- posilování protektivních faktorů odsouzených v OV v oblasti komunikace s vnějším okolím,

Obsahový rámec kurzu řeší témata:

1. Sebe pojetí (kdo jsem, kam směřuji, slabé a silné stránky, sebeřízení a sebekontrola, hierarchie hodnot, talentová banka, osobní životní cíle)
2. Komunikace a sebe prezentace v mezilidských a partnerských vztazích (umění sdělovat, jak se cítím, co si přeji, v čem mohu být užitečný, zdravé prosazování názorů)
3. Trénink sebe prezentace před skupinou
4. Teorie konfliktu, zvládání náročných životních situací
5. Tvorba pracovního životopisu
6. Příprava k pracovnímu pohovoru
7. Asertivita (efektivní způsob prosazování se a naplňování osobních cílů)

Odsouzení si mohou v oblasti vzdělávacích aktivit programu zacházení v OV mimo povinnou účast v uvedených kurzech zvolit i další volitelné kurzy na základě svého uvážení, které by chtěli rovněž absolvovat, a to bez ohledu, v jaké fázi programu se aktuálně nacházejí. Volitelné vzdělávací kurzy a ostatní aktivity tvoří ucelenou nabídku konkrétních oblastí programu zacházení v OV.

AKTIVITY PROGRAMU ZACHÁZENÍ V OV	
práce v pěstitelské zóně	garant pedagog volného času
práce v chovatelské zóně	garant určený vychovatel
práce v okrasné zahradě	garant pedagog volného času
praktický kurz "šikovných rukou"	garant pedagog volného času
kurz finanční gramotnosti	garant sociální pracovnice
kurz sociálně právní gramotnosti	garant sociální pracovnice
kurz právního minima	garant určený vychovatel
rozšíření odborné způsobilosti (projekty)	externisté (garant speciální pedagog + vedoucí oddělení)
kurz komunikace	garant určený vychovatel
kurz RJ pro začátečníky	garant určený vychovatel
kurz AJ pro začátečníky	garant určený vychovatel
kurz sebeprezentace	garant speciální pedagog
kurz PC gramotnosti	garant určený vychovatel
práce s informacemi	garant určený vychovatel
všeobecně vzdělávací kurz	garant určený vychovatel
sebeobslužné aktivity	garant určený vychovatel
diskuzní klub	garant určený vychovatel
program "3Z"	garant speciální pedagog + vedoucí oddělení
adiktologická intervence	externisté
terapeutická skupina	garant vychovatel – terapeut + psycholog
pastorační péče	garant kaplan
relaxační techniky	garant psycholog
arteterapie	garant speciální pedagog
psychosociální dovednosti	garant vychovatel – terapeut + psycholog
kroužek "aktivního" životního stylu	garant určený vychovatel
literární kroužek	garant určený vychovatel
dramatický kroužek	garant určený vychovatel
výtvarný kroužek	garant speciální pedagog
hudební kroužek	garant určený vychovatel
doprovázení, ("case management")	odborní zaměstnanci OV
předvýstupní odborná intervence	odborní zaměstnanci OV

* povinné aktivity programu zacházení

6.2 Reintegrační programy v OV

V souladu s metodikou pro realizaci programu OV je z hlediska kontinuálního stylu práce s vězňenými osobami v objektu OV využíváno nastavené spolupráce s externími subjekty, které ve svých reintegračních programech reagují na potřebu zvyšování odborné kvalifikace vězňených osob.

- **Reintegrační programy ve Věznici Jiřice pro období 2019–2021 jsou „REBORN“, „VOL Pomoc“, „VOL Zaměstnání“**

Zmíněné programy obsahují soubor konkrétních aktivit, které jsou u odsouzených postupně realizovány v průběhu výkonu trestu a posléze i po jejich propuštění na svobodu. Konkrétně se jedná o zvyšování odborné kvalifikace účastníků programů prostřednictvím nabízených rekvalifikačních kurzů, konkrétně „Kurz sváření“, „Manipulant výroby“, „Kurz obsluhy vysokozdvizného vozíku“.

Mimo možnosti odsouzených dále se vzdělávat reintegrační programy cíleně reagují na problematiku zadluženosti, kdy mohou odsouzení již v průběhu pobytu ve věznici aktivně řešit uvedenou nepříznivou situaci ve spolupráci s dluhovou poradkyní.

Odsouzení s rizikem v oblasti bydlení často spojenou i absencí zajištěného zaměstnání, mohou dle potřeby využít možnosti zajištění ubytování, pracovního uplatnění a sociálně psychologické podpory ze strany Personální agentury DP WORK, s.r.o, která rovněž participuje na reintegračních programech.

- **Reintegrační program „VOL Život bez recidivy“**

Uvedený reintegrační projekt obsahuje obdobnou nabídku aktivit a odborné intervence, přičemž oblast vzdělávání odsouzených v OV je mimo rekvalifikační kurzy pro automotive rozšířena o možnost odborného vzdělávání formou účasti v kvalifikačních kurzech, konkrétně „Kurz zpracování mléka“, „Kurz zpracování vlny“ a „Odborný kurz chovu drobného zvířectva“. V praktické části odborných kurzů je aktivně využíváno zázemí chovatelské zóny v OV a rovněž i prostor určených pro chov ovcí v rámci realizace zemědělských aktivit ve věznici.

Do reintegračních programů bylo v OV doposud zařazeno 64 odsouzených. Ve sledovaném období roku 2019–2021 absolvovalo k 28. 02. 2021 celkem 31 odsouzených z OV vybraný rekvalifikační kurz, přičemž nadále převládá největší zájem o „Kurz sváření“ a „Kurz obsluhy vysokozdvizného vozíku“.

Kvalifikační kurz „Kurz zpracování mléka“ doposud absolvovalo 11 odsouzených, „Kurz zpracování vlny“ absolvovalo celkem 9 odsouzených a „Odborného kurzu chovu drobného zvířectva“ se zúčastnilo celkem 11 odsouzených.

Pro upřesnění je třeba uvést, že vyjma programu „VOL Život bez recidivy“, který je určen přednostně pro odsouzené v OV, nabídka k účasti v reintegračním programu platí ro všechny odsouzené, kteří splňují kritéria pro zařazení ve Věznici Jiřice a dalších vybraných věznicích. Mimo odsouzené z OV bylo do reintegračního programu „REBORN“ zařazeno celkem 55 odsouzených, programu „VOL Pomoc“ zařazeno celkem 89 odsouzených a do programu „VOL Zaměstnání“ bylo zařazeno celkem 26 odsouzených.

- **Projekt „Pohovory nanečisto“**

Pohovory nanečisto, jsou simulované pracovní pohovory potencionálních zaměstnavatelů s kandidáty (v tomto případě odsouzenými muži z OV). Projekt v OV byl realizován ve spolupráci s pracovní agenturou RUBIKON a zahrnoval součást přípravy odsouzených pro vstup na trh práce a zároveň příležitostí pro zaměstnavatele, jak se nezávazně seznámit s odsouzenými ještě v době, kdy vykonávají výkon trestu odnětí svobody. Uvedené aktivity se zúčastnilo 5 odsouzených z OV, kdy si za podpory sociální pracovnice OV měli možnost posilovat vlastní komunikační dovednosti, sebe prezentaci a mimo jiné i zmapovat si aktuální poptávku na trhu práce.

- **Projekt „Building Bridges“**

Jedná se o projekt realizovaný v OV ve spolupráci s Mezinárodním vězeňským společenstvím, který si kladl za cíl podporu restorativního dialogu obětí a pachatelů trestné činnosti. Do projektu bylo zařazeno 7 odsouzených z OV. U odsouzených bylo posilováno zejména kauzálního myšlení z hlediska domýšlení možných důsledků (dopadů) trestného jednání ve vztahu k potencionální oběti.

6.3 Speciálně výchovné aktivity uplatňované v podmínkách OV

Speciálně výchovné aktivity jsou odsouzeným v programu OV plánovány rovněž ve formě povinných a volitelných částí. Mezi povinné aktivity řadíme účast v již zmiňovaném skupinovém programu 3Z, který zahrnuje celkem 11 sezení a jehož stěžejními cíli je:

- podpora komplexního programu zacházení s odsouzenými,

- osvojování si obecně lidských (komunikačních, kontaktních) sociálních dovedností,
- poskytnutí prostoru pro samostatné myšlení, verbální i nonverbální vyjádření vlastních myšlenek, postojů, zejména ve vztahu k dalšímu páčání trestné činnosti,
- snížení negativního vlivu vězeňské subkultury na osobnost odsouzeného,
- využívání základních prvků a prostředků kognitivně-behaviorální terapie při hledání vlastní identity a racionálního náhledu pro řešení náročných životních situací,
- podpora a rozvoj skupinové spolupráce (dynamiky),
- prohlubování dovedností alternativního a kauzálního myšlení,
- snaha o celkovou změnu myšlení klientů ve vztahu k páčání trestné činnosti.

Program 3Z je zaměřen zejména na pachatele, kteří trestnou činnost páčají opakovaně, a to bez ohledu na druh trestu, který jim byl uložen.

Kontraindikací pro účast v programu je skutečnost, kdy se jedná o:

- pachatele či oběť domácího násilí, popř. sexuálně motivovaného trestného činu,
- duševně nemocného odsouzeného v akutním, neošetřeném stavu (dle posouzení psychologa),
- odsouzeného, nacházejícího se v krizové životní situaci,
- agresivního odsouzeného.

Posilování sebeobslužných aktivit odsouzených je dle platné metodiky pro účastníky programu OV rovněž povinné, a to v průběhu obou fází pobytu v OV. Odsouzeným je za pomoci využití produktů získaných z činnosti pěstitelské a chovatelské zóny, samostatných nákupů v obci Jiřice umožněno získávat nové dovednosti v rámci přípravy stravy nad rámec stravy, běžně dovážené do OV z vězeňské kuchyně. Vybavení ubytoven OV (kuchyňská linka, pračka, sušák, žehlička, atd.) umožňuje odsouzeným zapojit se do dalších sebeobslužných aktivit ve smyslu postupné přípravy na propuštění z výkonu trestu.

Základní náplní uvedené aktivity je:

- aktivní podíl odsouzených zejména na úklidu, praní, žehlení osobního prádla,
- údržba oděvů, jednoduché opravy oděvů – ruční šití a zašívání,

- rozšiřování znalosti a dovednosti v oblasti žehlení, praní a vaření,
- efektivní zpracovávání výpěstků z pěstitelské zóny (úprava zeleniny a ovoce z této zóny),
- získávání teoretických i praktických dovedností ve vybraných recepturách a přípravy jednoduchých jídel,
- nácvik zpracovávání živočišných produktů získaných za pomoci pracovních aktivit v chovatelské zóně (králíci, slepice, vejce, apod.).

Odsouzení si mohou z hlediska zapojení do programu OV dále zvolit účast ve speciálně výchovných aktivitách dle nabídky, kterými jsou:

- terapeutická skupina
- pastorační péče
- relaxační techniky
- arteterapie
- psychosociální dovednosti

a jsou u odsouzených vedeny obdobně jako u klientů v civilních zařízeních.

6.4 Specifika metod a forem odborné intervence v OV

Vytváření podmínek pro větší samostatnost a kompetentnost odsouzených v průběhu programu OV je aplikováno v několika rovinách. Z hlediska dodržování časového rozvrhu dne byla na odsouzené přenesena osobní zodpovědnost při plánování jednotlivých činností a úkolů v průběhu celého dne, a to v souladu s uvedeným časovým rozvrhem. Každý odsouzený si tedy sám osobně zodpovídá za včasnou přípravu a odchod do zaměstnání, účast v aktivitách programu zacházení dle týdenního rozvrhu, přítomnost na ubytovně v době konání početní prověrky stavu, úklidovou činnost a samostatné individuální, popř. skupinové plnění časově ohraničených úkolů zadaných zaměstnancem věznice. Zvýšení osobního podílu odsouzených při plánování jednotlivých činností a života ve věznici je v současné penitenciární praxi víceméně ojedinělou záležitostí. V programu OV je to naopak důležitým prvkem zacházení s odsouzenými.

Odborná intervence zaměstnanců OV z hlediska „case managementu“ a doprovázení směrem k odsouzeným je vedena tzv. nedirektivním stylem, což umožňuje odsouzeným nejenom získání vlastního náhledu na řešenou problematiku, ale i přijetí „vlastních“ způsobů řešení poté, co si svůj problém uměli i sami pojmenovat.

„Koučink“ je metoda odborné intervence vedena v OV vychovatelem – terapeutem, přičemž základní filosofií koučování v rámci Otevřené věznice se ztotožňuje s body:

- **Zaměřujeme se na řešení.**

Hlavní otázka směrem ke klientovi je: Co chceš? Co potřebuješ? Společně s klientem jsou hledány zdroje a konkrétní kroky k posunu směrem ke chtěným cílům. Minimalizuje se zaměření na problém. Neprobírá se, co všechno nejde. Tématem je to, co je možné, reálné, co jde, jaké konkrétní zdroje už klient má. Na základě zdrojů lze směřovat ke konkrétním krokům k cíli nebo vizi. Pitvání problémů z minulosti je z hlediska koučování, tzn. „terapie zaměřené na řešení“ prvek, který proces výrazně zpomaluje a paralyzuje. Psychoterapie má v rámci OV své místo. Koučování lze aplikovat na konkrétní plánování kroků k jasně vymezeným cílům a vizím.

- **Kouč řídí proces, klient přináší obsah**

Kouč není v OV odborníkem na život svého klienta. Jediným odborníkem je klient sám. Kouč bezpečně provádí klienta odzkoušeným postupem, který lze nazývat „Koučovací spirálou“. Tento postup vychází z metodiky International Coach Federation a má jasně vymezený rámec, kroky a postupy. Ty jsou aplikovatelné na většinu témat, se kterými klient do koučování vstupuje. Kouč vytváří prostor a provází klienta tématy, se kterými sám přijde. Za obsah, který klient objeví nebo si ho pojmenuje je zodpovědný právě on sám. Kouč nevnucuje témata klientovi, neříká mu, co má dělat. Klade však takové otázky, díky nimž se klient ve svých problémech orientuje natolik, že je dokáže pojmenovat, dokáže najít zdroje a sám si vymezit postup směrem k cíli a k řešení.

- **Pracujeme v pozitivním rámci**

Kouč se ptá klienta na to, co je, co existuje, co jde, co má být, nikoliv na to, co není, co nemůže, co nemá být nebo nejde. Nezajímá nás, co klient nechce, podporujeme ho v tom, aby objevil, co chce. Nejde o to být hyperpozitivní. Stejná skutečnost však lze vyjádřit způsobem, který klienta nezablokuje, ale naopak podpoří v dalším rozvoji. V rámci pozitivního rámcování lze mluvit o tom, co vše má, co všechno umí, co všechno jiného by dělat mohl nebo chtěl. Platí zde pravidlo, že i náročná krize může být impulsem k pozitivní změně.

- **Klient má všechny zdroje, které potřebuje**

Kouč v tomto bodě musí přestat posuzovat klienta a věštit, co všechno v jeho silách je nebo není. Abychom vytvořili prostor pro klientovo přemýšlení nebo hledání řešení, je třeba mít důvěru v to, že toho je klient schopný. Samozřejmě, že klient může přijít i s pro nás absurdním nápadem. V rámci procesu Spirály je i toto třeba ověřit, aby si klient mohl uvědomit, že tudy cesta nepovede. Kouč tu ale není od toho, kdo to má posuzovat. Z každodenní praxe víme, že kde kdo překvapí. Naopak ten, do koho jsme vkládali takové naděje, brzy selhává. Vychází se tedy z toho, že klient má všechny zdroje, které potřebuje nebo si je schopen vytvořit.

- **Můžeme měnit jen to, co máme pod kontrolou**

Klient zde může ovlivnit jen to, co má ve své sféře vlivu. S přihlédnutím ke všem etickým aspektům je nutné vhodnými dotazy ověřit, zda je konkrétní oblast pod klientovou kontrolou, případně může-li se do ní dostat. Zjednodušeně řečeno – měnit můžeme sebe, druhé, ať se mění sami. Mohou se však měnit v kontaktu s námi tím, že sami změníme vlastní přístup.

- **Každé lidské chování má pozitivní záměr**

Každý člověk je velmi obrazně řečeno složitý systém, který směřuje k rovnováze. Základním pozitivním záměrem člověka je něco získat. Jedná se o vědomé a velmi často nevědomé motivy pro různé chování. Samo člověkem vědomě zvolené vědomé nebo nevědomé chování už pak pozitivně ne vždy působí. Řidič, který vytlačí ze silnice druhého, se nechoval moc hezky. Jeho chování však mělo pozitivní záměr (pro něj samotného) – chtěl být někde rychleji, možná první, chtěl si dokázat, že je frajer. Díky tomuto předpokladu můžeme lépe sledovat motivaci chování svých klientů. Pomůže nám to méně hodnotit a posuzovat. Pochopení, snaha o porozumění, může být totiž klíčem k nalezení žádoucího postoje, který kouč má mít.

- **Změna je nezbytná, změna je život**

Změnu v koučování chápeme jako základní princip k posunu směrem vpřed. Člověk, který nechce změny, není z principu věci koučovatelný. Když dorazí klient, který se jeví jako klient bez chuti ke změně, mělo by být koučovou snahou dopátrat se bariér, které klienta k odmítání změn vedou. Často nebývají tak záhadné, může se jednat o strach, nedůvěru v sebe sama, v neuvědomění si zdrojů, pocit bezmoci atd.

- **Všichni jsme OK**

Zásada, která zvláště v prostředí věznice zní velmi hereticky. Klient, byť je to vězeň, se však v koučování objevuje v roli partnera. Vztah kouče a klienta je vždy rovnocenný, možná, že v rámci procesu stojí klient ještě o stupínek výše. Jde totiž o jeho život, se kterým chce jen pomoci najít vhodné otázky a odpovědi.

- **Důvěřujeme v proces, v sebe, v život**

Tato poučka nám připomíná, že je někdy potřeba v rámci procesu některým věcem „dovolit, aby se staly“. Znamená to dovolit klientovi, aby si prošel cestou, zkušeností nebo fázemi procesu, kterými potřebuje projít. Bez tohoto předpokladu se nedá koučovat. Bez něj by se kouč jen snažil řídit a kontrolovat mnoho věcí, které je však třeba „pustit z rukou“. Když se kouč snaží až moc urputně, nemůže nikdy vytvořit prostor, ve kterém může klient doopravdy pracovat.

- **Kouč nemá názor, neradí, pouze řídí proces**

Jedná se o největší výzvu každého kouče. Kouč není mentor, není guru ani děd vševěd. Každý z nás vnímá realitu světa přes jiné zkušenosti, výchovu, nastavení. Nemáme nikdy šanci pochopit naplno klientův svět. Můžeme se mu však v mnohém přiblížit. Je to asi jako rozdíl mezi krajinou a mapou. Nikdy nepůjdeme stejnou cestou v poli jako klient. Ale můžeme se díky jeho sdělení pokusit podívat do mapy, kterou nám nakreslí.

- **Ověřujeme ekologii všech a všeho v procesu**

Co je ekologické, to je nějak čisté, bezpečné. Ekologií v koučování rozumíme takový druh otázek, díky kterým může klient posoudit, zda jde skutečně správným směrem. Jaká budou mít jeho rozhodnutí, cíle a kroky dopad na jeho okolí, blízké a nakonec i na něj.

Rozsah koučovacích setkání v OV je ovlivněn motivací odsouzených využít této metody co nejvíce ve svůj prospěch. Doposud nebyl nikdo z nich zvyklý sám formulovat svá témata a naplno si uvědomit, co je pro ně v životě vlastně důležité. Metoda koučinku v podmínkách OV je vhodně nastavena a celkově posiluje odsouzené pozitivně vnímat sebe sama jako „osobnost s možnostmi“.

Metoda „doprovázení“ ze strany odborných zaměstnanců směrem k odsouzeným rovněž představuje nedirektivní způsob podpory v procesu změny a v průběhu řešení

problematických a často i rizikových oblastí jejich života. Odborný zaměstnanec OV neurčuje odsouzeným, jak mají problém řešit a ani ho za ně neřeší. Odsouzení jsou naopak podporováni v samostatném uvažování, hledání vhodných způsobů řešení, přičemž je zcela na nich, jak využijí případných doporučení, které jim jsou ve vybraných případech poskytnuty. V době výkonu trestu odsouzení ztrácejí základní sociální kompetence a bohužel se v drtivé většině spoléhají na to, že za ně někdo ve věznici problém vyřeší. V běžné praxi je takové očekávání samozřejmě kontraproduktivní. Z hlediska doprovázení je nutné projevat ze strany zaměstnanců OV zájem o odsouzené, nejlépe takový, že se budou cítit jako plnohodnotní partneři v procesu. Zpočátku pasivního odsouzeného jej lze vhodnými otázkami poměrně nenásilně přepólovat do polohy aktivního jedince, který se na svůj problém dívá již „trochu jinak“ a vidí možnosti. Mohou zde pomoci např. i tzv. kouzelné otázky ve stylu „Co by se všechno muselo stát, aby se Vaše vztahy s družkou zlepšily?“

Oblast posilování protektivních faktorů u odsouzených vzhledem k jejich motivovanosti v průběhu programu OV je bez výraznějších obtíží naplňována. Zaměstnanci OV se konkrétně zaměřují na rozvoj a posílení protektivních faktorů zejména v oblastech motivace a vůle při řešení problematických oblastí spojených se zajištěním zaměstnání a ubytování po propuštění na svobodu, řešení dluhové problematiky, posilování pracovních návyků a dovedností, posilování smyslu pro samostatné a zodpovědné jednání, posilování sociálních vazeb s blízkými osobami, posilování smyslu pro čínorodé trávení volného času, vytváření optimálních strategií pro řešení náročných životních situací.

ANALYTICKO-EMPRICKÁ ČÁST

7. Analýza penitenciárního zacházení v oddělení se středním stupněm zabezpečení ve srovnání s Otevřenou věznicí Jiřice

V teoretické části jsme charakterizovali jednotlivé oblasti procesu resocializace, čímž jsme vytvořili vhodnou teoretickou základnu pro předložené výzkumné šetření. Výzkumné šetření se realizovalo v průběhu let 2020 až 2021. Samotnému výzkumnému šetření předcházela předvýzkum, který byl realizován v lednu a v únoru 2020. Zároveň tomuto výzkumnému šetření přispěla dlouholetá praxe autorky v oblasti penitenciární péče. Tato práce byla realizována s respektem ke všem etickým aspektům výzkumu.

7.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem rigorózní práce je identifikovat a charakterizovat inovativní pojetí penitenciární péče aplikované při zacházení s odsouzenými muži v objektu „Otevřené věznice“ ve Věznici Jiřice. Dále je kladen důraz na analýzu prvků inovace v rovině architektonické a v rovině sociálně-psychologické. K dosažení těchto cílů byla zvolena kombinace níže uvedených kvalitativních metod.

Po definování výzkumného cíle jsme stanovili výzkumný problém: Jaké jsou inovativní přístupy v procesu resocializace odsouzených mužů v objektu Otevřené věznice Jiřice?

V empirické části práce je realizována analýza metod penitenciárního zacházení na základě stanovování jednotlivých cílů a aktivit programů zacházení v oddělení se středním stupněm zabezpečení a v OV v konkrétním vězeňském zařízení. Výzkumu reaguje na snahu Vězeňské služby ČR naplňovat jednotlivé oblasti koncepce vězeňství ČR do roku 2025 s cílem snižovat recidivu trestného jednání. Optimalizace efektivity odborného zacházení je nadále do značné míry aktuálním tématem, neboť se v praxi nadále ukazuje, že individuální stanovené programy zacházení ne vždy reagují cíleně na identifikovaná rizika odsouzených, přičemž mají spíše formálnější charakter.

Posuzované oblasti dle záměru výzkumu jsou:

1) Aplikace cílů a aktivit stanovených programů zacházení v reakci na identifikovaná rizika v oblasti dynamických faktorů u odsouzených v oddělení se středním stupněm zabezpečení a v OV ve Věznici Jiřice.

2) Využití inovativního penitenciárního zacházení v OV s cílem vytváření optimálních podmínek pro reintegraci osob po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

K dosažení výsledků je zapotřebí výzkumný problém rozložit do několika výzkumných otázek (VO), které tento problém specifikují a umožní dosažení stanoveného cíle výzkumu. Výzkumné otázky byly zároveň formulovány ve vztahu k hodnocení:

VO₁: Jak se projevuje standardizace aktivit programů zacházení a metod odborné intervence aplikovaných v OV na zachování a rozvoj pracovních návyků u odsouzených?

VO₂: Jak komplexní zacházení u odsouzených v OV umožňuje rozvíjení a zvyšování odborné způsobilosti?

VO₃: Jak dílčí formy odborné intervence v OV přispívají k posilování protektivních faktorů a sociálních kompetencí ve smyslu vytváření podmínek pro soběstačný způsob života po propuštění?

VO₄: Jakým způsobem ovlivňuje inovativní změna prostředí výkonu trestu odnětí svobody v OV projevy chování, ovlivnitelnost a motivaci ke změně u odsouzených, kteří absolvují program OV?

7.2 Použité výzkumné metody a technika sběru dat

V rámci výzkumného šetření byl zvolen kvalitativní přístup, který je považován za proces hledání porozumění, založený na různých metodologických tradicích zkoumající daný sociální nebo lidský problém. V předložené práci se jednalo o proces resocializace odsouzených mužů v objektu Otevřená věznice Jiřice. Výše uvedený kvalitativní přístup má především výhodu v získání hloubkového popisu případů, při kterém nezůstáváme pouze na povrchu, ale provádíme podrobnou komparaci případů, sledujeme jejich postupný vývoj a zkoumáme příslušné procesy. Kvalitativní výzkum je využitelný v případě široké škály jevů (Hendl, 2016, Mišovič, 2019). Zároveň Průcha (2014) dodává, že v kvalitativním výzkumu se zkoumají nikoliv rozsáhlé soubory jevů nebo subjektů, ale jednotlivé případy, ovšem velmi podrobně za pomoci několika výzkumných metod.

Za účelem dosažení výše uvedených výzkumných cílů byly zvoleny dvě kvalitativní metody sběru dat. První výzkumnou metodou byla zvolena sekundární analýza dat původních institucionálních zdrojů a případových studií, zaměřených na zkoumání inovativního penitenciárního zacházení v OV.

Sekundární analýza bývá označována jako nová tvůrčí práce s již alespoň jednou použitými výzkumnými soubory – materiály. Hlavním cílem této analýzy je především vytěžit dosud nevyužitelné informace, získat tedy informace nové (Buriánek, 1998). Za účelem těchto informací mohou být použité nejrůznější metody a techniky sběru dat. Nejčastěji se v této souvislosti využívá princip obsahové analýzy a komparativní analýzy, která byla použita především mezi jednotlivými odděleními se středním stupněm zabezpečení. Tento komparativní přístup v předloženém výzkumném šetření srovnává z různých hledisek (např. architektonického, psychologického, sociálního, edukačního) proces resocializace odsouzených mužů na oddělení se středním stupněm zabezpečení. Tento komparativní přístup se nejčastěji využívá u různých sociálních skupin a v jedné organizaci (v tomto případě se jednalo o Věznici Jiřice) (Švaříček, Šedová, 2007).

Pro posuzovanou oblast Ad 1) lze hovořit konkrétně o komparaci individuálních stanovených cílů programů zacházení, zastoupení stanovených aktivit v jednotlivých oblastech programu zacházení, aplikace metod odborné intervence a způsoby řešení rizikových oblastí prostřednictvím účasti odsouzených v reintegračním, popř. vzdělávacím programu ve spolupráci s externími subjekty, které spolupracují s Věznicí Jiřice ve Věznicí Jiřice – oddělení se středním stupněm zabezpečení. Sběr dat pro plánovanou analýzu zahrnuje informace k vězněným osobám, zpracované v elektronické verzi v interním vězeňském informačním servisu konkrétně se stavem k 30. 04. 2021. Konkrétně se jedná o relevantní údaje získané z jednotlivých částí komplexní zprávy po provedení diagnostických úkonů odborných zaměstnanců oddělení výkonu trestu za pomoci nástroje SARPO. Další údaje zahrnují informace z konkrétních již stanovených programů zacházení odsouzeným a dílčích záznamů k vězněným osobám v oblasti průběžného plnění programů zacházení, včetně účasti ve vybraném doprovodném programu.

Klíčové údaje pro zpracování dat ke zvolenému výzkumného vzorku postihují:

- výčet diagnostikovaných rizikových oblastí dynamických faktorů na základě zpracovaného nástroje SARPO, včetně uvedení míry rizika v jednotlivých dynamických oblastech,
- přehled stanovených cílů programů zacházení,
- zastoupení podílu konkrétních aktivit ve všech oblastech stanovených programů zacházení,

- informace o zařazení odsouzených do podpůrných reintegračních, vzdělávacích a dalších programů ve spolupráci s externími subjekty.

Metoda případové studie je určena pro druhou část výzkumu v oblasti Ad 2), přičemž je zaměřena na analýzu inovativního penitenciárního zacházení v OV s cílem zvyšování efektivity přípravy odsouzených na soběstačný život po propuštění na svobodu. Sběr dat pro případové studie rovněž zahrnuje veškeré dostupné informace získané z původních elektronických institucionálních zdrojů a poznatků zaznamenaných ze strany odborných zaměstnanců a vychovatelů z OV.

7.3 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumného šetření se účastnili odsouzení muži ve Věznici Jiřice. Jednalo se o záměrný výběr, který je zároveň charakteristický pro kvalitativní výzkum. Tento výběr byl zvolený za účelem, aby vybrané osoby měly podobné osobnostní rysy a potřebné zkušenosti z daného prostředí. Na tomto základě nám mohou podat informačně bohatý a pravdivý obraz o tomto prostředí a procesu (Gavora, 2010).

Výběr vzorku byl takto definován na základě potřeby využít homogenizovaný soubor odsouzených mužů z Věznice Jiřice, oddělení se středním stupněm zabezpečení a z objektu OV, u kterých byla identifikovaná obdobná rizika v oblasti dynamických faktorů, byl jim uložen trest odnětí svobody v obdobné délce za obdobnou trestnou činnost a současně se bude jednat o odsouzené, kteří jsou aktuálně ve výkonu trestu již opakovaně. Při volbě kritérií byla zohledněna skutečnost, že se jedná o odsouzené s rizikem sociálního vyloučení, kteří nebyli schopni v běžném občanském životě řešit náročné životní situace adekvátním způsobem, a ve výkonu trestu odnětí svobody je třeba jim věnovat větší pozornost z hlediska penitenciární péče.

Kontrolní vzorek respondentů pro sběr dat první komparativní části výzkumu zahrnuje celkem 10 odsouzených mužů z Věznice Jiřice, kteří ke dni 30. 04. 2021 aktuálně vykonávají trest odnětí svobody ve Věznici Jiřice. 5 odsouzených bylo do výzkumu zařazeno z věznice s ostrahou, oddělení se středním stupněm zabezpečení. Druhou skupinu tvoří 5 odsouzených, kteří vykonávají trest odnětí svobody ve věznici s ostrahou, oddělení s nízkým stupněm zabezpečení v OV.

Ačkoliv kontrolní vzorek zahrnuje odsouzené, kteří vykonávají trest v různých stupních zabezpečení, v konečném důsledku bude možné získané údaje považovat za relevantní,

neboť možnosti komplexního zacházení s odsouzenými v obou stupních zabezpečení jsou i při zachování veškerých bezpečnostních opatření ve věznici srovnatelné.

Druhá část výzkumu obsahuje celkem 4 případové studie, přičemž výběr kontrolního vzorku je i v tomto případě záměrný a charakterizuje vybranou část odsouzených mužů z Věznice Jiřice, kteří vykonali část výkonu trestu odnětí svobody v oddělení se středním stupněm zabezpečení v uvedené věznici a poté řádně absolvovali standardizovaný „Program výstupní oddíl – Otevřená věznice“. Výběr vzorku byl proveden z důvodu možnosti objektivně vyhodnotit stav penitenciárního zacházení po celou dobu výkonu trestu u konkrétních jedinců, a to zejména se zaměřením na vyhodnocení aplikace inovativních metod odborné intervence v oblasti realizace cílů a aktivit programů zacházení v návaznosti na vytváření vhodných podmínek pro soběstačný způsob života. Následně po popuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

7 4 Interpretace výsledků výzkumu

Ad1) Komparace stanovených cílů a aktivit programu zacházení ve vztahu k rizikům v dynamických oblastech

V prvotní fázi je u každého případu uveden přehled identifikovaných rizik pro jednotlivé oblasti rizikových faktorů, přičemž rizikovost je číselně vyjádřena na škále 0–10, kdy 0 značí žádné identifikované riziko či potřebu danou oblast řešit. Klient má danou oblast zvládnutou a dle predikce mu nebude činit obtíže ani v budoucnu. Naopak hodnota 10 na škále charakterizuje stav, kdy klient danou oblast nemá vyřešenu, byla pro něho problémová a lze predikovat, že bude velmi problematická i v budoucnu. Pro potřeby výzkumu bude zvýšená pozornost věnována těm oblastem, u kterých bylo riziko identifikováno hodnotami 5 a více, neboť uvedené hodnoty charakterizují problém v životě odsouzeného, který by měl být dále aktivně řešen.

Ke každému případu je na základě zjištěných údajů zaznamenán přehled stanovených cílů a aktivit ve všech oblastech programu zacházení. Pokud bylo u odsouzeného realizováno, je přehled rovněž doplněn o informace k účasti v dalších podpurných aktivitách (reintegrační a vzdělávací programy ve spolupráci s externími subjekty). Poslední část každého případu zahrnuje souhrnný rozbor sledovaných proměnných.

Případ č. 1 (odsouzený z oddělení se středním stupněm zabezpečení)

Dynamické faktory – celková míra rizika: vysoká činí 57,8 ze 100

Bydlení: 4,7 z 10

Zaměstnání: 5,0 z 10

Finance: 7,3 z 10

Rodina a sociální kontakty: 2,0 z 10

Vzdělání a výchova: 5,0 z 10

Závislosti: 1,3 z 10

Osobnost a chování: 5,0 z 10

Cíle programu	V rámci pracovního zařazení si upevňovat pracovní návyky. Zapojením do aktivit programu zacházení snižovat negativní vliv prizonizace. Zapojením do prací pro věznicí podporovat a zafixovat pracovní návyky a dovednosti. Respektováním právních norem upravujících VTOS dodržovat vězeňský režim a plnit stanovený program zacházení, plnit zadané úkoly vyplývající z pracovního zařazení. Udržením kontaktu s příbuznými zamezit rozpadu sociálních vazeb a budovat si tak zázemí po VTOS.
Pracovní aktivity pracovně zařadit mimo věznicí	Práce pro zabezpečení každodenního provozu věznice. Práce na pracovišti dle zařazovací komise.
Vzdělávací aktivity	Sledování vzdělávacích, publicistických a populárně naučných programů. Četba populárně naučné literatury ve smyslu dalšího vzdělávání.
Speciálně výchovné aktivity	Nestanoveny.
Zájmové aktivity	Účast v: Sportovní aktivity: rekreačně stolní tenis, míčové hry. Kondiční cvičení (po dosažení 1.PSVD). Společenské hry.
Oblast utváření vnějších vztahů	Podpora kontaktu s primární rodinou.

Odsouzenému byl stanoven program standardního zacházení dle ustanovení vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, § 36a, odst. 2, který předpokládá střední míru odborné intervence. Při stanovování programu zacházení se klade důraz na pracovní a vzdělávací aktivity. Dle rizik v oblasti dynamických faktorů vyplývá, že

pro odsouzeného jsou problematické oblasti financí, zaměstnání, výchovy a vzdělání a osobnost a chování. Odsouzený má do současné doby sice vytvořeny pracovní návyky, avšak jeho pracovní praxe činila cca 3 roky. Dluhová problematika, nedoložitelné příjmy v oblasti financí jsou zásadním problémem u většiny vězňených osob a je třeba danou oblast řešit. Z hlediska vzdělávacího procesu dosáhl odsouzený pouze základního vzdělání a mimo jiné jako mladistvý prošel i ústavní výchovou. V oblasti osobnosti a chování využívá i možnosti antisociálního jednání a má problémy přijímat autority.

Při stanovování cílů programu zacházení bylo speciálním pedagogem reagováno na potřeby upevňování pracovních návyků a řádné respektování všech norem upravujících výkon trestu odnětí svobody. Mimo jiné byla zdůrazněna potřeba zachování sociálních vazeb s blízkými osobami, což je vždy velmi důležité a žádoucí. Z hlediska rizik v oblasti financí je problém částečně řešen formou pracovního zařazení, díky němuž bude odsouzený schopen si část svých dluhů uhradit z pracovní odměny. Na oblast vzdělání a výchova nebylo v cílech reagováno.

V oblasti pracovních aktivit byly odsouzenému standardně stanoveny pracovní aktivity pro zabezpečení každodenního provozu věznice, které zahrnují běžné pomocné a úklidové práce a dále byl odsouzený vytipován jako vhodný k pracovnímu zařazení. V oblasti vzdělávacích aktivit nebyl odsouzený zařazen do konkrétního vzdělávacího kurzu dle nabídky věznice, který by zajišťoval zaměstnanec věznice. Odsouzený nebyl zařazen do jiného programu, díky němuž by měl možnost zvýšit si odbornou kvalifikaci. V oblasti vzdělávání mu bylo stanoveno sledování vzdělávacích, publicistických a populárně naučných programů a dále četba populárně naučné literatury ve smyslu dalšího vzdělávání. Uvedené aktivity slouží spíše k zachování všeobecného přehledu a informovanosti. V oblasti speciálně výchovných aktivit nebyly stanoveny žádné aktivity. Dle dostupných údajů z vězeňského informačního systému nebyly k osobě odsouzeného zjištěny žádné konkrétní formy odborné intervence.

Pro oblast zájmových aktivit byla odsouzenému stanovena účast v aktivitách se sportovním zaměřením (stolní tenis, míčové hry, kondiční cvičení) a ve společenských hrách. Formy aktivního trávení volného času je vhodné posilovat u všech odsouzených, zejména pak u osob se závislostním chováním. Odsouzení o sportovní aktivity projevují největší zájem, avšak je nutno podotknout, že vyšší podíl zájmových aktivit u posuzovaného

jedinice zásadním způsobem neřeší identifikované rizikové oblasti. V oblasti utváření vnějších vztahů byla odsouzenému stanovena podpora kontaktů s primární rodinou.

Shrnutí:

Na rizika v oblasti zaměstnání bylo reagováno v cílech programu zacházení a v oblasti pracovních aktivit. Na oblast osobnosti a chování bylo reagováno v cílech programu zacházení. Riziková oblast financí je částečně řešena formou pracovního zařazení. Riziková oblast vzdělání a výchovy dle stanovených cílů i vzdělávacích aktivit zůstává bez plánovaných změn, neboť odsouzenému nebyl stanoven konkrétní vzdělávací kurz, který by mohl potencionálně snížit míru rizika v uvedené oblasti.

Odsouzený nebyl zařazen do žádného podpůrného reintegračního programu, díky němuž by mohl aktivněji řešit dluhovou problematiku a absenci odborné kvalifikace.

Případ č. 2 (odsouzený z oddělení se středním stupněm zabezpečení)

Dynamické faktory – celková míra rizika: vysoká činí 78,6 ze 100

Bydlení: 4,0 z 10

Zaměstnání: 7,7 z 10

Finance: 8,7 z 10

Rodina a sociální kontakty: 3,3 z 10

Vzdělání a výchova: 2,9 z 10

Závislosti: 5,0 z 10

Osobnost a chování: 6,5 z 10

Cíle programu	Postupná příprava na návrat do civilního života. Zmapovat si možnosti pracovního uplatnění a ubytování v civilním životě. Nadále posilovat sociální vazby s blízkými osobami. Zapojením do pracovních činností si nadále upevňovat pracovní návyky. Respektováním právních norem upravujících VTOS dodržovat vězeňský režim a plnit stanovený program zacházení, plnit zadané úkoly vyplývající z pracovního zařazení. Řádně dodržovat normy upravující výkon trestu odnětí svobody. Udržet stávající návyky pro kvalitní trávení volného času.
----------------------	---

	Udržením kontaktu s příbuznými zamezit rozpadu sociálních vazeb a budovat si tak zázemí po VTOS.
Pracovní aktivity pracovně zařadit mimo věznici	Práce pro zabezpečení každodenního provozu věznice. Práce na pracovišti dle zařazovací komise.
Vzdělávací aktivity	Sledování vzdělávacích, publicistických a populárně naučných programů. Četba populárně naučné literatury ve smyslu dalšího vzdělávání.
Speciálně výchovné aktivity	Předvýstupní besedy – sociálně právní poradenství.
Zájmové aktivity	Účast v: Sportovní aktivity – rekreačně stolní tenis, míčové hry. Kondiční cvičení (po dosažení 1.PSVD). Společenské hry. Šachy. Čtenářský kroužek (využití knihovny).
Oblast utváření vnějších vztahů	Podpora kontaktu s matkou.

Odsouzenému byl stanoven již program výstupního zacházení dle ustanovení vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, § 36a, odst. 4, který zahrnuje potřebu pomoci při vytváření příznivých podmínek pro soběstačný způsob života po propuštění na svobodu. Dle zjištěných údajů k rizikům v oblasti dynamických faktorů vyplývá, že u odsouzeného byly identifikovány problematické oblasti financí, zaměstnání, osobnost a chování a závislosti.

Odsouzený má vytvořeny pracovní návyky, avšak jeho pracovní praxe byla ovlivněna obdobím, kdy se jednalo o práce s nedoložitelnými příjmy a mimo jiné bylo zjištěno i období, kdy neměl žádný zdroj příjmů. V oblasti financí byly u dotyčného zjištěny značné dluhy, které řádně nesplácel. V oblasti osobnosti a chování pravidelně využívá možnosti antisociálního jednání a lži. Má rovněž manipulativní sklony využívat druhé ve svůj prospěch. Při stanovování cílů programu zacházení bylo speciálním pedagogem reagováno na potřeby upevnování pracovních návyků a řádné respektování všech norem upravujících výkon trestu odnětí svobody.

Dalším důležitým cílem bylo v konkrétním programu zacházení stanoveno „Zmapovat si možnosti pracovního uplatnění a ubytování v civilním životě“. Takto stanovený cíl vždy

předpokládá aktivní spoluúčast odsouzeného při jeho plnění. Posilování sociálních vazeb bylo vyhodnoceno jako důležité. Z hlediska rizik v oblasti financí je problém částečně řešen formou pracovního zařazení, díky němuž bude odsouzený schopen si část svých dluhů uhradit z pracovní odměny. Na oblast závislostí nebylo v cílech reagováno.

V oblasti pracovních aktivit byly odsouzenému standardně stanoveny pracovní aktivity pro zabezpečení každodenního provozu věznice a dále odsouzený byl doporučen k pracovnímu zařazení mimo věznici. V oblasti vzdělávacích aktivit nebyl odsouzený zařazen do konkrétního vzdělávacího kurzu dle nabídky věznice, který by zajišťoval zaměstnanec věznice. Odsouzený nebyl zařazen do jiného programu, díky němuž by si dále zvyšoval odbornou kvalifikaci. Po absolvování základní školy se vyučil v učebním oboru zahradník. V oblasti vzdělávání mu bylo stanoveno sledování vzdělávacích, publicistických a populárně naučných programů a dále četba populárně naučné literatury ve smyslu dalšího vzdělávání. V oblasti speciálně výchovných aktivit mu byly stanoveny předvýstupní besedy – sociálně právní poradenství, které ve věznici garantuje sociální pracovník oddělení výkonu trestu.

Dle dostupných údajů z vězeňského informačního systému bylo k osobě odsouzeného zjištěno, že si ve spolupráci se sociální pracovníci zajistil vyhotovení platného občanského průkazu. Ve dvou případech byl podroben kontrolnímu monitoringu moči ke zjištění, zda nepožil omamnou či jinou návykovou látku, s negativním výsledkem.

Jmenovaný dále využil možnosti pastorační péče zajišťované vězeňským kaplanem. V jednom případě se za doprovodu zaměstnance věznice zúčastnil akce mimo věznice za účelem výkonu pomocných prací bez nároku na finanční odměnu ve prospěch ZOO Chleby. Další bližší údaje k poskytované odborné intervenci nebyly zjištěny. Pro oblast zájmových aktivit byla odsouzenému stanovena účast v aktivitách se sportovním zaměřením (stolní tenis, míčové hry, kondiční cvičení, šachy) a ve společenských hrách a čtenářském kroužku. V oblasti utváření vnějších vztahů byla odsouzenému stanovena podpora kontaktů s matkou.

Shrnutí:

Na rizika v oblasti zaměstnání bylo reagováno v cílech programu zacházení a v oblasti pracovních aktivit. Na oblast osobnosti a chování bylo reagováno v cílech programu zacházení. Riziková oblast financí je částečně řešena formou pracovního zařazení. Riziková oblast závislostí dle stanovených cílů i speciálně výchovných aktivit zůstala v průběhu pobytu odsouzeného bez uvažovaných změn, neboť odsouzený byl pouze

opakovaně podroben kontrolnímu monitoringu na prokázání případné omamné či jiné návykové látky v těle.

Sám odsouzený tuto oblast považuje již za vyřešenou, což je bezesporu diskutabilní. Odsouzený nebyl zařazen do žádného podpůrného reintegračního programu, díky němuž by mohl aktivněji řešit dluhovou problematiku, či využít možnosti zvýšení odborné kvalifikace.

Případ č. 3 (odsouzený z oddělení se středním stupněm zabezpečení)

Dynamické faktory – celková míra rizika: vysoká činí 60,9 ze 100

Bydlení: 1,3 z 10

Zaměstnání: 7,8 z 10

Finance: 8,3 z 10

Rodina a sociální kontakty: 0,7 z 10

Vzdělání a výchova: 6,7 z 10

Závislosti: 7,3 z 10

Osobnost a chování: 4,5 z 10

<p>Cíle programu</p>	<p>Respektováním právních norem upravujících VTOS dodržovat vězeňský režim a plnit stanovený program zacházení. Prostřednictvím aktivit poradny drogové prevence si uvědomit škodlivost a nebezpečnost návykových látek a tím udržovat svoji motivaci k bezdrogovému životu. Zapojením do aktivit programu zacházení snižovat negativní vliv prizonizace. Zapojením do prací pro vězňaci podporovat a zafixovat pracovní návyky a dovednosti, usilovat o pracovní zařazení. Udržením kontaktu s příbuznými zamezit rozpadu sociálních vazeb a budovat si tak zázemí po VTOS.</p>
<p>Pracovní aktivity pracovně zařadit mimo vězňaci</p>	<p>Práce pro zabezpečení každodenního provozu věznice. Práce na pracovišti dle zařazovací komise.</p>
<p>Vzdělávací aktivity</p>	<p>Samostudium norem VTOS. Využívat nabídky vězeňské knihovny ve smyslu dalšího vzdělávání. Udržovat si všeobecný přehled a informovanost prostřednictvím sledování médií.</p>

Speciálně výchovné aktivity	Poradna drogové prevence. Finanční gramotnost – individuálně.
Zájmové aktivity	Sportovní aktivity: rekreačně v rámci vycházek míčové hry. Stolní tenis. Kondiční cvičení (po dosažení 1.PSVD).
Oblast utváření vnějších vztahů	Podpora kontaktů s babičkou a družkou.

Odsouzenému byl stanoven program standardního zacházení dle ustanovení vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, § 36a, odst. 2 viz výše uvedeno. Dle rizik v oblasti dynamických faktorů vyplývá, že pro odsouzeného jsou problematické oblasti financí, zaměstnání, závislostí, výchovy a vzdělání. Odsouzený má do současné doby částečně vytvořeny pracovní návyky, jeho pracovní praxe činila doposud pouze necelá 2 roky. Dále bylo zjištěno, že byl sankčně vyřazen z evidence) řadu práce pro neplnění daných podmínek.

Dluhová problematika i nedoložitelné legální příjmy v oblasti financí jsou velkým rizikem i v jeho případě. Z hlediska vzdělávacího procesu dosáhl odsouzený pouze základního vzdělání. Celkem 2x studoval učební obor, vždy ale dokončil pouze 1 ročník. Jako mladistvý prošel ústavní výchovou, kdy ani v tomto období nebyl schopen učební obor řádně dokončit. Abúzus alkoholu od 14 let věku odsouzeného a následně drog od 15 let věku završuje i výskyt patologického hráčství, díky němuž se dostal do nepříznivé finanční situace a poté i do výkonu trestu.

Při stanovování cílů programu zacházení bylo speciálním pedagogem reagováno na potřeby upevnování pracovních návyků a řádné respektování všech norem upravujících výkon trestu odnětí svobody. Vhodně bylo reagováno i na oblast závislostí ve smyslu stanovení cíle „Prostřednictvím aktivit poradny drogové prevence si uvědomit škodlivost a nebezpečnost návykových látek a tím udržovat svoji motivaci k bezdrogovému životu. Standardně byla zdůrazněna potřeba zachování sociálních vazeb s blízkými osobami, konkrétně s babičkou a družkou.

Z hlediska rizik v oblasti financí je problém částečně řešen formou pracovního zařazení, díky němuž bude odsouzený schopen si část svých dluhů uhradit z pracovní odměny. Na oblast vzdělání a výchovy bylo v cílech reagováno částečně.

V oblasti pracovních aktivit byly odsouzenému standardně stanoveny pracovní aktivity pro zabezpečení každodenního provozu věznice a odsouzený byl doporučen k pracovnímu zařazení na pracoviště mimo věznici. V oblasti vzdělávacích aktivit nebyl odsouzený zařazen do konkrétního vzdělávacího kurzu dle nabídky věznice, který by zajišťoval zaměstnanec oddělení výkonu trestu.

Samostudium norem upravující výkon trestu odnětí svobody, využívání nabídky vězeňské knihovny a sledování médií neřeší konkrétně možnost vzdělávání, které by mohl odsouzený později využít na trhu práce. Mimo uvedené nebyl zařazen do jiného programu, díky němuž by měl možnost zvýšit si odbornou kvalifikaci. Uvedené aktivity slouží pouze k zachování všeobecného přehledu a informovanosti.

V oblasti speciálně výchovných aktivit byly stanoveny aktivity „Poradna drogové prevence“ a „Finanční gramotnost“. Poradna drogové prevence je vhodnou reakcí na identifikovanou oblast závislostí, nicméně míra odborné intervence je v praxi spíše nižší, a to z důvodu časových možností vězeňského odborného personálu a vysokému počtu evidovaných účastníků poradny.

Kurz finanční gramotnosti je vhodně cílená aktivita, která by měla spadat do vzdělávací a ne speciálně výchovné oblasti. Dle dostupných údajů z vězeňského informačního systému bylo k osobě odsouzeného dále zjištěno, že v jednom případě využil služeb vězeňského psychologa, se kterým řešil svůj psychický stav – uváděné depresivní nálady.

Pro oblast zájmových aktivit byla odsouzenému stanovena účast v aktivitách se sportovním zaměřením (stolní tenis, míčové hry, kondiční cvičení). V oblasti utváření vnějších vztahů byla odsouzenému stanovena podpora kontaktů s babičkou a družkou.

Shrnutí:

Na rizika v oblasti zaměstnání bylo reagováno v cílech programu zacházení a v oblasti pracovních aktivit. Na oblast závislostí bylo reagováno v cíli programu zacházení a konkrétní speciálně výchovnou aktivitou, kterou však nebude možné využívat ve větší míře s ohledem na evidovanou kapacitu účastníků. Odsouzený sám projevil zájem řešit oblast závislostí, doposud ale neučinil konkrétní kroky směřující ke snížení rizika. Riziková oblast financí je částečně řešena formou pracovního zařazení a v teoretické rovině účastí odsouzeného v kurzu finanční gramotnosti.

Riziková oblast vzdělání a výchovy dle stanovených cílů i vzdělávacích aktivit zůstává doposud bez plánovaných změn, neboť odsouzenému nebyl stanoven konkrétní vzdělávací kurz, který by mohl potencionálně snížit míru rizika v uvedené oblasti. Odsouzený nebyl zařazen do žádného podpůrného reintegračního programu, díky němuž by mohl aktivněji řešit dluhovou problematiku a absenci odborné kvalifikace.

Případ č. 4 (odsouzený z oddělení se středním stupněm zabezpečení)

Dynamické faktory – celková míra rizika: velmi vysoká činí 76,0 ze 100

Bydlení: 7,3 z 10

Zaměstnání: 7,8 z 10

Finance: 8,0 z 10

Rodina a sociální kontakty: 4,7 z 10

Vzdělání a výchova: 7,9 z 10

Závislosti: 8,0 z 10

Osobnost a chování: 3,6 z 10

Cíle programu	V rámci pracovního zařazení si upevňovat pracovní návyky. Zapojením do aktivit programu zacházení snižovat negativní vliv prizonizace. Zapojením do prací pro věznicu podporovat a zafixovat pracovní návyky a dovednosti. Respektováním právních norem upravujících VTOS dodržovat vězeňský režim a plnit stanovený program zacházení, plnit zadané úkoly vyplývající z pracovního zařazení. Udržením kontaktu s příbuznými zamezit rozpadu sociálních vazeb a budovat si tak zázemí po VTOS. Vytvořit si adekvátní náhled na užívání OPL a efektivnější způsob řešení své závislosti.
Pracovní aktivity pracovně zařadit v rámci věznice	Práce pro zabezpečení každodenního provozu věznice. Práce na pracovišti dle zařazovací komise.
Vzdělávací aktivity	Sledování vzdělávacích, publicistických a populárně naučných programů. Četba populárně naučné literatury ve smyslu dalšího vzdělávání.
Speciálně výchovné aktivity	Poradna drogové prevence.

Zájmové aktivity	Účast v: Sportovní aktivity – rekreačně stolní tenis, míčové hry. Společenské hry. Čtenářský kroužek (využití knihovny).
Oblast utváření vnějších vztahů	Podpora kontaktu s primární rodinou.

Odsouzenému byl stanoven program standardního zacházení, avšak s ohledem na míru rizika v oblasti dynamických faktorů mu měl být dle ustanovení vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, § 36a, odst. 3 stanoven program speciálního zacházení, ve kterém je kladen důraz na speciálně výchovné a vzdělávací aktivity. Dle rizik v oblasti dynamických faktorů vyplývá, že pro odsouzeného jsou problematické oblasti bydlení, financí, zaměstnání, závislostí, výchovy a vzdělání. Odsouzený má do současné doby částečně vytvořeny pouze minimální pracovní návyky, jeho pracovní praxe činila doposud pouze necelý 1 rok v různých pomocných pracích, a to bez řádného doložitelného pracovního poměru. Téměř všechny finance pocházely především z trestné činnosti.

Dluhová problematika i nedoložitelné legální příjmy v oblasti financí jsou velkým rizikem i v jeho případě. Z hlediska vzdělávacího procesu dosáhl odsouzený pouze základního vzdělání. Jedná se o jedince, který pochází z patologicky závadového rodinného prostředí. Od 3 let věku do své plnoletosti byl umístěn v dětském domově se školou. Absolvoval 2 roky v učebním oboru obráběč kovů, který nedokončil z důvodu častých útěků a výskytu závislostního chování. Abúzus alkoholu, drog zjištěn od 14 let věku odsouzeného a následně od 18 let věku dále zaznamenány problémy s patologickým hráčstvím. Díky dosavadnímu způsobu života se dostal do nepříznivé finanční situace a poté i do výkonu trestu. Před nástupem aktuálního výkonu trestu neměl zajištěnu žádnou adekvátní formu bydlení.

Při stanovování cílů programu zacházení bylo speciálním pedagogem reagováno na potřeby upevnování pracovních návyků a řádné respektování všech norem upravujících výkon trestu odnětí svobody. Na oblast závislostí bylo reagováno v cíli „Vytvořit si adekvátní náhled na užívání OPL a efektivnější způsob řešení své závislosti“ a v oblasti speciálně výchovných aktivit byl zařazen do Poradny drogové prevence. Standardně byla zdůrazněna potřeba zachování sociálních vazeb s primární rodinou. Odsouzený udržuje sociální kontakty pouze se svými dvěma sourozenci.

Z hlediska rizik v oblasti financí je problém částečně řešen pouze formou pracovního zařazení, díky němuž bude odsouzený schopen si část svých dluhů uhradit z pracovní odměny. Na riziko v oblasti vzdělání a výchovy nebylo v cílech reagováno.

V části pracovních aktivit byly odsouzenému standardně stanoveny pracovní aktivity pro zabezpečení každodenního provozu věznice a odsouzený byl doporučen k pracovnímu zařazení na pracoviště uvnitř věznice. Ve vzdělávacích aktivitách nebyl odsouzený zařazen do žádného vzdělávacího kurzu dle nabídky věznice, který by zajišťoval zaměstnanec oddělení výkonu trestu. V této oblasti má stanoveno pouze sledování vzdělávacích, publicistických a populárně naučných programů a četbu populárně naučné literatury ve smyslu dalšího vzdělávání.

Mimo uvedené nebyl zařazen do jiného programu, díky němuž by měl možnost zvýšit si odbornou kvalifikaci. V oblasti speciálně výchovných aktivit má stanovenu účast v Poradně drogové prevence, v aktuálně bez další návaznosti na podporu ze strany externích subjektů, které se orientují na řešení drogové problematiky.

Pro oblast zájmových aktivit byla odsouzenému stanovena účast v aktivitách se sportovním zaměřením (stolní tenis, míčové hry, kondiční cvičení). V oblasti utváření vnějších vztahů byla odsouzenému stanovena podpora kontaktů s babičkou a družkou.

Dle dostupných údajů z vězeňského informačního systému bylo k osobě odsouzeného dále zjištěno, že prozatím nevyužil možnosti intervence ze strany odborných zaměstnanců oddělení výkonu trestu. Vychovatelkou byl navržen ke schválení volného pohybu mimo věznici k zajištění pomocných prací ve prospěch věznice bez nároku na finanční odměnu na pracoviště tzv. „zelené plochy“.

Shrnutí:

Na rizika v oblasti zaměstnání bylo reagováno v cílech programu zacházení a v oblasti pracovních aktivit. Aktuálně je plánován k zajištění prací ve prospěch věznice bez nároku na finanční odměnu. Po tuto dobu nebude schopen splácet dlužné pohledávky. Jeho praxe na tomto úseku je z hlediska fixace pracovních návyků přesto žádoucí. Na oblast závislostí bylo reagováno v cíli programu zacházení a konkrétní speciálně výchovnou aktivitou, kterou však nebude možné využívat ve větší míře s ohledem na evidovanou kapacitu účastníků. Odsouzený sám si neuvědomuje rizika spojená s touto oblastí a doposud neučinil žádné

konkrétní kroky směřující ke snížení rizika. Riziková oblast financí by mohla být v budoucnu částečně řešena formou pracovního zařazení.

Riziková oblast vzdělání a výchovy dle stanovených cílů i vzdělávacích aktivit zůstává doposud bez plánovaných změn, neboť odsouzenému nebyl stanoven konkrétní vzdělávací kurz, který by mohl potencionálně snížit míru rizika v uvedené oblasti. Odsouzený nebyl zařazen do žádného podpůrného reintegračního programu, díky němuž by mohl aktivněji řešit dluhovou problematiku a absenci odborné kvalifikace.

Riziková oblast bydlení aktuálně řešena není. V budoucnu je nezbytné zařadit ji do cílů programu výstupního zacházení v případě vytváření příznivějších podmínek pro dobu po propuštění z výkonu trestu.

Případ č. 5 (odsouzený z oddělení se středním stupněm zabezpečení)

Dynamické faktory – celková míra rizika: velmi vysoká činí 81,9 ze 100

Bydlení: 6,3 z 10

Zaměstnání: 8,7 z 10

Finance: 10 z 10

Rodina a sociální kontakty: 6 z 10

Vzdělání a výchova: 4,3 z 10

Závislosti: 8,0 z 10

Osobnost a chování: 8,3 z 10

<p>Cíle programu</p>	<p>V rámci pracovního zařazení si upevňovat pracovní návyky. Zapojením do aktivit programu zacházení snižovat negativní vliv prizonizace. Zapojením do prací pro věznicí podporovat a zafixovat pracovní návyky a dovednosti. Respektováním právních norem upravujících VTOS dodržovat vězeňský režim a plnit stanovený program zacházení. Udržením kontaktu s příbuznými zamezit rozpadu sociálních vazeb a budovat si tak zázemí po VTOS.</p>
<p>Pracovní aktivity pracovně zařadit mimo věznicí</p>	<p>Práce pro zabezpečení každodenního provozu věznice. Práce na pracovišti dle zařazovací komise.</p>

Vzdělávací aktivity	Sledování vzdělávacích, publicistických a populárně naučných programů. Četba populárně naučné literatury ve smyslu dalšího vzdělávání.
Speciálně výchovné aktivity	Pastorační péče. Bohoslužby (centrálně organizuje kaplan).
Zájmové aktivity	Účast v: Sportovní aktivity: rekreačně stolní tenis, míčové hry. Kondiční cvičení. Společenské hry. Čtenářský kroužek (využití knihovny). Čtenářský kroužek – (sdružuje odsouzené, kteří si půjčují knihy v ústavní knihovně).
Oblast utváření vnějších vztahů	Udržení a posilování kontaktu s matkou, sourozenci, bývalou manželkou a dětmi.

Odsouzenému byl stanoven program standardního zacházení, avšak i pro tento posuzovaný případ mu měl být dle ustanovení vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, § 36a, odst. 3 s ohledem na míru rizika v oblasti dynamických faktorů stanoven program speciálního zacházení. Dle rizik v oblasti dynamických faktorů vyplývá, že pro odsouzeného jsou problematické všechny oblasti, vyjma kategorie výchovy a vzdělání. Odsouzený má do současné doby částečně vytvořeny pouze minimální pracovní návyky a byl dlouhodobě nezaměstnaný. V oblasti financí zjištěny dluhy a nehrazené finanční závazky a dále pak absence legálních příjmů na pokrytí základních životních potřeb. Jmenovaný před uvězněním pobýval v místě, ve kterém často dochází ke konfliktům. Samotné bydlení nemá dostatečně právně ošetřeno.

Z hlediska vzdělávacího procesu se odsouzený vyučil v učebním oboru – kuchař/číšník. Jedná se o jedince s diagnostikovanými etopedickými problémy v období dětství a dospívání. Abúzus drog zjištěn od 15 let věku odsouzeného. Z hlediska osobnosti a chování odsouzený vykazuje sklony k násilnému jednání, manipulativnímu chování se sklony ke lhaní. Rovněž má obtíže s dodržováním pravidel, norem a respektováním autorit.

Při stanovování cílů programu zacházení bylo speciálním pedagogem reagováno na potřeby upevnování pracovních návyků a řádné respektování všech norem upravujících výkon trestu odnětí svobody.

Na oblast závislostí nebylo reagováno. Standardně byla zdůrazněna potřeba zachování sociálních vazeb s blízkými. Na riziko v oblasti rodiny a sociálních kontaktů se závadovými osobami bylo v cílech reagováno částečně.

Z hlediska rizik v oblasti financí je problém částečně řešen pouze formou doporučení pracovního zařazení, díky němuž bude odsouzený schopen si část svých dluhů uhradit z pracovní odměny.

V části pracovních aktivit byl odsouzenému standardně stanoveny pracovní aktivity pro zabezpečení každodenního provozu věznice a odsouzený byl doporučen k pracovnímu zařazení na pracoviště uvnitř věznice. Ve vzdělávacích aktivitách nebyl odsouzený zařazen do žádného vzdělávacího kurzu dle nabídky věznice, který by zajišťoval zaměstnanec oddělení výkonu trestu. V této oblasti má stanoveno pouze sledování vzdělávacích, publicistických a populárně naučných programů a četbu populárně naučné literatury ve smyslu dalšího vzdělávání.

Mimo uvedené nebyl zařazen do jiného programu, díky němuž by měl možnost zvýšit si odbornou kvalifikaci. V oblasti speciálně výchovných aktivit má stanovenu možnost účasti při bohoslužbách a pastorační péči zajišťovanou vězeňským kaplanem.

Pro oblast zájmových aktivit byla odsouzenému umožněna účast v aktivitách se sportovním zaměřením (stolní tenis, míčové hry, kondiční cvičení) a dále ve čtenářském kroužku a ve společenských hrách. V oblasti utváření vnějších vztahů byla odsouzenému stanovena podpora kontaktů s matkou, sourozenci, bývalou manželkou a dětmi.

Dle dostupných údajů z vězeňského informačního systému bylo k osobě odsouzeného dále zjištěno, že prozatím nevyužil možnosti intervence ze strany odborných zaměstnanců oddělení výkonu trestu. Pravidelně dochází na bohoslužby ve věznici. Má problémy s dodržováním vnitřního řádu, za což byl i kázeňsky trestán. Aktuálně je veden jako nezaměstnaný. Volnočasových kroužků se účastní, ve vztahu k řešení rizikových oblastí osobní aktivitu nevyvíjí.

Shrnutí:

Na rizika v oblasti zaměstnání bylo reagováno v cílech programu zacházení a v oblasti pracovních aktivit. Aktuálně je veden jako nezaměstnaný. Na oblast závislostí nebylo v cílech ani aktivitách programu zacházení reagováno. Odsouzený sám si neuvědomuje rizika spojená s touto oblastí a doposud neučinil žádné konkrétní kroky směřující

ke snížení rizika. Riziková oblast financí by mohla být v budoucnu částečně řešena formou pracovního zařazení.

Riziková oblast rodina a sociální kontakty je částečně řešena v cíli a dále pak v oblasti utváření vnějších vztahů. Největší riziko zde do budoucna představují opětovné kontakty s kriminálně závadovými osobami v místě bydliště odsouzeného. Odsouzenému nebyl stanoven konkrétní vzdělávací kurz a rovněž nebyl zařazen do žádného podpůrného reintegračního programu, díky němuž by mohl aktivněji řešit dluhovou problematiku a zvýšit si odbornou kvalifikaci.

Riziková oblast bydlení aktuálně řešena není. V budoucnu je nezbytné zařadit ji do cílů programu výstupního zacházení v případě vytváření příznivějších podmínek pro dobu po propuštění z výkonu trestu. Reakce na rizikovou oblast osobnost a chování je řešena stanovením konkrétních cílů. Odsouzený aktuálně selhává, kdy vědomě porušuje normy upravující výkon trestu odnětí svobody.

Případ č. 6 (odsouzený z OV, oddělení s nízkým stupněm zabezpečení)

Dynamické faktory – celková míra rizika: vysoká činí 69,3 ze 100

Bydlení: 3,3 z 10

Zaměstnání: 8,3 z 10

Finance: 8,3 z 10

Rodina a sociální kontakty: 3,3 z 10

Vzdělání a výchova: 2,1 z 10

Závislosti: 7,7 z 10

Osobnost a chování: 6,0 z 10

Cíle programu	Vytvořit si "Osobní plán činnosti a nezbytných kroků pro dobu po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody". Zmapovat si možnosti pracovního uplatnění a ubytování v civilním životě. Nadále posilovat sociální vazby s blízkými osobami. Prohlubovat osvojené sociální kompetence a posilovat své protektivní faktory. Zapojením do pracovních činností si nadále upevňovat pracovní návyky. Řádně dodržovat normy upravující výkon trestu odnětí svobody.
----------------------	--

	Udržet stávající návyky pro kvalitní trávení volného času.
Pracovní aktivity Pracovně zařadit mimo věznici	Pracovní zařazení na určeném pracovišti. Práce v okrasné zahradě. Práce k zajištění každodenního provozu věznice.
Vzdělávací aktivity	Kurz sociálně právní gramotnosti. Kurz sebeprezentace. Praktický kurz "šikovných rukou" Kurz PC gramotnosti.
Speciálně výchovné aktivity	Sebeobslužné aktivity.
Zájmové aktivity	Kroužek "aktivního" životního stylu.
Oblast utváření vnějších vztahů	Podpora sociálních kontaktů s rodinou a přáteli.

Odsouzenému byl stanoven program výstupního zacházení v souladu s platnou metodikou k realizaci standardizovaného Programu Výstupní oddíl – Otevření věznice. Dle rizik v oblasti dynamických faktorů vyplývá, že pro odsouzeného jsou problematické okruhy: zaměstnání, finance, závislosti a osobnost a chování. Odsouzený měl do současné doby pouze částečně vytvořeny pracovní návyky. Na pracovišti měl problémy s neomluvenou absencí a poté byl propuštěn.

V oblasti financí zjištěny dluhy a nehrazené finanční závazky a dále pak absence legálních příjmů na pokrytí základních životních potřeb. Z hlediska vzdělávacího procesu má odsouzený pouze základní vzdělání. Jedná se o jedince s diagnostikovanými etopedickými problémy. V období dětství byl i v péči psychiatra. Abúzus drog zjištěn od 12 let věku odsouzeného, alkohol užíval od 15 let a gembl datuje až od doby, kdy dovršil 18 let věku. Z hlediska osobnosti a chování odsouzený vykazoval sklony k impulsivnímu jednání, manipulativnímu chování a měl obtíže s dodržováním pravidel, norem a respektováním autorit.

Při stanovování cílů programu zacházení bylo speciálním pedagogem reagováno na potřebu upevňování pracovních návyků a vytváření nových pracovních dovedností. Jako neméně důležité byla jmenovanému pro závěrečnou fázi pobytu v OV stanovena i povinnost „Zmapovat si možnosti pracovního uplatnění a ubytování v civilním životě“. Řádné

respektování všech norem upravujících výkon trestu odnětí svobody je další samozřejmostí. Na oblast závislostí bylo reagováno zařazením odsouzeného do výcvikového skupinového programu „Zastav se, zamysli se a změň se“ (dále jen „3Z“), který je komplexně zaměřen na změnu myšlení a chování ve vztahu k trestné činnosti. Dále byla u odsouzeného posilována drogová abstinence.

Drogové téma bylo řešeno i v rámci koučinku, zajišťovaného vychovatelem – terapeutem. Oblast financí již byla aktivně řešena v průběžné fázi, kdy si odsouzený ve spolupráci se sociální pracovnící OV začal postupně mapovat své pohledávky. Později byl zařazen do reintegračního programu „VOL život bez recidivy“, kde situaci nadále řeší již s určenou dluhovou poradkyní. Ve vztahu k rizikům v oblasti osobnosti a chování bylo v cíli reagováno ve smyslu „Prohlubovat osvojené sociální kompetence a posilovat své protektivní faktory“, které si odsouzený osvojil v průběhu programu 3Z a koučinku. Mimo jiné byl odsouzený podpořen i v oblasti činorodého způsobu trávení volného času. Standardně byla zdůrazněna potřeba zachování sociálních vazeb s blízkými.

V části pracovních aktivit byly odsouzenému standardně stanoveny pracovní aktivity pro zabezpečení každodenního provozu věznice a odsouzený pokračuje v pracovním zařazení na pracovišti mimo věznici. Mimo uvedené byla odsouzenému v programu OV rovněž stanovena další pracovní aktivita v podobě prací v okrasné zahradě. Celkově se zvýšil podíl jeho pracovní činnosti v době výkonu trestu. Dále se odsouzený opakovaně zapojil do veřejně prospěšných prací ve prospěch Dětského domova Nymburk a Obce Jiřice.

Ve vzdělávacích aktivitách odsouzený v průběžné fázi úspěšně absolvoval kurz právního minima a finanční gramotnosti. Nyní je zařazen do kurzu sebeprezentace, sociálně právní gramotnosti, PC gramotnosti a praktického kurzu „šikovných rukou“. Realizované kurzy komplexně rozvíjejí jeho sociální kompetence a všeobecný přehled. Mimo uvedených kurzů, které zajišťují zaměstnanci OV jmenovaný v průběhu své účasti v reintegračním programu ve spolupráci věznice s externím subjektem úspěšně absolvoval dva odborné kvalifikační kurzy – „Zpracování mléka“ a „Chov drobného zvířectva“ a dále rekvalifikační kurz „Sváření“.

V oblasti speciálně výchovných aktivit v průběžné fázi úspěšně absolvoval skupinový program zaměřený na trénink sociálních dovedností 3Z a po celou dobu pobytu v OV se pravidelně účastní sebeobslužných aktivit. Mimo výše uvedené pravidelně spolupracuje s odborným personálem OV při naplňování cílů programu zacházení a aktuálně i při tvorbě

"Osobního plánu činnosti a nezbytných kroků pro dobu po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody".

Pro oblast zájmových aktivit je odsouzenému umožněna účast v aktivitách se sportovním zaměřením (stolní tenis, míčové hry, kondiční cvičení). V oblasti utváření vnějších vztahů byla odsouzenému stanovena podpora kontaktů s rodinou a přáteli.

Dle dostupných údajů z vězeňského informačního systému bylo k osobě odsouzeného dále zjištěno, že před zařazením do programu OV mu bylo zajištěno vyhotovení nového občanského průkazu. Před projednáním žádosti o podmíněné propuštění řešil se sociální pracovníci zajištění ubytování a byl poučen o službách úřadu práce. V jednom případě se účastnil besedy se zástupci Centra podpory podnikání, kde mu byly sděleny možnosti ubytování a zaměstnání. Před zařazením do programu OV měl problémy s dodržováním vnitřního řádu. Celkem 3x se podrobil kontrolnímu monitoringu moči za účelem zjištění, zda nepožil nepovolenou látku, vždy s negativním výsledkem.

Shrnutí:

Na rizika v oblasti zaměstnání bylo v OV reagováno v cílech programu zacházení i v oblasti pracovních aktivit. Na oblast závislosti bylo v cíli reagováno „Řádně dodržovat normy upravující výkon trestu odnětí svobody“. Z hlediska zacházení je uvedená skutečnost zohledněna v průběhu poskytované odborné intervence a mimo jiné bylo již řešeno i v průběhu účasti odsouzeného v programu 3Z. Riziková oblast financí je aktivně řešena spoluprací odsouzeného s dluhovou poradkyní a sociální pracovníci OV. Odsouzený postupně hradí dlužnou částku z pracovní odměny.

V rámci prevence do budoucna byla oblast financí řešena i formou účasti odsouzeného v kurzu finanční gramotnosti. Oblast osobnost a chování je komplexně řešena posilováním již osvojených sociálních kompetencí ze strany odsouzeného i pokračující podporou ve formě cílené odborné intervence ze strany odborných zaměstnanců OV. Mimo jiné byla zohledněna i potřeba zvyšování odborné způsobilosti odsouzeného účastí ve vybraných vzdělávacích, kvalifikačních kurzech a v rekvalifikačním kurzu.

V cílech a aktivitách programu zacházení bylo reagováno nejenom na rizikové oblasti, ale zejména na oblast posilování protektivních faktorů a nově získaných znalostí a dovedností. Oblast rodiny a sociálních vztahů řešena v oblasti utváření vnějších vztahů.

Případ č. 7 (odsouzený z OV, oddělení s nízkým stupněm zabezpečení)

Dynamické faktory – celková míra rizika: vysoká činí 62,5 ze 100

Bydlení: 4,0 z 10

Zaměstnání: 3,3 z 10

Finance: 4,0 z 10

Rodina a sociální kontakty: 0,0 z 10

Vzdělání a výchova: 6,7 z 10

Závislosti: 8,0 z 10

Osobnost a chování: 5,7 z 10

Cíle programu	Zmapovat si oblast dluhů a oslovit věřitele. Úspěšně absolvovat program "3Z". Dle možností snižovat zjištěná rizika a posilovat protektivní faktory ve spolupráci se zaměstnanci věznice. Zachovat si sociální vazby s blízkými osobami. Aktivně se zapojit do skupinového i individuálního stylu práce. Postupně si zvyšovat sociální kompetence pro řešení běžných i náročných životních situací. Aktivní účastí ve vzdělávacích aktivitách čerpat nové vědomosti a informace. Zapojením do pracovních činností si upevňovat pracovní návyky. Zachovat si návyky pro kvalitní trávení volného času prostřednictvím zapojení se do zájmových aktivit. Posilovat volní vlastnosti, zejména smysl pro zodpovědnost. Vyvarovat se konfliktnímu jednání ve vztahu ke svému okolí, řádně dodržovat normy upravující výkon trestu odnětí svobody.
Pracovní aktivity pracovně zařadit mimo věznici	Pracovní zařazení na určeném pracovišti. Práce v chovatelské zóně. Práce k zajištění každodenního provozu věznice.
Vzdělávací aktivity	Kurz právního minima. Kurz finanční gramotnosti
Speciálně výchovné aktivity	Sebeobslužné aktivity. Program "3Z".
Zájmové aktivity	Kroužek "aktivního" životního stylu.
Oblast utváření vnějších vztahů	Podpora sociálních kontaktů s rodinou.

Odsouzenému byl stanoven program výstupního zacházení v souladu s platnou metodikou k realizaci standardizovaného Programu Výstupní oddíl – Otevření věznice. Dle

rizik v oblasti dynamických faktorů vyplývá, že pro odsouzeného jsou problematické okruhy: závislosti, vzdělání a výchova a dále osobnost a chování. Odsouzený měl do současné doby pouze částečně vytvořeny pracovní návyky, a to i vzhledem ke svému věku 22 let. Pracoval jako číšník, pokladní. V oblasti financí zjištěny dluhy a nehrazené finanční závazky. Ačkoliv výše rizika je zde 4 z 10, je třeba situaci řešit. Z hlediska vzdělávacího procesu má odsouzený pouze základní vzdělání. Vykonal pouze 6 měsíců v učebním oboru kuchař – číšník.

Jedná se o jedince s diagnostikovanými etopedickými problémy, mezi které řadíme útěky z domova a abúzus drog od 15 let věku a následně počátek trestní kariéry od 17 let věku. V období dětství byl i v péči psychiatra. Abúzus drog zjištěn od 12 let věku odsouzeného, alkohol užíval od 15 let a gembel datuje až od doby, kdy dovršil 18 let věku. Jako mladistvý pobýval v diagnostickém ústavu pro mládež.

Při stanovování cílů programu zacházení pro průběžnou fázi programu OV bylo speciálním pedagogem reagováno na potřebu upevnování pracovních návyků a vytváření nových pracovních dovedností. Řádné respektování všech norem upravujících výkon trestu odnětí svobody má mimo jiné souvislost i s oblastí závislostí a dále s oblastí osobnosti a chování. Z hlediska závislostí bylo na riziko reagováno zařazením odsouzeného do výcvikového skupinového programu 3Z.

U odsouzeného je posilována drogová abstinence a v OV se mimo poskytované odborné intervence nadále účastní pohovorů ze strany externích pracovníků LAXUS, které nabízí poradenské služby pro obviněné a odsouzené zejména osobám s drogovou zátěží. Drogové téma bylo řešeno i v rámci koučinku, zajišťovaného vychovatelem – terapeutem. Oblast financí je aktivně řešena dle stanoveného cíle a cílených aktivit, kdy si odsouzený ve spolupráci se sociální pracovnící OV začal postupně mapovat své pohledávky.

Později byl zařazen do reintegračního programu „VOL život bez recidivy“, kde situaci nadále řeší již s určenou dluhovou poradkyní. Ve vztahu k rizikům v oblasti osobnosti a chování bylo na riziko v cílech opakovaně reagováno a odsouzený si postupně osvojuje nové sociální kompetence a posiluje své protektivní faktory“. Mimo jiné byl odsouzený podpořen i v oblasti čínorodého způsobu trávení volného času. Standardně byla zdůrazněna potřeba zachování sociálních vazeb s blízkými. Riziko v oblasti vzdělání a výchovy bylo rovněž zohledněno jak v cílech, tak i konkrétními vzdělávacími aktivitami.

V části pracovních aktivit byly odsouzenému standardně stanoveny pracovní aktivity pro zabezpečení každodenního provozu věznice a odsouzený pokračuje v pracovním zařazení na pracovišti mimo věznici. Mimo uvedené byla odsouzenému v programu OV rovněž stanovena další pracovní aktivita v podobě prací v chovatelské zóně. Jmenovaný má možnost osvojit si zcela nové pracovní návyky a dovednosti.

Ve vzdělávacích aktivitách odsouzený průběžně dochází do kurzu právního minima a finanční gramotnosti. Realizované kurzy komplexně rozvíjejí jeho sociální kompetence a všeobecný přehled. Mimo uvedených kurzů, které zajišťují zaměstnanci OV je u jmenovaného plánováno jeho zařazení do kvalifikačního kurzu „Chov drobného zvířectva“ a dvou rekvalifikačních kurzů „Obsluha vysokozdvížného vozíku“ a „Sváření“ v průběhu účasti v reintegračním programu ve spolupráci věznice s externím subjektem.

V oblasti speciálně výchovných aktivit v průběžné fázi byl zařazen do skupinového programu 3Z pro trénink sociálních dovedností a po celou dobu pobytu v OV se pravidelně účastní sebeobslužných aktivit. Mimo výše uvedené pravidelně spolupracuje s odborným personálem OV při naplňování cílů programu zacházení ve vztahu k celkovému posilování protektivních faktorů a prosociálního chování.

Pro oblast zájmových aktivit je odsouzenému umožněna účast v aktivitách se sportovním zaměřením (stolní tenis, míčové hry, kondiční cvičení). V oblasti utváření vnějších vztahů byla odsouzenému stanovena podpora kontaktů s rodinou.

Dle dostupných údajů z vězeňského informačního systému bylo k osobě odsouzeného dále zjištěno, že před zařazením do programu OV mu bylo zajištěno vyhotovení nového občanského průkazu. Před projednáním žádosti o podmíněné propuštění řešil se sociální pracovníci zajištění ubytování a byl poučen o službách úřadu práce. Dále již v době před zařazením do programu OV začal spolupracovat s pracovníky sdružení LAXUS při řešení rizika v oblasti závislostí. Celkem 2x se podrobil kontrolnímu monitoringu moči za účelem zjištění, zda nepožil nepovolenou látku, vždy s negativním výsledkem.

Shrnutí:

Oblast zaměstnání je v OV standardně posilována stanovováním konkrétního cíle a pracovních aktivit. Na oblast závislostí bylo v cíli reagováno „Řádně dodržovat normy upravující výkon trestu odnětí svobody“. Z hlediska zacházení je uvedená skutečnost zohledněna v průběhu poskytované odborné intervence a dále je řešeno i v průběhu účasti

odsouzeného v programu 3Z. Riziková oblast financí je aktivně řešena spoluprací odsouzeného s dluhovou poradkyní a sociální pracovníci OV. Odsouzený postupně hradí dlužnou částku z pracovní odměny. V rámci prevence do budoucna je oblast financí řešena i formou účasti odsouzeného v kurzu finanční gramotnosti. Oblast osobnost a chování je komplexně řešena posilováním sociálních kompetencí a protektivních faktorů odsouzeného a dále podporou ve formě cílené odborné intervence ze strany odborných zaměstnanců OV, kam řadíme zejména koučink a doprovázení při řešení klíčových témat odsouzeného. Oblast rodiny a sociálních vztahů řešena v cíli i oblasti utváření vnějších vztahů.

Oblast vzdělání a výchovy je zohledněna jak při stanovení cíle, tak i příslušným počtem vzdělávacích kurzů. V cílech a aktivitách bylo reagováno nejenom na rizikové oblasti, ale zejména na oblast posilování protektivních faktorů a nově získaných znalostí a dovedností.

Případ č. 8 (odsouzený z OV, oddělení s nízkým stupněm zabezpečení)

Dynamické faktory – celková míra rizika: vysoká činí 54,1 ze 100

Bydlení: 1,3 z 10

Zaměstnání: 1,7 z 10

Finance: 5,3 z 10

Rodina a sociální kontakty: 1,3 z 10

Vzdělání a výchova: 6,3 z 10

Závislosti: 4,7 z 10

Osobnost a chování: 4,3 z 10

Cíle programu	Zmapovat si oblast dluhů a oslovit věřitele. Úspěšně absolvovat program "3Z". Dle možností snižovat zjištěná rizika a posilovat protektivní faktory ve spolupráci se zaměstnanci věznice. Zachovat si sociální vazby s blízkými osobami. Aktivně se zapojit do skupinového i individuálního stylu práce. Postupně si zvyšovat sociální kompetence pro řešení běžných i náročných životních situací. Aktivní účastí ve vzdělávacích aktivitách čerpat nové vědomosti a informace. Zapojením do pracovních činností si upevňovat pracovní návyky. Zachovat si návyky pro kvalitní trávení volného času prostřednictvím zapojení se do zájmových aktivit. Posilovat volní vlastnosti, zejména smysl pro zodpovědnost. Vyvarovat se konfliktnímu jednání ve vztahu ke svému okolí, řádně dodržovat normy upravující výkon trestu odnětí svobody.
Pracovní aktivity pracovně zařadit mimo věznici	Pracovní zařazení na určeném pracovišti. Práce v pěstitelské zóně. Práce k zajištění každodenního provozu věznice.
Vzdělávací aktivity	Kurz AJ, Kurz RJ. Kurz právního minima, Kurz finanční gramotnosti. Praktický kurz "šikovných rukou".
Speciálně výchovné aktivity	Sebeobslužné aktivity. Program "3Z". Psychohry.
Zájmové aktivity	Kroužek "aktivního" životního stylu.
Oblast utváření vnějších vztahů	Podpora sociálních kontaktů s rodinou a družkou.

Odsouzenému byl stanoven program výstupního zacházení pro průběžnou fázi v souladu s platnou metodikou k realizaci standardizovaného Programu Výstupní oddíl – Otevření věznice. Dle rizik v oblasti dynamických faktorů vyplývá, že pro odsouzeného jsou nejvíce problematické okruhy: financí, vzdělání a výchova. Odsouzený měl do současné doby dostatečně vytvořeny pracovní návyky. Legálním způsobem odpracoval cca 11 let v různých dělnických profesích. V oblasti financí zjištěno, že se často dostával do finanční tísně, kterou nebyl schopen řešit konstruktivním způsobem. Oblast financí měla souvislost i s aktuální trestnou činností, kdy se snažil zlepšit finanční možnosti rodiny pomocí za úplatu přechováváním nedovolených omamných a psychotropních látek. Z hlediska vzdělávacího procesu má odsouzený dosaženo pouze základní vzdělání. V minulosti nedokončil třetí ročník učebního oboru – zedník z důvodu vzetí do výkonu

vazby. Jedná se o jedince s diagnostikovanými etopedickými problémy v období dospívání, mezi které řadíme abúzus drog a počátek trestní kariéry v 17 letech jeho věku.

Při stanovování cílů programu zacházení pro průběžnou fázi programu OV bylo speciálním pedagogem reagováno na potřebu upevňování pracovních návyků. Řádné respektování všech norem upravujících výkon trestu odnětí svobody má přímou souvislost s oblastí osobnosti a chování, a proto byla skutečnost zohledněna i v cíli programu zacházení.

Na zjištěné riziko bylo dále reagováno zařazením odsouzeného do výcvikového skupinového programu 3Z. U odsouzeného je celkově posilováno prosociální chování a z hlediska sebepoznání a sebereflexe se účastní i speciálně výchovné aktivity „Psychohry“. Oblast financí je aktivně řešena dle stanoveného cíle a cílených aktivit, kdy si odsouzený ve spolupráci se sociální pracovnící OV začal postupně mapovat své pohledávky.

Dále byl zařazen do reintegračního programu „VOL život bez recidivy“, kde situaci nadále řeší již s určenou dluhovou poradkyní. Odsouzený si v průběžné fázi postupně osvojuje nové sociální kompetence a posiluje své protektivní faktory. Mimo jiné byl podpořen i v oblasti činorodého způsobu trávení volného času. Standardně byla zdůrazněna potřeba zachování sociálních vazeb s blízkými. Riziko v oblasti vzdělání a výchovy bylo rovněž zohledněno jak v cílech, tak i konkrétními vzdělávacími aktivitami, které v OV zajišťují zaměstnanci i externí lektori.

V části pracovních aktivit byly odsouzenému standardně stanoveny pracovní aktivity pro zabezpečení každodenního provozu věznice a odsouzený pokračuje v pracovním zařazení na pracovišti mimo věznici. Mimo uvedené byla odsouzenému v programu OV rovněž stanovena další pracovní aktivita v podobě prací v pěstitelské zóně. Jmenovaný má možnost upevnit si stávající pracovní návyky a dovednosti, které si osvojil již před nástupem do výkonu trestu. Ve vzdělávacích aktivitách odsouzený průběžně dochází do kurzu právního minima, finanční gramotnosti, kurzu anglického jazyka, kurzu ruského jazyka a do praktického kurzu „šikovných rukou“. Realizované kurzy komplexně rozvíjejí jeho sociální kompetence a všeobecný přehled. Mimo uvedených kurzů, které zajišťují zaměstnanci OV je u jmenovaného plánováno jeho zařazení do kvalifikačního kurzu „Chov drobného zvířectva“ a rekvalifikačního kurzu „Sváření“ v průběhu účasti v reintegračním programu ve spolupráci věznice s externím subjektem.

V oblasti speciálně výchovných aktivit v průběžné fázi byl zařazen do skupinového programu 3Z pro trénink sociálních dovedností a po celou dobu pobytu v OV se pravidelně účastní sebeobslužných aktivit. Dále se účastní již zmíněných psychoher ve spolupráci s vychovatelem – terapeutem. Mimo výše uvedeného pravidelně spolupracuje s odborným personálem OV při naplňování cílů programu zacházení ve vztahu k celkovému posilování protektivních faktorů a prosociálního chování.

Pro oblast zájmových aktivit je odsouzenému umožněna účast v aktivitách se sportovním zaměřením (stolní tenis, míčové hry, kondiční cvičení). V oblasti utváření vnějších vztahů byla odsouzenému stanovena podpora kontaktů s rodinou a družkou. Dle dostupných údajů z vězeňského informačního systému bylo k osobě odsouzeného dále zjištěno, že před zařazením do programu OV nevyužil možnosti odborné intervence. Celkem 3x se podrobil kontrolnímu monitoringu moči za účelem zjištění, zda nepožil nepovolenou látku, vždy s negativním výsledkem.

Shrnutí:

Oblast zaměstnání je v OV standardně posilována stanovováním konkrétního cíle a pracovních aktivit. Na oblast závislostí bylo v cíli reagováno „Řádně dodržovat normy upravující výkon trestu odnětí svobody“. Z hlediska zacházení je uvedena skutečnost zohledněna v průběhu poskytované odborné intervence a dále je řešeno i v průběhu účasti odsouzeného v programu 3Z. Riziková oblast financí je aktivně řešena spoluprací odsouzeného s dluhovou poradkyní a sociální pracovníci OV. Odsouzený postupně hradí dlužnou částku z pracovní odměny. V rámci prevence do budoucna je oblast financí řešena i formou účasti odsouzeného v kurzu finanční gramotnosti. Oblast osobnost a chování je komplexně řešena posilováním sociálních kompetencí a protektivních faktorů odsouzeného a dále podporou ve formě cílené odborné intervence ze strany odborných zaměstnanců OV, kam řadíme zejména koučing a doprovázení při řešení klíčových témat odsouzeného. Oblast rodiny a sociálních vztahů řešena v cíli i oblasti utváření vnějších vztahů.

Oblast vzdělání a výchovy je zohledněna jak při stanovení cíle, tak i příslušným počtem vzdělávacích kurzů. V cílech a aktivitách programu zacházení bylo reagováno nejenom na rizikové oblasti, ale zejména na oblast posilování protektivních faktorů a nově získaných znalostí a dovedností.

Případ č. 9 (odsouzený z OV, oddělení s nízkým stupněm zabezpečení)

Dynamické faktory – celková míra rizika: vysoká činí 50,8 ze 100

Bydlení: 0,0 z 10

Zaměstnání: 3,7 z 10

Finance: 2,5 z 10

Rodina a sociální kontakty: 2,5 z 10

Vzdělání a výchova: 1,3 z 10

Závislosti: 2,7 z 10

Osobnost a chování: 7,9 z 10

Cíle programu	Zmapovat si oblast dluhů a oslovit věřitele. Dle možností snižovat zjištěná rizika a posilovat protektivní faktory ve spolupráci se zaměstnanci věznice. Zachovat si sociální vazby s blízkými osobami. Aktivně se zapojit do skupinového i individuálního stylu práce. Postupně si zvyšovat sociální kompetence pro řešení běžných i náročných životních situací. Aktivní účastí ve vzdělávacích aktivitách čerpat nové vědomosti a informace. Zapojením do pracovních činností si upevňovat pracovní návyky. Zachovat si návyky pro kvalitní trávení volného času prostřednictvím zapojení se do zájmových aktivit. Posilovat volní vlastnosti, zejména smysl pro zodpovědnost. Vyvarovat se konfliktnímu jednání ve vztahu ke svému okolí, řádně dodržovat normy upravující výkon trestu odnětí svobody.
Pracovní aktivity pracovně zařadit mimo věznici	Pracovní zařazení na určeném pracovišti. Práce v chovatelské zóně. Práce k zajištění každodenního provozu věznice.
Vzdělávací aktivity	Kurz právního minima. Kurz finanční gramotnosti. Praktický kurz "šikovných rukou".
Speciálně výchovné aktivity	Sebeobslužné aktivity.
Zájmové aktivity	Kroužek "aktivního" životního stylu
Oblast utváření vnějších vztahů	Podpora sociálních kontaktů s rodinou a družkou.

Odsouzenému byl stanoven program výstupního zacházení pro průběžnou fázi v souladu s platnou metodikou k realizaci standardizovaného Programu Výstupní oddíl –

Otevření věznice. Dle rizik v oblasti dynamických faktorů vyplývá, že pro odsouzeného jsou nejvíce problematická část osobnosti a chování, což je ovlivněno zejména recidivou trestné činnosti. Odsouzený měl do současné doby dostatečně vytvořeny pracovní návyky. Opakovaně zaměstnán převážně v dělnických profesích, a to i po dobu předchozích výkonů trestů odnětí svobody. V oblasti financí zjištěno, že má pohledávky pouze v minimální míře a je schopen je řešit konstruktivním způsobem.

Oblast financí neměla souvislost s aktuální trestnou činností. V případě odsouzeného se jednalo o rizikové faktory – tlak vrstevníků a opakované návštěvy rizikových míst. Z hlediska vzdělávacího procesu má odsouzený dosaženo pouze základní vzdělání. Jedná se o jedince, který byl vychováván ve funkčním rodinném zázemí. Od 16 let zaznamenáno prvotní spáchanou trestnou činností. Později trestná činnost obsahovala i prvky násilí a jmenovaný spáchal rovněž trestnou činnost s drogovým kontextem. Abúzus alkoholu zaznamenán od 16 let věku odsouzeného, omamné a psychotropní látky začal aplikovat až v dospělosti. Před nástupem do výkonu trestu měl vyřešenu problematiku bydlení a sociální vazby s rodinou a družkou hodnotil jako funkční.

Při stanovování cílů programu zacházení pro průběžnou fázi programu OV bylo speciálním pedagogem reagováno na potřebu upevnování pracovních návyků. Řádné respektování všech norem upravujících výkon trestu odnětí svobody má přímou souvislost s oblastí osobnosti a chování, a proto byla skutečnost zohledněna i v cíli programu zacházení.

Program 3Z nebyl odsouzenému stanoven, neboť ho již absolvoval v předchozím výkonu trestu. Na zjištěné riziko bylo ale reagováno celkovým posilováním prosociálního chování a kauzálního myšlení. Oblast financí je aktivně řešena dle stanoveného cíle a cílených aktivit, kdy si odsouzený ve spolupráci se sociální pracovnící OV postupně zmapoval své pohledávky. V rámci zařazení odsouzeného do reintegračního programu „VOL život bez recidivy“, proběhla konzultace i s dluhovou poradkyní.

Jmenovaný si v průběžné fázi postupně osvojuje nové sociální kompetence zaměřené na efektivní řešení náročných životních situací a rovněž posiluje své protektivní faktory. Mimo jiné byl podpořen i v oblasti čínorodého způsobu trávení volného času. Standardně byla zdůrazněna potřeba zachování sociálních vazeb s rodinou a družkou.

Oblast vzdělání a výchovy ve smyslu zvyšování odborné způsobilosti bylo rovněž zohledněno jak v cílech, tak i konkrétními vzdělávacími aktivitami, které v OV zajišťují zaměstnanci i externí lektori.

V části pracovních aktivit byly odsouzenému standardně stanoveny pracovní aktivity pro zabezpečení každodenního provozu věznice a odsouzený pokračuje v pracovním zařazení na pracovišti mimo věznici. Mimo uvedené byla odsouzenému v programu OV rovněž stanovena další pracovní aktivita v podobě prací v chovatelské zóně. Jmenovaný má možnost upevnit si stávající pracovní návyky a dovednosti, které si osvojil již řed nástupem do výkonu trestu.

Ve vzdělávacích aktivitách průběžně dochází do kurzu právního minima, finanční gramotnosti a do praktického kurzu „šikovných rukou“. Realizované kurzy komplexně rozvíjejí jeho sociální i pracovní kompetence.

Mimo uvedených kurzů, které zajišťují zaměstnanci OV je u jmenovaného plánováno jeho zařazení do kvalifikačního kurzu „Chov drobného zvířectva“ a rekvalifikačního kurzu „Obsluha vysokozdvíženého vozíku“ v průběhu jeho účasti v reintegračním programu ve spolupráci věznice s externím subjektem.

V oblasti speciálně výchovných aktivit se pravidelně účastní sebeobslužných aktivit. Dále byl zařazen do inovativního projektu „TLAPKA V DLANI“, díky kterému je u jmenovaného cíleně posilována jeho osobní zodpovědnost a cílevědomost. Mimo výše uvedeného pravidelně spolupracuje s odborným personálem OV při naplňování cílů programu zacházení ve vztahu k celkovému posilování protektivních faktorů a prosociálního chování.

Pro oblast zájmových aktivit je odsouzenému umožněna účast v aktivitách se sportovním zaměřením (stolní tenis, míčové hry, kondiční cvičení). V oblasti utváření vnějších vztahů byla odsouzenému stanovena podpora kontaktů s rodinou a družkou.

Dle dostupných údajů z vězeňského informačního systému bylo k osobě odsouzeného dále zjištěno, že před zařazením do programu OV mu byl vyhotoven nový občanský průkaz. Využíval možnosti pastorační péče a od počátku přemístění do věznice projevoval zájem o pracovní zařazení. Možnosti odborné intervence v oddělení se středním stupněm zabezpečení nevyužil.

Shrnutí:

Oblast zaměstnání je v OV standardně posilována stanovováním konkrétního cíle a pracovních aktivit. Na oblast závislosti bylo v cíli reagováno „Řádně dodržovat normy upravující výkon trestu odnětí svobody“, jinak uvedená oblast nebyla podrobněji řešena. Odsouzený sám deklaruje, že zvládá abstinovat bez výrazných obtíží.

Oblast financí je řešena ze strany odsouzeného ve spolupráci s dluhovou poradkyní a sociální pracovníci OV. Odsouzený postupně hradí dlužnou částku z pracovní odměny. V rámci prevence do budoucna byla oblast financí řešena i formou účasti odsouzeného v kurzu finanční gramotnosti.

Oblast osobnost a chování je komplexně řešena posilováním sociálních a pracovních kompetencí, volných vlastností a protektivních faktorů odsouzeného, a to cílenou podporou poskytované odborné intervence ze strany odborných zaměstnanců OV a zařazením jmenovaného do projektu „TLAPKA V DLANI“. Odsouzený průběžně spolupracuje s vychovatelem – terapeutem v průběhu koučingu a doprovázení.

Oblast rodiny a sociálních vztahů řešena v cíli i oblasti utváření vnějších vztahů. Oblast vzdělání a výchovy je zohledněna jak při stanovení cíle, tak i příslušným počtem vzdělávacích kurzů. Ve stanoveném programu zacházení v OV bylo reagováno nejenom na rizikové oblasti, ale zejména na oblast posilování protektivních faktorů a nově získaných znalostí a dovedností.

Případ č. 10 (odsouzený z OV, oddělení s nízkým stupněm zabezpečení)

Dynamické faktory – celková míra rizika: vysoká činí 56,1 ze 100

Bydlení: 4,0 z 10

Zaměstnání: 8,0 z 10

Finance: 8,7 z 10

Rodina a sociální kontakty: 1,3 z 10

Vzdělání a výchova: 7,5 z 10

Závislosti: 0,0 z 10

Osobnost a chování: 1,4 z 10

Cíle programu	Zmapovat si oblast dluhů a oslovit věřitele. Úspěšně absolvovat program "3Z". Dle možností snižovat zjištěná rizika a posilovat protektivní faktory ve spolupráci se zaměstnanci věznice. Zachovat si sociální vazby s blízkými osobami. Aktivně se zapojit do skupinového i individuálního stylu práce. Postupně si zvyšovat sociální kompetence pro řešení běžných i náročných životních situací. Aktivní účastí ve vzdělávacích aktivitách čerpat nové vědomosti a informace. Zapojením do pracovních činností si upevňovat pracovní návyky. Zachovat si návyky pro kvalitní trávení volného času prostřednictvím zapojení se do zájmových aktivit. Posilovat volní vlastnosti, zejména smysl pro zodpovědnost. Vyvarovat se konfliktnímu jednání ve vztahu ke svému okolí, řádně dodržovat normy upravující výkon trestu odnětí svobody.
Pracovní aktivity pracovně zařadit mimo věznici	Pracovní zařazení na určeném pracovišti. Práce v pěstitelské zóně. Práce k zajištění každodenního provozu věznice.
Vzdělávací aktivity	Kurz právního minima. Kurz finanční gramotnosti. Praktický kurz "šikovných rukou".
Speciálně výchovné aktivity	Sebeobslužné aktivity. Program "3Z"
Zájmové aktivity	Kroužek "aktivního" životního stylu.
Oblast utváření vnějších vztahů	Podpora sociálních kontaktů s rodinou.

Odsouzenému byl stanoven program výstupního zacházení pro průběžnou fázi v souladu s platnou metodikou k realizaci standardizovaného Programu Výstupní oddíl – Otevření věznice. Dle rizik v oblasti dynamických faktorů vyplývá, že pro odsouzeného jsou nejvíce problematické okruhy: zaměstnání, financí, vzdělání a výchova. Odsouzený měl do současné doby vytvořeny pracovní návyky. Vykonával různé dělnické profese. V oblasti financí zjištěno, že se často dostával do finanční tísně, kterou nebyl schopen řešit adekvátním způsobem. Oblast financí měla souvislost i s aktuální trestnou činností, kdy se snažil zlepšit své finanční možnosti. Z hlediska vzdělávacího procesu se odsouzený vyučil v učebním oboru kuchař – číšník. V období dětství měl drobné etopedickými problémy – útky z domova a postupně prošel ústavní výchovou a pěstounskou péčí. Jmenovaný je abstinent, abúzus drog je datován od 12 ti let věku odsouzeného. Dle svého vyjádření jmenovaný již dlouhodobě zvládá úspěšnou drogovou abstinenci.

Při stanovování cílů programu zacházení pro průběžnou fázi programu OV bylo speciálním pedagogem standardně reagováno na potřebu upevnování pracovních návyků. V cíli a speciálně výchovné aktivitě bylo dále reagováno na podporu osvojení si dovedností odsouzeného důležitých pro vytváření funkčních modelů řešení problémových situací jinak než trestnou činností jeho zařazením do výcvikového skupinového programu 3Z. Oblast financí je aktivně řešena dle stanoveného cíle a cílených aktivit, kdy si odsouzený ve spolupráci se sociální pracovníci OV začal postupně mapovat své pohledávky. Dále byl zařazen do reintegračního programu „VOL život bez recidivy“, kde situaci nadále řeší již s určenou dluhovou poradkyní. V průběžné fázi si postupně osvojuje nové sociální kompetence a posiluje své protektivní faktory.

Mimo jiné byl podpořen i v oblasti čínorodého způsobu trávení volného času. Standardně byla zdůrazněna potřeba zachování sociálních vazeb s rodinou. Riziková oblast vzdělání a výchova byla rovněž zohledněno jak v cílech, tak i konkrétními vzdělávacími aktivitami, které v OV zajišťují zaměstnanci i externí lektori.

V části pracovních aktivit byly odsouzenému stanoveny pracovní aktivity pro zabezpečení každodenního provozu věznice a odsouzený pokračuje v pracovním zařazení na pracovišti mimo věznici. Mimo uvedené byla odsouzenému v programu OV rovněž stanovena další pracovní aktivita v podobě prací v pěstitelské zóně. Jmenovaný má možnost upevnit si stávající pracovní návyky a dovednosti, které si osvojil již před nástupem do výkonu trestu. Ve vzdělávacích aktivitách odsouzený průběžně dochází do kurzu právního minima, finanční gramotnosti a do praktického kurzu „šikovných rukou“. Realizované kurzy komplexně rozvíjejí jeho sociální kompetence a všeobecný přehled. Mimo uvedených kurzů, které zajišťují zaměstnanci OV je u jmenovaného plánováno jeho zařazení do kvalifikačního kurzu „Zpracování vlny“ a rekvalifikačního kurzu „Obsluha vysokozdvížného vozíku“ na základě jeho účasti v reintegračním programu ve spolupráci věznice s externím subjektem.

V oblasti speciálně výchovných aktivit v průběžné fázi byl zařazen do skupinového programu 3Z pro trénink sociálních dovedností a po celou dobu pobytu v OV se pravidelně účastní sebeobslužných aktivit. Mimo výše uvedeného začal pravidelně spolupracovat s odbornými zaměstnanci OV při naplňování cílů programu zacházení ve vztahu k celkovému posilování protektivních faktorů a prosociálního chování.

Pro oblast zájmových aktivit je odsouzenému umožněna účast v aktivitách se sportovním zaměřením (stolní tenis, míčové hry, kondiční cvičení). V oblasti utváření vnějších vztahů byla odsouzenému stanovena podpora kontaktů s rodinou.

Dle dostupných údajů z vězeňského informačního systému bylo k osobě odsouzeného dále zjištěno, že před zařazením do programu OV využil možnosti odborné intervence pouze v případě zajištění vyhotovení platného občanského průkazu. Pracovně byl zařazen na pracovišti s volným pohybem mimo věznici při plnění pracovních úkolů.

Shrnutí:

Oblast zaměstnání je v OV standardně posilována stanovováním konkrétního cíle a pracovních aktivit. Oblast závislostí nebylo třeba řešit. Odsouzený byl zařazen do programu 3Z, který je komplexně zaměřen na změnu myšlení a chování ve vztahu k trestné činnosti. Riziková oblast financí je aktivně řešena spoluprací odsouzeného s dluhovou poradkyní a sociální pracovníci OV. Odsouzený postupně hradí dlužnou částku z pracovní odměny. V rámci prevence do budoucna je oblast financí řešena i formou účasti odsouzeného v kurzu finanční gramotnosti. Oblast osobnost a chování je komplexně řešena posilováním sociálních kompetencí a protektivních faktorů odsouzeného a dále podporou ve formě cílené odborné intervence ze strany odborných zaměstnanců OV, kam řadíme zejména koučing a doprovázení při řešení klíčových témat odsouzeného.

Oblast rodiny a sociálních vztahů je řešena v cíli i oblasti utváření vnějších vztahů. Oblast vzdělání a výchovy je zohledněna jak při stanovení cíle, tak i příslušným počtem stanovených vzdělávacích kurzů. V cílech a aktivitách programu zacházení bylo reagováno nejenom na rizikové oblasti, ale zejména na oblast posilování protektivních faktorů a nově získaných znalostí a dovedností.

7.5 Shrnutí výsledků výzkumu ve vztahu ke komparaci stanovených cílů a aktivit programu zacházení ve vztahu k rizikům v dynamických oblastech

Po celkovém posouzení všech relevantních údajů zjištěných po provedení sběru dat k dílčím případům č. 1 až č. 10 lze z hlediska komparace uvést následující. Posuzované programy zacházení stanovené odsouzeným v oddělení se středním stupněm zabezpečení nedostatečně reagují na identifikované rizikové oblasti dynamických faktorů. Konkrétně v části programu zacházení – vzdělávací aktivity byla zaznamenána absence stanovení vhodně zaměřených vzdělávacích kurzů pro řešení rizik a potřeb v oblasti vzdělání

a výchovy. Po identifikaci výskytu velmi vysokých rizik dle dynamických faktorů nebyly ve 2 případech odsouzeným stanoveny potřebné speciálně výchovné aktivity, které by cíleně reagovaly na příslušné rizikové oblasti v rámci stanovení programu speciálního zacházení.

Riziková oblast financí je u odsouzených v oddělení se středním stupněm zabezpečení řešena pouze částečně formou pracovního zařazení, díky němuž mohou odsouzení hradit dlužné částky dle svých možností. Odsouzení z uvedeného oddělení nebyli zařazeni do žádného podpůrného reintegračního programu, díky němuž by mohli aktivněji řešit dluhovou problematiku a zvýšení odborné kvalifikace.

Odsouzení sami preferují při stanovování programu zacházení zejména oblast zájmových aktivit formou účasti ve vybraných aktivitách se sportovním zaměřením (stolní tenis, míčové hry, kondiční cvičení) a ve společenských hrách, což reaguje na potřebu zachování návyků pro kvalitní a čínorodé trávení volného času, avšak je nutno konstatovat, že vyšší podíl zájmových aktivit ve stanovených programech zacházení zásadním způsobem nesnižují identifikované rizikové oblasti.

Oblast zaměstnání je v OV standardně posilována stanovováním konkrétního cíle a dále formou pracovních aktivit, které jsou na rozdíl od aktivit v oddělení se středním stupněm zabezpečení aplikovány v daleko vyšší míře, přičemž současně umožňují odsouzeným osvojit si do současné doby pro ně nové pracovní dovednosti, získané při výkonu práce ve zřízených venkovních pracovních zónách OV.

Na oblast závislostí je v OV vždy reagováno v cíli programu zacházení a uvedená problematika je zohledněna i v průběhu poskytované odborné intervence a účasti odsouzeného v programu 3Z. Riziková oblast financí je oproti oddělení se středním stupněm zabezpečení v OV od počátku aktivně řešena spoluprací odsouzeného s dluhovou poradkyní a sociální pracovníci OV.

Odsouzení v OV nejen postupně hradí dlužnou částku z pracovní odměny, ale mají prostor pro zmapování si stavu svých pohledávek, kdy ve spolupráci s dluhovou poradkyní činí konkrétní kroky k podání návrhu na oddlužení, pokud k tomuto splňují zákonné podmínky. V rámci vzdělávání je oblast financí řešena rovněž formou povinné účasti odsouzených v kurzu finanční gramotnosti.

Oblast osobnost a chování je v OV komplexně řešena posilováním sociálních kompetencí a protektivních faktorů odsouzeného a dále cílenou odbornou intervencí

ze strany odborných zaměstnanců OV, kam řadíme zejména koučing a doprovázení při řešení klíčových témat odsouzeného.

Uvedená odborná pomoc je časově náročná, vyžaduje aktivní součinnost odsouzených a v OV je takto inovativním způsobem na rozdíl oddělení se středním stupněm zabezpečení poskytována standardně.

Oblast rodiny a sociálních vztahů je v OV řešena v cílech programu zacházení a oblasti utváření vnějších vztahů, přičemž u odsouzených v OV je na rozdíl od odsouzených ze středního stupně zabezpečení ve větší míře uplatňován institut opuštění věznice v souvislosti s návštěvou či přerušením výkonu trestu.

Oblast vzdělání a výchovy je u odsouzených v OV oproti odsouzeným ze středního stupně zabezpečení zohledněna jak při stanovení cíle, tak i příslušným počtem povinných, povinně – volitelných a volitelných vzdělávacích kurzů dle konkrétní nabídky OV.

V programech zacházení a poskytovanou odbornou intervencí ze strany zaměstnanců OV bylo reagováno nejenom na příslušné rizikové oblasti, ale zejména na oblast posilování protektivních faktorů a osvojení si nových znalostí a dovedností odsouzených.

Ad2) případové studie

Pro potřeby případových studií bylo pro druhou část výzkumu využito metody sekundární analýzy dostupných interních zdrojů, které postihují relevantní údaje k vězněným osobám za dobu, kdy pobývali ve výkonu trestu odnětí svobody.

Vzorek ke zpracování celkem 4 případových studií charakterizuje náhodný výběr z celkem 112 odsouzených, kteří řádně dokončili standardizovaný „Program Výstupní oddíl – Otevřená věznice“ a již byli propuštěni na svobodu.

Případová studie č. 1

Miroslav V. vykonával trest odnětí svobody od 16. 07. 2014 do 11. 08. 2018.

Trestní minulost

V minulosti již byl odsouzen za protiprávní činnost. Doposud byl 1x ve výkonu trestu odnětí svobody. Celkový počet záznamů v opisu z evidence Rejstříku trestů, včetně toho aktuálního, činí 14. Výkon trestu odnětí svobody byl celkem odložen 5x. K jeho přeměně došlo 1x. Obecně prospěšné práce byly uloženy celkem 3x. K jeho přeměně došlo 1x. Odnětí

svobody nepodmíněně bylo uloženo celkem 7x. K přeměně došlo 1x. Podmíněně propuštěn nebyl.

Poprvé byl odsouzen za protiprávní činnost: § 247/1a,b platného do 31. 12. 2009 - krádež. Bylo to ve věku 26 let. Při propuštění z posledního věznění dosáhl 27 let věku. Při nástupu posledního výkonu trestu odnětí svobody (dále jen „VTOS“) dosáhl 28 let věku. V minulosti nebyl odsouzen za protiprávní činnost násilné povahy, ani se sexuálním nebo drogovým kontextem.

Naposledy vykonával VTOS za protiprávní činnost: § 205/1a,b,2- krádež (2x) a § 178/1,2 - porušování domovní svobody. Odnětí svobody nepodmíněně bylo uloženo v délce trvání: 1r. V rámci věznění byl zároveň odsouzen za následující protiprávní činnost: § 205/1b,d,2 - krádež, § 196/1- zanedbání povinné výživy, § 178/1,2 - porušování domovní svobody, § 205/1a,b,2 - krádež (2x), § 228/1 - poškození cizí věci, § 196/2,3 - zanedbání povinné výživy, § 274/1 - ohrožení pod vlivem návykové látky, § 205/2-krádež (2x) a § 205/1a,2 – krádež a to v celkové délce trvání: 6 měsíců, 639 dnů a 300 dnů. Poslední trestná činnost obsahovala drogový kontext.

Základní anamnestické údaje

Miroslav V., je svobodný, otec 1 syna, které nemá ve své péči. Pochází z úplné rodiny, má ještě 1 mladšího bratra. Rodiče se rozvedli, když mu bylo 19 let. Kriminální zátěž v rodinné anamnéze nezjištěna. Ve výkonu trestu byl pouze bratranec. U otce zaznamenána zvýšená konzumace alkoholu v období dospívání jmenovaného. V dětství zjištěny neurotické projevy – okusování nehtů a ve 12ti letech se sebepoškodil řeznou ranou na paži z důvodu uvolnění psychické tenze. Po absolvování základní školy, kdy opakoval 8. ročník, nastoupil do učebního oboru – umělecký malíř. V této době již zaznamenány výchovné problémy spojené s konzumací alkoholu a drog. Ústavní výchovou neprošel. Alkohol začal užívat od svých 13let, cigarety kouří od 14 let. První zkušenost s THC a pervitinem má v 15 letech, výherní automaty vyzkoušel, když mu bylo 16 let. Užívání alkoholu vždy považoval za větší problém. Ústavní ani ambulantní léčbu neabsolvoval. Po prvním ročníku sám studia zanechal z finančních důvodů rodiny a dále z nenaplnění očekávání. Poté nastoupil do OU – na 2letý obor strojní dělník. Z důvodu častých absencí nebyl připuštěn k závěrečným zkouškám.

Vzhledem k jeho věku měl pouze částečné zkušenosti s pracovní činností. Nejdéle byl zaměstnán ve firmě Hyundai – 3 roky, jinak opakovaně střídal zaměstnání. Před nástupem

do VTOS pracoval 2 měsíce ve firmě AK Studénka – montáž oken. Nebyl členem žádné organizované skupiny, extrémistického hnutí ani náboženské sekty. Prožil ztrátu ze smrti 2 blízkých přátel, kterou snášel těžce. Před nástupem do VTOS neměl stabilní bydlení. Přespával v autě, v garáži nebo u známých. V zimě využíval azylových domů a nocleháren.

Na základě psychologického posouzení Miroslava V. bylo dále zjištěno, že jmenovaný byl orientovaný všemi kvalitami, bez zjevné psychopatie, na svůj věk psychosociálně nezralý, spíše submisivní až závislý, snadněji ovlivnitelný, emocionálně labilní. Měl nižší frustrační toleranci, intelekt v pásmu lehkého nadprůměru v rámci kriminální subpopulace, sklon k neurotickému a závislostnímu chování. Normy kriminální subpopulace ještě plně internalizované neměl. Osobnostně byl spíše introvert, hůře navazoval nové sociální kontakty.

Přes hluboce zakořeněný sklon k závislostnímu chování mu abstinence po dobu VTOS dala prostor pro zaujetí kritického postoje k užívání alkoholu a drog. Přesto, že si nebyl jistý, zda se drogám a alkoholu v budoucnu dokáže vyhnout, už věděl, kam jejich škodlivé užívání vede a své negativní zkušenosti nechtěl prožít znovu. Přes chybějící formální vzdělání byl dostatečně inteligentní a schopný, aby si dokázal osvojit nové dovednosti a zvyšovat tak svou cenu na trhu práce. Navzdory tomu, že jeho pracovní zkušenosti byly vzhledem k jeho věku podprůměrné, prokázal v minulosti (firma Hyundai), že je schopen vykonávat po relativně dlouhou dobu kvalitně a zodpovědně práci, kterou dokáže uživit sebe i případnou rodinu. Byl připravený změnit bydliště a hledat nové způsoby vyrovnávání se s výzvami, které mu život přinese, čerpat posilu z hodnotnějších aktivit, kterým se věnoval v minulosti (hudba, výtvarné umění) a chce usilovat o navázání nových vztahů, které ho budou naplňovat.

Z hlediska dynamických faktorů dle SARPA byly po zpracování komplexní zprávy o odsouzeném zjištěny jeho zvýšená rizika v oblastech financí na škále 8 z 10 a dále zaměstnání na škále 6,7z 10, závislostí na škále 6,3z 10 a bydlení na škále 6 z 10. Charakteristika zacházení s odsouzeným před zařazením do „Pilotního projektu zacházení v Otevřené věznici“.

Po absolvování nástupního oddílu byl ubytován do standardního výchovného kolektivu v oddělení se středním stupněm zabezpečení při současném stanovení níže uvedeného programu standardního zacházení.

Cíle programu	Poctivou prací na pracovišti posilovat pracovní návyky a dovednosti, splácet dluhy. Respektováním norem a stanovených pravidel posilovat právní vědomí a zodpovědnost, usilovat o bezproblémový výkon trestu o.s. Po dobu výkonu trestu udržovat kontakty s rodinou, posilovat vnější vztahy
Pracovní aktivity pracovně zařadit mimo věznici	Práce pro zabezpečení každodenního provozu věznice. Práce na pracovišti dle zařazovací komise.
Vzdělávací aktivity	Kurz německého jazyka. Samostudium německého jazyka.
Speciálně výchovné aktivity	Nestanoveny.
Zájmové aktivity	Kondiční cvičení. hudební kroužek. Výtvarný kroužek, ev. individuální výtvarná činnost.
Oblast utváření vnějších vztahů	Podpora kontaktů s rodinou

Později mu byl program ještě aktualizován, a to v oblasti vzdělávacích aktivit, kdy mu byla stanovena účast v Kurzu českého jazyka, Kurzu zeměpisu a v Kroužku „zemědělec“. V oblasti speciálně výchovných aktivit mu byla nově stanovena účast v sebeobslužných aktivitách.

Od 20. 05. 2015 byl pracovně zařazen na pracovišti mimo věznici, která se zabývá výrobou komponentů pro automobilový průmysl. Na základě průběžných vyhodnocování plnění programů zacházení bylo zjištěno, že řádně navštěvoval stanovené aktivity, řádně dodržoval normy upravující VTOS. V kolektivu odsouzených konfliktní situace nevyhledával. Autoritu zaměstnanců věznice respektoval.

Ve vztahu ke zjištěným rizikovým faktorům lze dále uvést, že služeb Poradny drogové prevence, externích spolupracujících subjektů a pomoci odborných zaměstnanců z oddělení výkonu trestu před přemístěním do objektu OV nevyužil. Oblast financí byla řešena částečně formou úhrady dlužné částky z pracovní odměny. V oblasti zaměstnání bylo na riziko reagováno vhodným pracovním zařazením. Faktor absence stabilního zázemí nebyl konkrétním způsobem řešen. Oblast zájmových aktivit reagovala na jeho preference volnočasových aktivit z minulosti a byla u něho podporována snaha aktivně trávit svůj volný čas. Jmenovaný nebyl zařazen do žádného reintegračního programu.

Svým celkovým přístupem k výkonu trestu v oddělení s dozorem (později oddělení se středním stupněm zabezpečení) a dodržováním vězeňského režimu si vytvořil podmínky pro

zařazení do oddělení s nízkým stupněm zabezpečení, kdy byl ponechán ve Věznici Jiřice a zařazen do „Pilotního projektu zacházení v Otevřené věznici“.

Analýza zacházení s odsouzeným po jeho umístění v OV

Po příchodu do OV byl seznámen se všemi specifiky programu a byla u něho provedena revize v oblasti rizikových faktorů. Na základě získaných informací bylo zjištěno, že je třeba nadále řešit za aktivní spolupráce odsouzeného oblasti: finance, zaměstnání, bydlení.

Dle psychologického posouzení byly u pana Miroslava identifikovány protektivní faktory:

- osvojené pracovní návyky
- nově získaná kvalifikace využitelná v praxi
- schopnost změny pro kvalitní trávení volného času

Po úspěšném zvládnutí adaptační fáze byl jmenovanému stanoven program zacházení pro průběžnou fázi pobytu v tzv. Otevřené věznici (dále jen „OV“).

Stanovené cíle programu zacházení postupně úspěšně naplňoval. Konkrétně se jednalo o:

- a) Zmapovat si oblast dluhů a oslovit věřitele.
- b) Úspěšně absolvovat program "3Z".
- c) Dle možností snižovat zjištěná rizika a posilovat protektivní faktory ve spolupráci se zaměstnanci věznice.
- d) Zachovat si sociální vazby s blízkými osobami.
- e) Aktivně se zapojit do skupinového i individuálního stylu práce.
- f) Postupně si zvyšovat sociální kompetence pro řešení běžných i náročných životních situací.
- g) Aktivní účastí ve vzdělávacích aktivitách čerpat nové vědomosti a informace.
- h) Zapojením do pracovních činností si upevňovat pracovní návyky.
- i) Zachovat si návyky pro kvalitní trávení volného času prostřednictvím zapojení se do zájmových aktivit.
- j) Posilovat volní vlastnosti, zejména smysl pro zodpovědnost.

k) Vyvarovat se konfliktnímu jednání ve vztahu ke svému okolí

V rámci jednotlivých aktivit programu zacházení v průběžné fázi se jmenovaný aktivně zapojil do:

Pracovní oblast

- práce k zajištění každodenního provozu OV
- plnění pracovních povinností na pracovišti Bilasing, s. r. o.
- pracovní aktivity v okrasné zahradě, pěstitelské a chovatelské zóně OV
- práce bez nároku na finanční odměnu v „Komunitní zahradě Milovice“

Vzdělávací oblast

- kurz finanční gramotnosti (povinný kurz)
- kurz právního minima (povinný kurz)

Speciálně výchovná oblast

- program „3Z“ („Zastav se, zamysli se a změň se“)
- sebeobslužné aktivity

Zájmová oblast

- kroužek aktivního životního stylu
- hudební kroužek

Oblast vnějších vztahů

- bez kontaktu

Pan Miroslav V. dle stanoveného programu zacházení v OV řádně absolvoval uvedené vzdělávací kurzy a tímto celkově posílil své sociální kompetence. V „Kurzu právního minima“ získal přehled ve vybraných tématech pracovního, občanského a rodinného práva. V „Kurzu finanční gramotnosti“ se podrobně seznámil s dluhovou problematikou a možnostmi řešení.

Mimo uvedené byl v OV dále zařazen do reintegračního projektu RECOVERY, ve kterém úspěšně ukončil rekvalifikační kurz "MANIPULANT". V průběhu rekvalifikačního kurzu rovněž získal průkaz k obsluze vysokozdvížného vozíku. Současně mu byla zpracována i pracovní diagnostika externím pracovníkem Personální agentury DP Work, s.r.o.

Dle hodnotící zprávy o absolvování programu „Zastav se, zamysli se, změň se“ vyplývá, že se postupně zapojil do skupinové práce a zodpovědně přistupoval k plnění zadaných cvičení. Snažil se poskytovat i zpětnou vazbu skupině a dále bylo u něho patrné, že o problematice přemýšlel. Pravidla chování ve skupině dodržoval bez problémů a řádně docházel na všechna sezení. Byl schopen požadované sebekontroly a skupinové interakce. Dobře si sám provedl analýzu výhod a nevýhod trestné činnosti a během pátého sezení pojmenoval své rizikové faktory v rámci profilu problémů. Jedná se zejména o oblasti: sociální vztahy, fyzické a duševní zdraví, drogová závislost.

Při sezeních byl empatický s projevy tolerance vůči rozdílným názorům členů skupiny. Schopen sebekritiky při rozboru předchozího způsobu života. Dobře chápal základní rozdíly mezi rigidním, impulsivním a alternativním myšlením, kdy alternativního myšlení využil při vlastním posouzení vzorce trestného jednání.

V rámci programu přijal za své většinou získaných dovedností, které by chtěl využívat i v dalším životě. Dále se blíže zabýval domýšlením možných důsledků jednání a principem fungování cyklu změny při řešení problémů. Reálně si stanovil svůj žebříček cílů po propuštění, přičemž pochopil, jak je taktické volit dílčí a jednodušší kroky vedoucí k dosažení hlavních cílů.

Ve druhé polovině programu se seznámil se základními fázemi „cyklu změny“ a kritickými body, jež mohou směřovat ke špatnému řešení problémových situací. Během cvičení „SÍŤ“ odhalil rizikové faktory, které souvisely s jeho trestnou činností a současně faktory, které mu mohou pomoci při řešení náročných životních situací.

V oblasti myšlení se snažil využívat více kauzální myšlení za větší podpory alternativního myšlení. V průběhu sezení podporující upevnění a zdokonalení sociálních dovedností v oblasti mezilidských vztahů si rovněž připomenul asertivní způsob jednání. Při cvičení na „výměnu rolí“ měl možnost více uvažovat o zaujímání omezených hledisek ve vztahu k ostatním lidem a mimo jiné více přemýšlel i o dopadech trestné činnosti na potencionální oběť.

Po absolvování programu dosáhl jasnějšího náhledu na řešení problémových situací ve vztahu ke svým osobnostním rysům. Získané sociální dovednosti by chtěl využívat i v praxi zejména při domýšlení možných důsledků jednání a svého rozhodování. Jmenovaný měl možnost dále posilovat komunikativní dovednosti, kdy byl v této oblasti u něho patrný

výrazný posun. Za účelem posilování samostatnosti se pravidelně zapojoval do sebeobslužných činností na ubytovně.

Z hlediska řešení finanční problematiky aktivně spolupracoval se sociální pracovníci OV. Ve svých závazcích se zorientoval a snažil se je plnit i formou srážek z pracovní odměny. Vzhledem k jeho výši dluhů si byl vědom nutnosti jejich řešení. Při posilování protektivních faktorů aktivně spolupracoval i s dalšími odbornými zaměstnanci OV. Zde byl posilován zejména jeho pozitivní postoj k zastávané pracovní činnosti, motivace, vůle, snaha o čínorodé trávení volného času, ochota se dále sebevzdělávat a rovněž i sebeřízení a sebekontrola při plnění zadaných úkolů.

Po dobu trvání průběžné fáze byl rovněž účasten projektu „Pohovory nanečisto“, které pořádalo RUBIKON Centrum. Zapojení do uvedeného projektu kladně sám hodnotil, protože měl takto možnost vyzkoušet si jednání s potencionálním zaměstnavatelem, což plánoval jako nezbytné i po svém propuštění z VTOS.

Oblast zaměstnání byla řešena podporou jeho pracovních aktivit a dále přetrvávajícím pracovním zařazením. Oblast bydlení byla konzultována ve spolupráci s odbornými zaměstnanci OV a rovněž byla tématem koučovacích setkání s vychovatelem – terapeutem. Pan Miroslav V. byl motivován k drogové a alkoholové abstinenci i s využitím stanovených zájmových aktivit. Jmenovaný již v průběžné fázi získal motivaci pro nekriminální způsob života po propuštění.

Po úspěšném absolvování průběžné fáze byl Miroslavu V. aktualizován program zacházení pro závěrečnou fázi pobytu v OV s cíli:

- a) Vytvořit si "Osobní plán činnosti a nezbytných kroků pro dobu po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody".
- b) Zmapovat si možnosti pracovního uplatnění a ubytování v civilním životě.
- c) Prohlubovat osvojené sociální kompetence a posilovat své protektivní faktory.
- d) Zapojením do pracovních činností si nadále upevňovat pracovní návyky.
- e) Řádně dodržovat normy upravující výkon trestu odnětí svobody.
- f) Udržet stávající návyky pro kvalitní trávení volného času.

V rámci jednotlivých aktivit programu zacházení v závěrečné fázi se jmenovaný aktivně zapojil do:

Pracovní oblast

- práce k zajištění každodenního provozu OV
- plnění pracovních povinností na pracovišti Bilsing s. r. o.
- pracovní aktivity v okrasné zahradě, pěstitelské a v chovatelské zóně OV
- práce bez nároku na finanční odměnu v „Komunitní zahradě Milovice“

Vzdělávací oblast

- kurz sociálně právní gramotnosti (povinný kurz)
- kurz sebeprezentace (povinný kurz)
- kurz PC gramotnosti (volitelný kurz)

Speciálně výchovná oblast

- sebeobslužné aktivity

Zájmová oblast

- kroužek aktivního životního stylu
- hudební kroužek
- výtvarný kroužek

Oblast vnějších vztahů

- bez kontaktu

V uvedené fázi řádně absolvoval povinné kurzy a další aktivity a lektory byl hodnocen kladně. Intervence odborných zaměstnanců OV v závěrečné fázi byla konkrétně zaměřena na řešení problematiky ubytování a zaměstnání po propuštění. Nabídku adiktologické intervence v době pobytu v OV v závěrečné fázi opětovně nevyužil.

Před propuštěním na svobodu byla se jmenovaným řešena tvorba „Osobního plánu pro dobu po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody“. Ke konci kurzu sebeprezentace si samostatně zpracoval strukturovaný profesní životopis k dalšímu využití při hledání vhodného zaměstnání a v kurzu byly ve zvýšené míře posilovány dovednosti sebeprezentace nejen pro účast při pracovním pohovoru, ale i sebeprezentace na pracovišti.

Po celou dobu pobytu v OV bylo posilováno prosociální chování, samostatnost, zodpovědnost i asertivní způsob řešení problémů.

Jmenovaný se opakovaně účastnil opuštění věznice v rámci extramurálních akcí, kdy byl zapojen do veřejně prospěšné pracovní činnosti, samostatně si realizoval nákupy v obci Jiřice, opakovaně mu byl schválen volný pohyb k účasti na kulturních akcích a zajištění odborné lékařské péče v civilních zdravotnických zařízeních.

Ze všech opuštění se vždy navracel včas a dané důvěry nezneužil. Rovněž u něho nebylo zaznamenáno zneužití alkoholu či omamné a psychotropní látky.

Pro nalezení ubytování a zaměstnání mu bylo umožněno opuštění věznice, kdy si samostatně zajistil bydlení na ubytovně Sport bar ESO, Milovice a dále zaměstnání u firmy YABOK s. r. o., Milovice. V průběhu zařazení jmenovaného do programu OV bylo reagováno na všechny rizikové oblasti a rovněž byly u něho vhodně posilovány protektivní faktory i komunikační dovednosti.

V oblasti vzdělávání dosáhl zvýšení odborné kvalifikace. Za podpory odborných zaměstnanců metodou koučinku a doprovázení snížil rizika v oblasti financí, zaměstnání a závislostí.

Po dobu zařazení jmenovaného v programu OV získal nové pracovní dovednosti, které bude moci využívat i v praxi. Mimo jiné byl u něho patrný i pozitivní psychologický dopad, způsobený záměrnou změnou prostředí výkonu trestu v podmínkách OV.

Po propuštění na svobodu v srpnu 2018 do současné doby neprochází vězeňským informačním systémem z pohledu penologické recidivy. Na základě dostupných informací ze zpětných vazeb k jeho osobě bylo dále zjištěno, že změnil ubytovnu a nějaký čas bydlel v pronajatém domku v obci Zdětín. Poté navázal nový partnerský vztah, který je do současné doby stále funkční a na pozemku, který zakoupila přítelkyně, společně staví rodinný dům.

S panem Miroslavem V. bylo telefonicky hovořeno i o nově nastavených možnostech insolvence fyzické osoby, o které vážně uvažoval již v době pobytu v OV.

V průběhu telefonátu byla patrná motivace jmenovaného tuto nepříznivou situaci řešit. Mimo uvedené změnil i pracovní pozici a samostatně si našel nové pracovní místo s možnostmi vyššího výdělků.

Případová studie č. 2

Štěpán S. vykonával trest odnětí svobody od 27. 11. 2013 do 21. 04. 2018.

Trestní minulost

V minulosti již byl odsouzen za protiprávní činnost, ve výkonu trestu odnětí svobody byli s posledním vězněním celkem posedmé. První trest vykonával od 07. 11. 1997 do 06. 02. 1999 za porušování domovní svobody, krádež a podvod, druhý od 02. 04. 2000 do 06. 04. 2001 za krádež, zpronevěru a podvod, třetí od 25. 10. 2001 do 18. 02. 2005 za krádež, zpronevěru, podvod a vydírání, čtvrtý od 02. 11. 2005 do 04. 03. 2008 za krádež, neoprávněné držení platební karty a podvod, pátý od 24. 05. 2010 do 23. 04. 2013 za krádež, podvod a neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku. Poslední výkon trestu, který vykonával ve Věznicích Praha Ruzyně, Jiřice, Praha Pankrác a opět Jiřice nastoupil 27. 11. 2013 za krádež, neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku, zpronevěru a podvod v celkové délce 18 měsíců + 3 roky + 89 dnů + 2 roky, 6 měsíců.

Základní anamnestické údaje

Uvedené údaje čerpají z písemných záznamů provedeného psychologického posouzení v době pobytu ve věznění. Při nástupu do výkonu trestu byl ženatý, manželství již bylo pouze formální, před uvězněním navázal vztah s družkou. Později během pobytu ve vězení u něho došlo k rozvodu manželství. Je otec 2 již dospělých dětí (z předchozího manželství). Se svou družkou mají nezletilého syna s novou družkou.

Vyrůstal v úplné rodině na vesnici. Otec pracoval jako úředník v Poldi Kladno, matka jako zdravotní sestra. K rodičům prezentoval kladný vztah, kriminální jednání v rodinné anamnéze nebylo zjištěno. Z rodičů byla dominantní matka. V rodičích měl od dětství přirozené vzory. Má dva bratry, jeden je o sedm let starší a druhý o rok mladší, a jednu o šest let mladší nevlastní sestru. Vztahy se sourozenci hodnotil jako dlouhodobě funkční. Z širší rodiny zmiňoval prarodiče a strýce z matčiny strany. Celá jejich rodina se prý často scházela.

Jmenovaný vzpomínal, že byl vždy „akční“. Již v raném dětství měl tendenci zastávat mezi vrstevníky vůdcovskou roli. Dnes se raději drží v pozadí a pozoruje. Na základní škole měl pozitivní postoj ke sportu. Hrál dlouho fotbal a hokej. Hokej byl jasně na prvním místě.

Podle vlastních slov ale neměl problém s žádným sportem. Jeho hokejová kariéra začala upadat, když se rodiče rozváděli. Po rozvodu rodičů byl svěřen do péče otce.

Po absolvování základní školy se vyučil v oboru mechanizátor lesní výroby v letech 1987-1990. Celkově si prý v době dospívání žil svůj život podle sebe. Výraznější etopedické problémy negoval. Ústavní péčí neprošel. Nebyl členem extrémistického hnutí či sekty. V oboru, ve kterém se vyučil a který ho dodnes baví, pracoval chvíli po škole a pak ještě nějakou dobu po vojně, dohromady asi čtyři roky. Jinak se živil jako číšník, skladník, údržbář nebo při údržbě zeleně, což je práce, která mu připadala mimořádně zajímavá. Obecně má rád práce, kde člověk nestojí na jednom místě. Na úřadu práce byl evidován cca půl roku. Na černo pracoval taky, ale jednalo se jen o příležitostné brigády. Má řidičský průkaz skupiny B, uživatelské znalosti práce na počítači, částečnou znalost anglického jazyka a chtěl se učit italsky.

Cigarety kouřil poprvé až na vojně, jinak kouřil jen ve vězení z nudy a splínu. Alkohol pil poprvé někdy v dorosteneckém věku a nikdy se dle jeho vyjádření nejednalo o problémové pití. Drogy nezkusil nikdy. Uvedl, že drogy nenávidí, protože kvůli nim umřel jeho nejlepší kamarád. Hazardu se nevěnoval. Svého prvního protiprávního činu se dopustil ve věku 17 let. Trestnou činnost poté páchal i v dospělosti, kdy byl ovlivněn tlakem „špatných lidí“, se kterými se začal stýkat. Poprvé byl odsouzen za podílnictví.

Psychické problémy explicitně negoval, se sebepoškozováním, sebevraždami ani volným odmítáním stravy žádné zkušenosti neměl. Verbální kontakt navazoval adekvátně. Jeho myšlení bylo koherentní, logické, bez bludné produkce. Nesnažil se působit vyloženě žádoucím dojmem, po celou dobu rozhovoru však usiloval o kontrolu nad situací. V průběhu rozhovoru byl spíše vážný, veselý spíše méně, vše však v souladu s probíranými obsahy. Jeho projev nedoprovázela výrazná gesta, mimika ani změny v hlasitosti. Byl orientovaný všemi kvalitami, bez zjevné psychopatologie, psychosociálně zralý, dominantní, asertivní a emocionálně stabilní. Měl vyšší frustrační toleranci a intelekt v pásmu lehkého nadprůměru v rámci kriminální subpopulace. V projevu byla patrná řada obranných mechanismů, zejména projekce, projektivní identifikace a idealizace ve vztahu k vlastní budoucnosti a aktuální přítelkyni. Z toho důvodu bylo vhodné vnímat jím podávané informace za ne vždy zcela věrohodné a dle možností je kontinuálně prověřovat.

Ze zjištěných informací bylo možné určit následující protektivní faktory, které bylo vhodné v rámci programu zacházení v „Otevřené věznici“ dále posilovat. Jmenovaný byl

nejvíce motivován vztahem s družkou a nadějí na založení rodiny a společný život. Díky tomu se dalo předpokládat, že se bude mít po propuštění na svobodu kam vrátit. Jmenovaný rovněž uvedl, že se všemi lidmi má dobré vztahy. Baví ho práce, ve které je vzdělán, pracovní návyky má, pracovat chce a díky svým schopnostem může dále zvyšovat svou cenu na trhu práce. Se závislostmi neměl problémy a v průběhu pobytu ve vězení se mu podařilo i přestat kouřit. Měl smysluplné zájmy a projevil motivaci se dále vzdělávat, rozšiřovat si obzory a objevovat to dobré, o co zatím ve svém životě v důsledku páchaní trestné činnosti přicházel.

Charakteristika zacházení s odsouzeným před zařazením do „Pilotního projektu zacházení v Otevřené věznici“.

Z hlediska dynamických faktorů dle SARPA byly po zpracování komplexní zprávy o odsouzeném zjištěny jeho zvýšená rizika v oblastech financí na škále 8,3 z 10 a dále zaměstnání na škále 5,7z 10. U oblastí – závislostí, bydlení, výchova a vzdělání nebyla do budoucna predikována žádná rizika. Hodnoty v uvedených oblastech byly na škále 0z10. Zbylé oblasti – rodina a sociální kontakty 0, 7 z 10 a osobnost a chování – 4 z 10 rovněž nepředstavovala zásadní rizika.

Po absolvování nástupního oddílu byl ubytován do standardního výchovného kolektivu v oddělení s ostrahou (nově oddělení s vysokým stupněm zabezpečení) při současném stanovení níže uvedeného programu standardního zacházení.

Cíle programu	Svým celkovým přístupem k VTOS si vytvářet podmínky k pracovnímu zařazení. Samostatně dodržovat stanovený pořádek a kázeň. Posilovat volní vlastnosti, zejména smysl pro zodpovědnost. Zachovat si návyky pro kvalitní trávení volného času prostřednictvím zapojení do zájmových aktivit. Rozvíjet své všeobecné znalosti prostřednictvím účasti ve vzdělávacích aktivitách. Udržováním kontaktů s rodinou a manželkou omezit možnost ztráty sociálních vazeb.
Pracovní aktivity pracovně zařadit v rámci věznice	Práce potřebné k zajištění každodenního provozu věznice. Plnit pracovní povinnosti na pracovišti dle zařazovací komise.
Vzdělávací aktivity	AJ formou samostudia. Využívat nabídky ústavní knihovny ve smyslu dalšího vzdělávání. Udržovat si všeobecný přehled a informovanost prostřednictvím sledování médií.

Speciálně výchovné aktivity	Sociálně-právní poradenství.
Zájmové aktivity	Účast v: Kr.st. tenisu, Kr. míčových her, Kr. kondičního cvičení (I.PSVD), Poslechovém klubu.
Oblast utváření vnějších vztahů	Podpora sociálních kontaktů s rodinou a manželkou.

Speciální pedagog reagoval na potřebu pracovního zařazení a posilování pracovních návyků. Dále bylo využito motivace odsouzeného k dalšímu vzdělávání. S ohledem na kladný postoj jmenovaného k aktivnímu trávení volného času byla skutečnost zohledněna při stanovení zájmových aktivit.

Pan Štěpán S. se snažil řádně plnit stanovený program zacházení a vytvářel si podmínky i pro udělování kázeňských odměn za pracovní činnost ve prospěch věznice. Řádně docházel do „Kurzů anglického jazyka“ a pravidelně využíval možnosti věnovat se četbě.

V roce 2014 požádal ředitele o přerušení trestu za účelem zajištění potvrzení o zaměstnání ve věci plánované žádosti o podmíněné propuštění z výkonu trestu. Návrh na přerušení trestu nebyl doporučen a následně ani schválen. V uvedeném období začal jmenovaný spolupracovat se zaměstnanci Centra sociálních služeb Praha – oddělení resocializačních a reintegračních programů, kdy projevil zájem být zařazen do resocializačního programu „BETA“.

Dle doporučení odborné komise byl ve věznici pracovním zařazen a celkově se snažil řádně dodržovat všechny své povinnosti. Na základě průběžných vyhodnocování jeho chování a plnění stanoveného programu zacházení bylo v roce 2015 rozhodnutím okresního soudu Nymburk vyhověno žádosti jmenovaného a byl přeřazen k dalšímu výkonu trestu do oddělení s dozorem (nyní oddělení se středním stupněm zabezpečení).

Na podzim roku 2015 byl na vlastní žádost přemístěn do jiné věznice, ve které mu byl aktualizován program standardního zacházení.

Cíle programu	Důsledně dodržovat zákonné normy upravující VTOS. Pokusit se o změnu hodnotového systému, formovat osobní odpovědnost, morální sebenáhled, rozvážnost, respekt k zákonům.
----------------------	--

	Pravidelnými kontakty s rodinnými příslušníky posilovat vnější sociální kontakt. Svým kladným přístupem k VTOS si vytvářet podmínky pro případné PP.
Pracovní aktivity práce ve prospěch věznice	Nepracující – práce ve prospěch věznice dle zdravotního stavu.
Vzdělávací aktivity	Právní minimum.
Speciálně výchovné aktivity	Nestanoveny.
Zájmové aktivity	Klub náročného filmového diváka.
Oblast utváření vnějších vztahů	Podpora sociálních kontaktů s rodinou (manželkou, bratry a rodiči).

Oproti předchozímu programu zacházení musel odsouzený ze zdravotních důvodů omezit zájmové aktivity se sportovním zaměřením. Do „Kurzu právního minima“ docházel dle požadavků. Odbornou úroveň kurzu nechtěl hodnotit. V uvedeném období nebyl ve věznici pracovně zařazen a riziko v oblasti financí a zaměstnání nebylo řešeno. Později se jeho zdravotní stav zlepšil a pan Štěpán S. byl zařazen jako „úklidář“. V červenci 2016 mu byl stanoven program výstupního zacházení na základě jeho zařazení do výstupního oddělení.

Cíle programu	Plnění povinností vyplývajících ze zákonných norem upravujících VTOS. Pomocí docházky do aktivit programu zacházení ve výstupním oddělení se lépe připravovat na plynulý přechod do občanského života. Na základě vlastního aktivního přístupu k plnění účelu VTOS si vytvořit podmínky pro podmíněné propuštění.
Pracovní aktivity pracovně zařadit mimo věznici	Úklid VS-GR
Vzdělávací aktivity	Právní minimum Příprava pokrmů na VO Základy domácích prací
Speciálně výchovné aktivity	Sebereflexe a relaxace Reintegrační poradna
Zájmové aktivity	Kondiční cvičení a posilování Základy hotelnictví
Oblast utváření vnějších vztahů	Udržování návštěvních a písemných kontaktů s manželkou a orientační rodinou.

Jmenovaný již v tomto období využíval možnosti schválených opuštění věznice za účelem podpory sociálních vztahů s blízkými osobami a nadále se snažil aktivně plnit stanovený program zacházení. Z hlediska konkrétních aktivit programu výstupního zacházení posiloval sebeobslužné činnosti. Kurz právního minima absolvoval formou samostudia. Nepravidelně se účastnil relaxačních technik. Oblast zaměstnání a dluhová problematika řešena nebyla.

V červenci 2017 byl na základě dodržování vězeňského režimu a aktivního plnění programu zacházení ředitelem věznice na návrh odborné komise přeřazen pro další výkon trestu do věznice s ostrahou, oddělení s nízkým stupněm zabezpečení. Po svém přeřazení jmenovaný požádal o zařazení do „Pilotního projektu zacházení v Otevřené věznici“.

Analýza zacházení s odsouzeným po jeho umístění v OV

Po příchodu do OV byl seznámen se všemi specifiky programu a byla u něho provedena revize v oblasti rizikových faktorů. Na základě získaných informací bylo zjištěno, že je třeba nadále řešit za aktivní spolupráce odsouzeného oblasti: finance a zaměstnání. Dle odborného posouzení byly u pana Štěpána S. identifikovány protektivní faktory:

- osvojené pracovní návyky
- kvalifikace využitelná v praxi
- zajištěné bydlení
- anamnéza bez rizikového užívání alkoholu, drog a hazardu
- schopnost kvalitního trávení volného času
- stabilní rodinné zázemí

Do „Pilotního programu zacházení v Otevřené věznici“ byl přijat dne 16. 11. 2017. Po absolvování adaptační fáze, v průběhu, níž byl seznámen se všemi aspekty pobytu v OV, dílčími cíli a aktivitami programu zacházení mu byl stanoven program zacházení pro dobu jeho pobytu v OV.

Z hlediska daných cílů programu zacházení se jednalo o:

- a) Zmapovat si oblast dluhů a oslovit věřitele.
- b) Úspěšně absolvovat program "3Z".

- c) Dle možností snižovat zjištěná rizika a posilovat protektivní faktory ve spolupráci se zaměstnanci věznice.
- d) Zachovat si sociální vazby s blízkými osobami.
- e) Aktivně se zapojit do skupinového i individuálního stylu práce.
- f) Postupně si zvyšovat sociální kompetence pro řešení běžných i náročných životních situací.
- g) Aktivní účastí ve vzdělávacích aktivitách čerpat nové vědomosti a informace.
- h) Zapojením do pracovních činností si upevňovat pracovní návyky.
- i) Zachovat si návyky pro kvalitní trávení volného času prostřednictvím zapojení se do zájmových aktivit.
- j) Posilovat volní vlastnosti, zejména smysl pro zodpovědnost.
- k) Vyvarovat se konfliktnímu jednání ve vztahu ke svému okolí.

Z průběžných vyhodnocování plnění stanoveného programu zacházení v OV vyplývá následující:

7.5.1 Vyhodnocení naplňování cílů programu zacházení

- a) Odsouzený byl schopen ve spolupráci s odbornými zaměstnanci OV dospět k náhledu na rizikové faktory v oblasti financí, o svých závazcích získal ucelený přehled. Měl evidovány dluhy ve výši cca 1,7 milionu korun. Již ve výkonu trestu je začal postupně splácet. S ohledem na zjištěné riziko využil i možnosti být zařazen do reintegračního projektu „RECOVERY“, kdy ve spolupráci s dluhovou poradkyní problematiku svých finančních pohledávek řešil v době pobytu v OV a následně po svém propuštění na svobodu. Cíl byl z větší části splněn.
- b) Odsouzený se velmi aktivně zapojil do aktivit v rámci programu 3Z. S lektory spolupracoval a uvedený program úspěšně absolvoval. Cíl byl splněn.
- c) Odsouzený se ve spolupráci se zaměstnanci OV snažil zmapovat své rizikové faktory. Po absolvování programu 3Z byl schopen náhledu na neefektivní způsoby řešení náročných životních situací a začal využívat dovednost kauzálního myšlení. Dále s nimi spolupracoval při posilování protektivních faktorů (pracovní návyky, sociální vazby, čínorodé trávení volného času, schopnost sebevzdělávání). Cíl byl splněn.

- d) Odsouzený byl v pravidelném kontaktu se svými blízkými. Využíval možnosti realizovat pravidelné návštěvy mimo věznici, pravidelně si s blízkými telefonoval a téměř denně korespondoval se svou snoubenkou a s její matkou. Cíl byl splněn.
- e) Byl zaměstnán na pracovišti Bilsing s. r. o., zároveň ve svém volném čase pracoval pro věznici v objektu OV. Neměl potíže pracovat individuálně, ani v kolektivu. V aktivitách programu zacházení byl schopen kooperace, poskytoval zpětné vazby, byl komunikativní. Aktivní přístup byl shledán i v rámci skupinové práce v programu „3Z“. Cíl byl splněn.
- f) Vytvořil si náhled na své chování. Prostřednictvím přesnější sebereflexe existuje vyšší pravděpodobnost, že bude schopen řešit i náročnější životní situace v souladu se společenskými normami a v rámci české legislativy. V uvedeném odsouzený spolupracoval s psychologem, vychovatelem – terapeutem i dalšími zaměstnanci OV. Cíl byl splněn.
- g) Aktivně se účastnil všech kroužků a kurzů, stanovené v programu zacházení – viz níže. Cíl byl splněn.
- h) Díky jeho dlouhodobému pracovnímu zařazení je možné říci, že si zachoval dosavadní pracovní návyky a rovněž si osvojil nové pracovní dovednosti na pracovišti, kde byl zaměstnán. Zároveň byl konfrontován se zodpovědností za odvedenou práci a lze konstatovat, že svými nadřízenými byl hodnocen velmi pozitivně. Cíl byl splněn.
- i) Ve svém volném čase se věnoval zejména sportovním aktivitám, sledování televizních pořadů nebo pracím směřujícím ke zvelebení objektu OV. Cíl byl splněn.
- j) Jedním z principů OV věznice je dobrovolné zapojování se do různých projektů (kroužky, kurzy, práce mimo rámec pracovního zařazení), díky této zásadě byly posilovány jeho volní vlastnosti, zejména motivace a vůle. Cíl byl splněn.
- k) V průběhu četných interakcí s ostatními spoluodsouzenými, nebo se zaměstnanci OV nebylo zaznamenáno žádné konfliktní chování. Cíl byl splněn.

7.5.2 Vyhodnocení účasti a míry zapojení v aktivitách programu zacházení

1. Pracovní aktivity – plnil aktivně

- Pracovní zařazení na určeném pracovišti – pracovním zařazen na pracovišti Bilsing s. r. o. Nadřízenými byl hodnocen jako ochotný a spolehlivý. Plnil aktivně.

- Práce v pěstitelské zóně – pravidelně se zapojoval do přidělených prací a sám přicházel s nápady ke zlepšení. Plnil aktivně.
- Práce v okrasné zahradě – k práci v okrasné zahradě měl kladný postoj, byl zodpovědný při zastávaných činnostech. Plnil aktivně.
- Práce k zajištění každodenního provozu věznice – odsouzený se aktivně účastnil prací k zabezpečení každodenního chodu věznice, jednalo se především o práce úklidové (v administrativní budově), popř. o drobné opravy vybavení věznice. Plnil aktivně.

2. Vzdělávací aktivity – plnil aktivně

- IJ formou samostudia – ve svém volném čase se věnoval samostudiu italského jazyka.
- Kurz právního minima – v kurzu právního minima byl odsouzený vychovatelem hodnocen pozitivně, reagoval aktivně. V průběhu kurzu získal základní přehled ve vybraných otázkách pracovního práva, rodinného práva a občanského zákoníku.
- Kurz finanční gramotnosti – v kurzu finanční gramotnosti lze odsouzeného hodnotit jako aktivního. Získal základní orientaci o průběhu insolvenčního řízení.
- Kurz sociálně právní gramotnosti – v kurzu měl pravidelnou účast, získal všeobecný přehled ve vybraných oblastech sociální politiky ČR.
- Kurz sebeprezentace – v kurzu byl aktivní, v závěru si samostatně vypracoval svůj strukturovaný profesní životopis.

3. Speciálně výchovné aktivity – plnil aktivně

- Sebeobslužné aktivity – pravidelně se účastnil sebeobslužných aktivit, kde zvládal veškeré činnosti. Jednalo se zejména o praní, žehlení a vaření nad rámec dovážené stravy.
- Program „3Z“

V období od 04. 12. 2017 do 06. 04. 2018 úspěšně absolvoval výcvikový skupinový program „Zastav se, zamysli se a změň se“, jenž obsahově směřuje ke změně myšlení a chování ve vztahu k páčání trestné činnosti. Jeho motivací k účasti v programu byla snaha řádně plnit aktivitu programu zacházení v objektu OV.

Již v úvodu lze konstatovat, že pochopil smysl jednotlivých sezení. Od počátku se ihned zapojil do skupinové práce a zodpovědně přistupoval k plnění zadaných cvičení. Snažil se poskytovat dostatek zpětné vazby skupině a dále bylo u něho patrné, že o problematice

přemýšlí. Pravidla chování ve skupině dodržoval bez problémů a řádně docházel na všechna sezení. V rámci programu přijal za své alternativní myšlení, kterého by chtěl využívat i v dalším životě. Dále domýšlení možných důsledků jednání a princip fungování cyklu změny při řešení problémů. Reálně si stanovil svůj žebříček cílů po propuštění, přičemž pochopil, jak je taktické volit dílčí a jednodušší kroky vedoucí k dosažení hlavních cílů.

Ve druhé polovině programu se seznámil se základními fázemi „cyklu změny“ a kritickými body, které mohou směřovat ke špatnému řešení problémových situací. Během cvičení „SÍŤ“ odhalil rizikové faktory, které souvisely s jeho trestnou činností a současně faktory, které mu mohou pomoci při řešení náročných životních situací. V oblasti myšlení se snažil využívat více kauzální myšlení za větší podpory alternativního myšlení. V průběhu sezení podporující upevnění a zdokonalení sociálních dovedností v oblasti mezilidských vztahů si rovněž připomenul asertivní způsob jednání.

Při cvičení na „výměnu rolí“ měl možnost více uvažovat o zaujímání omezených hledisek ve vztahu k ostatním lidem a mimo jiné více přemýšlel i o dopadech trestné činnosti na potencionální oběť. Po absolvování programu dosáhl jasnějšího náhledu na řešení problémových situací ve vztahu ke svým osobnostním rysům.

Získané sociální dovednosti byl motivován využívat i v praxi, zejména při domýšlení možných důsledků jednání a svého rozhodování. Program u něho plnil svůj účel a po jeho ukončení mu byl předán certifikát o absolvování.

Dle potřeby využíval sociálně-právní poradenství a konzultací s odbornými pracovníky.

4. Zájmové aktivity – plnil aktivně

- Kroužek „aktivního“ životního stylu – zapojoval se do sportovních aktivit – kondiční cvičení, běh, elektrické šipky.

5. Oblast utváření vnějších vztahů: plnil, vztahy s blízkými osobami měl funkční

Podpora kontaktů s rodinou, bývalou manželkou, snoubenkou a její matkou a dále s kamarády – měl zachovány sociální vazby, kontakty udržoval zejména se snoubenkou a její matkou.

V oblasti protektivních faktorů v rámci koučingu a doprovázení lze zpětně uvést:

Pan Štěpán S. byl nejvíce motivován vztahem se snoubenkou a nadějí na založení rodiny a společný život. S manželkou se rozvedl. Se snoubenkou ještě v době výkonu trestu očekával narození potomka. Pravidelně využíval možnosti opuštění věznice v souvislosti

s návštěvou na základě schválení ředitelem věznice. Snoubenka mu nabídla možnost společného bydlení po propuštění. Byl motivován k zachování pracovních návyků. Bylo mu nabídnuto konkrétní pracovní místo na pozici správce bytového družstva a přilehlého tenisového areálu v Praze. V rámci koučingu rovněž podporován k řešení dluhové problematiky, kdy jsou jeho aktuální pohledávky velmi vysoké, i po propuštění z výkonu trestu. Byl motivován dluh postupně splácet z výdělku. Pomoc mu nabídla i jeho rodina.

V rámci koučingu v konceptu nedirektivního stylu práce s klientem byly dále řešeny oblasti, které sám považoval za důležité:

- rozvést se s manželkou
- udržet a rozvíjet vztah s družkou
- najít si práci
- zaplatit dluhy
- naučit se dobře italsky
- být družce oporou
- mít s družkou potomka
- vrátit se k aktivnímu sportu

Před propuštěním z výkonu trestu si ve spolupráci s odbornými zaměstnanci OV rovněž vytvořil „Osobní plán pro dobu po propuštění z VTOS“, který zahrnoval:

Přehled problematických, popř. rizikových oblastí:

- nesplacené dluhy ve výši 1,7 mil. Kč

Do současné doby se podařilo vyřešit:

- úspěšně dokončeno rozvodové řízení s bývalou manželkou
- zajištěna práce po propuštění (správce bytového družstva na Lhotce – Praha)
- společné bydlení s družkou s perspektivou stěhování do Itálie
- těhotenství družky a plánování svatby

Ještě se nepodařilo vyřešit:

- jak se postarat o družku, nového potomka a nemocnou matku družky vzhledem ke svým finančním závazkům (družka má finanční rezervu, přesto se jedná o náročnou situaci)

Cíle po propuštění z VTOS

- jet na společnou dovolenou do Itálie
- začít pracovat na Lhotce
- podílet se na vedení domácnosti a péči o matku družky
- být družce oporou v těhotenství
- začít splácet dluhy (pokud možno samostatně)

Z hlediska odborné intervence v OV lze ke jmenovanému dále uvést, že po celou dobu výkonu trestu v objektu OV aktivně spolupracoval se sociální pracovníci. Jak již bylo výše zmíněno, v průběhu věznění si podal žádost o rozvod. Po doplnění chybějících náležitostí byl, vzhledem k dobrým vztahům s bývalou manželkou, mezi účastníky rozvod smluvený a soudní řízení proběhlo bez problémů. Kontakty s bývalou manželkou poté i nadále udržoval. Vážil si vztahu se svou družkou, ve kterém našel tzv. „nový smysl života“. Plánovaná svatba, proběhla dne 01. 06. 2018, v době kdy už čekali narození prvního dítěte, toto těhotenství však nebylo zdárné a o prvního potomka přišli.

Štěpán S. udržoval v době výkonu trestu vztahy se svou primární rodinou telefonicky a později formou povolených opuštění věznice. Během pobytu ve vězení mu po dlouhodobé nemoci zemřel jeho otec a tato situace s ním byla v rámci intervence odborných zaměstnanců rovněž řešena.

V průběhu pobytu v OV využil možnosti zdravotního vyšetření v civilním zdravotnickém zařízení a následné rehabilitace. Dále se v doprovodu sociální pracovnice účastnil akce „Pohovory nanečisto“ pořádané RUBIKON centrem, zaměřené na možnost praktického nácviku předpracovních pohovorů s potencionálními zaměstnavateli.

Mimo jiné lze uvést, že ve svých finančních závazcích se pan Štěpán S. dokázal zorientovat. Jak již bylo uvedeno, jeho výše dluhu byla tak vysoká, že si byl vědom toho, že není možné vlastními silami dluh splatit. Již v době pobytu v OV uvažoval o možnosti insolvence nebo splátkového kalendáře. Závazky částečně splácel ze své pracovní odměny. Velkou oporu při placení dluhů měl i v rodině.

Vzhledem k jeho plánovanému soužití s družkou po propuštění bylo domluveno sepsání smlouvy ohledně dluhů, aby závazky nepřešly na partnerku, v případě, že by plánované manželství bylo v budoucnu rozvedeno.

S propuštěným Štěpánem S. se podařilo opakovaně navázat kontakt za účelem získání jeho zpětné vazby, jak zvládá celkově svůj další život. V tomto směru sám vypověděl, že svou reintegraci do společnosti zvládl úspěšně a je ochoten podstoupit i návštěvu OV, v průběhu, níž by sdělil aktuálně vězněným odsouzeným v OV informace v rámci příkladu dobré praxe pro možný způsob života bez další trestné činnosti.

Díky možnosti zapojení se do reintegračního projektu „RECOVERY“, již ve výkonu trestu i nadále spolupracoval s dluhovou poradkyní při řešení svých finančních závazků.

Ihned po propuštění měl zajištěné zaměstnání jako správce budovy, tomu se již nyní nevěnuje. Aktuálně vykonává činnost řidiče v rámci dopravní firmy, kterou si sám založil. Finančně mu pomáhá i jeho současná manželka Sociální kontakty i nadále udržuje s primární rodinou a dle vlastních slov je šťastně ženatý a hrdý otec.

Případová studie č. 3

Václav T. vykonával trest odnětí svobody od 29. 12. 2010 do 04. 05. 2019.

Trestní minulost

V minulosti již byl odsouzen za protiprávní činnost. Celkem byl 5x ve výkonu trestu odnětí svobody. Celkový počet záznamů v opisu z evidence Rejstříku trestů činí 11.

Poprvé byl odsouzen za protiprávní činnost: §§ 247/1a, §247/1,2, §238/1, §249/1, §247/1a,b, §238/1,2, §247/1a, b - 2x, §238/1 -2x, §242/1 zák. č. 140/1961 Sb. ve věku 17let. Při nástupu do posledního výkonu trestu dosáhl 33 let věku. V minulosti nebyl odsouzen za protiprávní činnost násilné povahy, ani se sexuálním nebo drogovým kontextem.

Poslední trestná činnost: § 205/1b,2,4c - krádež, § 234/1- neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku a § 207/1- neoprávněné užívání cizí věci. Odnětí svobody nepodmíněně bylo uloženo v délce trvání: sedmi let. V rámci posledního věznění byl zároveň odsouzen za následující protiprávní činnost: *§ 247/1d, e - krádež, *§ 249b - neoprávněné držení platební karty (2x) a *§ 247/1b, e,3b- krádež a to v celkové délce trvání 5měsíců a 341dnů.

Základní anamnestické údaje

Václav T., je ženatý, otec 1 syna. Po dobu pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody mu zemřela družka. Poté navázal kontakt s kamarádkou, kdy tento vztah přetrval až do doby

jeho propuštění na svobodu a dotyčný se s ní nakonec i oženil. Syn byl po dobu pobytu ve vězení svěřen do péče babičky (matky zemřelé družky). Pochází z doplněné rodiny, s vlastním otcem se nestýkal. Vztahy s nevlastním otcem a matkou hodnotil kladně. Má ještě 1 mladšího bratra, se kterým se stýkal minimálně. Patologické projevy v rodinné anamnéze nebyly zjištěny. Po absolvování základní školy se vyučil ve Středním odborném učilišti Milevsko – obor strojní zámečnický. Od dětství měl pozitivní vztah ke sportu. Výchovné problémy v dětství negoval, ústavní výchovou neprošel. Od svých šestnácti let je kuřák, alkohol užíval pouze příležitostně. Dále uvedl zkušenost s marihuanou – 2x ji užil a příležitostně zkoušel i výherní automaty. Závislost nebyla u jmenovaného diagnostikována. Základní vojenský výcvik absolvoval. V té době měl za sebou již první pobyt ve výkonu trestu. Vězněn již jako mladistvý viz trestní minulost. Dle vyjádření vždy podlehl tlaku vrstevníků. Nebyl členem žádné organizované skupiny, extrémistického hnutí ani náboženské sekty. Pracovní návyky měl osvojeny. Vykonával činnost číšníka a dále různé dělnické profese v rámci pobytu v předchozích výkonech trestu.

Jmenovaný byl orientovaný všemi kvalitami, bez zjevné psychopatologie, psychosociálně zralý, spíše submisivní, snadněji ovlivnitelný a emocionálně labilní. Měl nižší frustrační toleranci a intelekt v pásmu průměru v rámci kriminální subpopulace.

Charakteristika zacházení s odsouzeným před zařazením do „Pilotního projektu zacházení v Otevřené věznici“.

Z hlediska dynamických faktorů dle SARPA byly zjištěny jeho zvýšená rizika v oblastech financí na škále 8 z 10 a dále osobnosti a chování na škále 4,5 z 10. V dalších oblastech byla rizika zastoupena v menší míře – závislosti 2 z 10, bydlení – 2 z 10, výchova a vzdělání – 0,4 z 10, Rodina a sociální kontakty – 0,7 z 10, zaměstnání – 1,7 z 10. Celková hodnota rizika dle dynamických faktorů činila 46,2 ze 100, což charakterizovalo střední riziko.

Po absolvování nástupního oddílu ve věznici Příbram byl ubytován do standardního výchovného kolektivu v oddělení s ostrahou při současném stanovení níže uvedeného programu standardního zacházení.

Takto stanovený program zacházení se odsouzený snažil plnit a byl kladně hodnocen. Požádal sociální pracovníci o spolupráci při zajištění platného občanského průkazu, jinak další odbornou pomoc nepožadoval. Pracovně zařazen v uvedené věznici nebyl, zapojoval

se pouze do úklidových prací ve výchovném kolektivu, kde byl ubytován. Nebyl zařazen do žádného vzdělávacího programu. Rizika v oblastech financí, osobnosti a chování rovněž nesnižoval.

Cíle programu	Udržovat stanovený pořádek a kázeň dle právních norem upravujících výkon trestu. Uvědomit si nedotknutelnost cizího majetku, naučit se respektovat práva jiných. Účastí na zájmových aktivitách smysluplně trávit volný čas. Zapojovat se do prací potřebných pro věznici, tím si zachovat získané pracovní návyky. Snahou o udržení prosociálních kontaktů si vytvářet podmínky pro plynulý přechod do občanského života.
Pracovní aktivity práce ve prospěch věznice	Úklidové práce ve prospěch věznice.
Vzdělávací aktivity	Nestanoveno.
Speciálně výchovné aktivity	Nestanoveno.
Zájmové aktivity	Kulturní kroužek. Čtenářský kroužek.
Oblast utváření vnějších vztahů	Udržovat kontakt s družkou, rodinou. Ve spolupráci se soc. pracovníci si zajistit průkaz pojištěnce a nový OP.

Výkon trestu odnětí svobody ve Věznici Jiřice vykonával od 02. 06. 2011 a to v oddělení s ostrahou i dozorem, na základě soudního rozhodnutí. Veškeré povinnosti si řádně plnil a rovněž tak i stanovený program zacházení viz níže.

Provedenou aktualizací programu zacházení ve Věznici Jiřice bylo v cílech reagováno na podporu kvalitního trávení volného času, udržení stávajících pracovních návyků a udržení sociálních vazeb s blízkými osobami. Oblast vzdělávání zůstala v rovině získávání všeobecného přehledu a informovanosti. Oblast speciálně výchovných aktivit jmenovanému nabízela možnost využít sociálně právní poradenství. V roce 2013 projevil zájem o provedení psychodiagnostiky, kdy byl motivován pracovat na změně svého chování prosociálním směrem. Psychologem mu byl proveden test MMPI.

V době výkonu trestu navázal kontakt s probačním úředníkem z důvodu spolupráce před projednáním své žádosti o podmíněné propuštění z výkonu trestu. Od 11. 5. 2015 až do svého propuštění na svobodu byl zaměstnán u soukromého subjektu firmy Bilsing s. r. o.

Teprve v této době byl schopen částečně reagovat na rizikovou oblast financí, kdy mu byly prováděny srážky z pracovní odměny za účelem postupné úhrady dlužných pohledávek.

Cíle programu	Získat návyky pro kvalitní trávení volného času prostřednictvím zapojení se do zájmových aktivit. Zapojením se do pracovních činností si upevňovat pracovní návyky. Udržovat kontakt s rodinou a tím zamezit možnému rozpadu sociálních vazeb. Snahou o udržení prosociálních kontaktů si vytvářet podmínky pro plynulý přechod do občanského života.
Pracovní aktivity práce ve prospěch věznice	Pracovní aktivity k zajištění každodenního provozu věznice
Vzdělávací aktivity	Sledováním médií si udržet úroveň všeobecného přehledu a informovanosti. Studium norem upravující VTOS. Využívat nabídky ústavní knihovny ve smyslu dalšího sebevzdělávání.
Speciálně výchovné aktivity	Sociálně – právní poradenství.
Zájmové aktivity	Kroužek míčových her /nohejbal, fotbal/. Stolní hry. Filmový klub. Četba vybrané literatury.
Oblast utváření vnějších vztahů	Udržovat kontakt s družkou, rodinou

Mimo pracovní zařazení se jmenovaný opakovaně účastnil pomocných prací bez nároku na finanční odměnu ve prospěch Dětského domova Nymburk a AFK Milovice.

Svým celkovým přístupem k výkonu trestu a dodržováním vězeňského režimu si vytvořil podmínky až pro přeřazení do oddělení s nízkým stupněm zabezpečení dne 01. 10. 2017. Následně byl zařazen dnem 01. 11. 2017 do „Pilotního projektu zacházení v „Otevřené věznici“.

Analýza zacházení s odsouzeným po jeho umístění v OV

V průběhu adaptační fáze byly u Václava T. identifikovány protektivní faktory:

- osvojené pracovní návyky
- kvalifikace využitelná v praxi
- zajištěné bydlení
- anamnéza bez rizikového užívání alkoholu, drog a hazardu

- stabilní rodinné zázemí

Po úspěšném zvládnutí adaptační fáze byl jmenovanému stanoven program zacházení pro průběžnou fázi pobytu v OV. Konkrétně se jednalo o:

- a) Zmapovat si oblast dluhů a oslovit věřitele.
- b) Úspěšně absolvovat program "3Z".
- c) Dle možností snižovat zjištěná rizika a posilovat protektivní faktory ve spolupráci se zaměstnanci věznice.
- d) Zachovat si sociální vazby s blízkými osobami.
- e) Aktivně se zapojit do skupinového i individuálního stylu práce.
- f) Postupně si zvyšovat sociální kompetence pro řešení běžných i náročných životních situací.
- g) Aktivní účastí ve vzdělávacích aktivitách čerpat nové vědomosti a informace.
- h) Zapojením do pracovních činností si upevňovat pracovní návyky.
- i) Zachovat si návyky pro kvalitní trávení volného času prostřednictvím zapojení se do zájmových aktivit.
- j) Posilovat volní vlastnosti, zejména smysl pro zodpovědnost.
- k) Vyvarovat se konfliktnímu jednání ve vztahu ke svému okolí

V rámci jednotlivých aktivit programu zacházení v průběžné fázi se jmenovaný aktivně zapojil do:

Pracovní oblast

- práce k zajištění každodenního provozu OV
- plnění pracovních povinností na pracovišti Bilsing s. r. o.
- pracovní aktivity v pěstitelské a chovatelské zóně OV
- práce bez nároku na finanční odměnu v „Komunitní zahradě Milovice“

Vzdělávací oblast

- kurz finanční gramotnosti (povinný kurz)
- kurz právního minima (povinný kurz)
- kurz PC gramotnosti (volitelný kurz)

Speciálně výchovná oblast

- program „3Z“ („Zastav se, zamysli se a změň se“)
- sebeobslužné aktivity

Zájmová oblast

- kroužek aktivního životního stylu
- literární kroužek

Oblast vnějších vztahů

- podpora sociálních vazeb s rodinou a přáteli

Pan Václav T. řádně absolvoval uvedené vzdělávací kurzy a tímto celkově posílil své sociální kompetence. Stanovené cíle programu zacházení úspěšně naplňoval.

Z hlediska řešení finanční problematiky aktivně spolupracoval se sociální pracovníci OV. Ve svých závazcích se zorientoval a snažil se je plnit i nadále formou srážek z pracovní odměny. Vzhledem k výši jeho závazků, uvažoval o možné insolvenční ochraně po výkonu trestu.

Při posilování protektivních faktorů aktivně spolupracoval i s dalšími odbornými zaměstnanci OV. Zde byl posilován zejména jeho pozitivní postoj k zastávané pracovní činnosti, motivace, vůle, zvládnutí náročných životních situací bez impulsivních emocionálních zkratů a rovněž i sebeřízení a sebekontrola při plnění zadaných úkolů.

V době pobytu v OV byl rovněž zařazen do reintegračního programu REBORN, díky němuž si jednak zvýšil odbornou kvalifikaci úspěšným absolvováním rekvalifikačního kurzu „sváření“.

Mimo uvedené navázal spolupráci i s dluhovou poradkyní, se kterou rovněž komplexně řešil svou dluhovou problematiku. Po dobu jeho pobytu v OV byly dále posilovány sociální vazby se synem a novou životní partnerkou. Na základě řešení rizika v oblasti osobnost a chování zejména ve vztahu k trestné činnosti byl jmenovaný zařazen do programu 3Z.

Dle hodnotící zprávy o absolvování programu „3Z“ vyplývá, že pochopil smysl jednotlivých sezení. Od počátku se ihned zapojil do skupinové práce a zodpovědně přistupoval k plnění zadaných cvičení. Snažil se poskytovat dostatek zpětné vazby skupině a dále bylo u něho patrné, že o problematice přemýšlel. Pravidla chování ve skupině dodržoval bez problémů a řádně docházel na všechna sezení. Byl schopen požadované sebekontroly a skupinové interakce. V průběhu sezení byl jeho sebeprojev častý a jistý.

Trenéry programu byl posilován jeho sebeprojev. Dobře si sám provedl analýzu výhod a nevýhod trestné činnosti a během pátého sezení pojmenoval své rizikové faktory v rámci profilu problémů. Jedná se zejména o oblasti: rodinné vztahy, peníze/finanční problémy, fyzické a duševní zdraví.

Při sezeních byl empatický s projevy tolerance vůči rozdílným názorům členů skupiny. Schopen sebekritiky při rozboru předchozího způsobu života. Dobře chápal základní rozdíly mezi rigidním, impulsivním a alternativním myšlením, kdy alternativního myšlení využil při vlastním posouzení vzorce trestného jednání. V rámci programu přijal za své alternativní myšlení, kterého by chtěl využívat i v dalším životě. Dále pochopil nutnost domýšlení možných důsledků jednání a princip fungování cyklu změny při řešení problémů. Reálně si stanovil svůj žebříček cílů po propuštění, přičemž pochopil, jak je taktické volit dílčí a jednodušší kroky vedoucí k dosažení hlavních cílů.

V oblasti myšlení se snažil využívat více kauzální myšlení za větší podpory alternativního myšlení. V průběhu sezení podporující upevnění a zdokonalení sociálních dovedností v oblasti mezilidských vztahů si rovněž připomenul asertivní způsob jednání. Po absolvování programu dosáhl jasnějšího náhledu na řešení problémových situací ve vztahu ke svým osobnostním rysům. Získané sociální dovednosti by chtěl využívat i v praxi zejména při domýšlení možných důsledků jednání a svého rozhodování.

Po úspěšném absolvování průběžné fáze byl Václavu T. aktualizován program zacházení pro závěrečnou fázi pobytu v OV s cíli:

- a) Vytvořit si "Osobní plán činnosti a nezbytných kroků pro dobu po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody".
- b) Zmapovat si možnosti pracovního uplatnění a ubytování v civilním životě.
- c) Nadále posilovat sociální vazby s blízkými osobami.
- d) Prohlubovat osvojené sociální kompetence a posilovat své protektivní faktory.
- e) Zapojením do pracovních činností si nadále upevňovat pracovní návyky.
- f) Řádně dodržovat normy upravující výkon trestu odnětí svobody.
- g) Udržet stávající návyky pro kvalitní trávení volného času.

V rámci jednotlivých aktivit programu zacházení v závěrečné fázi se jmenovaný aktivně zapojil do:

Pracovní oblast

- práce k zajištění každodenního provozu OV
- plnění pracovních povinností na pracovišti Bilsing s. r. o.
- pracovní aktivity v pěstitelské zóně OV
- práce bez nároku na finanční odměnu v „Komunitní zahradě Milovice“

Vzdělávací oblast

- kurz sociálně právní gramotnosti (povinný kurz)
- kurz sebeprezentace (povinný kurz)
- kurz PC gramotnosti pro pokročilé (volitelný kurz)

Speciálně výchovná oblast

- sebeobslužné aktivity

Zájmová oblast

- kroužek aktivního životního stylu
- literární kroužek

Oblast vnějších vztahů

- podpora sociálních vazeb s rodinou a přáteli

I v této fázi řádně absolvoval uvedené kurzy a další aktivity a lektory byl hodnocen kladně. Intervence odborných zaměstnanců OV v závěrečné fázi byla zaměřena na řešení výchovných i prospěchových problémů syna (14let) a současně dle možností i posilování otcovské role pana Václava T. Jmenovaný byl i v kontaktu se sociální pracovníci Městského úřadu Dobříš, kam posílal žádost o sociální šetření s podezřením a zanedbávání výchovy a péče ze strany pěstounky, v místě trvalého bydliště jeho nezletilého syna.

Vyjádření k žádosti bylo žadateli doručeno dne 13. 11. 2018, přičemž dle zjištění nebyly ve výchově a péči pěstounky zjištěny žádné nedostatky. Nastalou situaci v rodině, podle slov sociálního odboru Dobříš, pěstounka odpovědně řešila se svou doprovázející organizací, která dozoruje výkon pěstounské péče.

V souběhu s výše uvedeným byla poté jmenovanému poskytnuta podpora pro narovnání vztahů s babičkou – pěstounkou (matkou bývalé družky), která se ne zcela vyrovnala s novou partnerkou v životě Václava T.

Před propuštěním na svobodu byla se jmenovaným dále řešena tvorba „Osobního plánu pro dobu po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody“. Václav T. po dobu pobytu v OV pravidelně využíval pomoci odborných zaměstnanců i možnosti koučinku, kdy se ve spolupráci s vychovatelem – terapeutem zaměřil zejména na řešení problematiky výchovy syna po svém propuštění na svobodu.

Ke konci kurzu sebe prezentace si samostatně zpracoval strukturovaný profesní životopis k dalšímu využití při hledání vhodného zaměstnání.

Po celou dobu pobytu v OV bylo celkově posilováno prosociální chování, samostatnost, zodpovědnost i asertivní způsob řešení problémů. Jmenovaný se opakovaně účastnil opuštění věznice v souvislosti s návštěvou (umožněno celkem 25x) a přerušování výkonu trestu formou kázeňské odměny (umožněno celkem 7x) za účelem udržení a posilování sociálních vazeb s blízkými.

V rámci extramurálních akcí byl opětovně zapojen do veřejně prospěšné pracovní činnosti bez nároku na finanční odměnu s cílem získávání nových pracovních dovedností a rovněž aktivně vykonával pracovní činnost v pěstitelské zóně.

Za účelem posilování samostatnosti realizoval nákupy v obci Jiřice, opakovaně mu byl schválen volný pohyb k účasti na kulturních akcích a zajištění odborné lékařské péče v civilních zdravotnických zařízeních. Ze všech opuštění se vždy navracel včas a dané důvěry nezneužil. Rovněž u něho nebylo zaznamenáno zneužití alkoholu či omamné a psychotropní látky.

Při předvýstupním pohovoru uvedl, že se bude vracet na adresu trvalého bydliště současné manželky paní Marcely T. Dále uvedl, že bude jako OSVČ vykonávat činnost dopravce zeleniny v okolí Prahy. Propuštěn na svobodu byl dne 04. 05. 2019 a téhož dne obdržel informaci o úmrtí dcery jeho současné manželky. Z důvodu tohoto mu byla poskytnuta okamžitá krizová intervence za účelem zvládnutí této náročné životní situace.

Při řešení předmětné události jmenovaný prokázal schopnost vyšší odolnosti vůči psychické zátěži, která u něho byla po dobu pobytu v OV posilována v situacích týkajících se etopedických problémů syna. I přes situaci, se kterou se musel ihned po propuštění vyrovnat, do současné doby neprochází vězeňským informačním systémem z pohledu další recidivy trestné činnosti a lze předpokládat, že vede řádný život, o čemž poskytuje průběžně zaměstnancům OV i zpětnou vazbu.

Případová studie č. 4

Zdeněk G. vykonával trest odnětí svobody od 26. 06. 2018 do 08. 10. 2019, kdy byl z rozhodnutí Okresního soudu v Nymburce podmíněně propuštěn.

Trestní minulost

V minulosti již byl odsouzen za protiprávní činnost. Ve výkonu trestu odnětí svobody byl poprvé. Celkový počet záznamů v opisu z evidence Rejstříku trestů činilo 5. Výčet vybraných druhů sankcí včetně jejich přeměn: Podmíněné odsouzení: 1x. Obecně prospěšné práce: 3x. Přeměna v NEPO: 1x. Odnětí svobody nepodmíněně: 1x. Podmíněně propuštěn nebyl. Celkový počet nepodmíněných trestů: 2x. Celkový počet porušení: 1x.

Poprvé byl odsouzen za protiprávní činnost: §178/1/2, §205/1b.,3, součinnost: §23, §205/1b.,3, součinnost: §23 stupeň dokonání: §21/1, §228/1, součinnost: §23, Trestního zákoníku 40/2009 Sb. Bylo to ve věku 20 let. Při nástupu do výkonu trestu dosáhl 23 let věku. Za posledních pět let nebyl odsouzený vězněn. Nejsou evidovány žádné další závažné skutečnosti.

Za protiprávní činnost násilné povahy a činnost se sexuálním kontextem nebyl v minulosti odsouzen. V minulosti lze nalézt více protiprávních činů s drogovým kontextem (ohrožení pod vlivem návykové látky). Odsouzený vykonával trest odnětí svobody za protiprávní činnost: § 337/1a – maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání. Délka trestu odnětí svobody nepodmíněně činila 6 měsíců. Dále byl odsouzen za následující protiprávní činnost: § 205/1a,1b,2 - krádež, § 178/1,2 - porušování domovní svobody a to v celkové délce trvání: 16 dnů a rovněž 300 dnů pro trestnou činnost dle § 274/1 a 1 rok pro trestnou činnost dle § 205/1b.3 – 3x; 228/1 – 2x; 178/1,2, Trestního zákoníku 40/2009 Sb.

Základní anamnestické údaje

Odsouzený je svobodný, bezdětný. Má ještě 1 starší sestru. Do svých 12 ti let věku byl vychováván oběma rodiči. U otce zjištěn abúzus alkoholu. Od 12 do 13 let věku po smrti otce vychován matkou, která si našla nového partnera. U nevlastního otce zjištěna kriminální zátěž. Vztahy s rodiči i sestrou hodnotil jako funkční.

Po absolvování základní školy začal studovat na ISS v Mladé Boleslavi – obor knihař. Po 1 roce studium pro nezáměr ukončil. Dále podal přihlášku na ISS F. Melichara – obor mechanik strojů a zařízení. Vzhledem ke skutečnosti, že nezvládl rozdílové zkoušky, přešel

v rámci stejné školy na tříletý učební obor – strojní mechanik. Ze studia byl však pro časté neomluvené absence vyloučen.

Ústavní výchovou neprošel. Nebyl členem závadové skupiny, ani extrémistického hnutí či náboženské sekty. Uvedl užívání drog. Od 15 ti let věku užíval marihuanu, poté od 17 ti let i pervitin. Dále má zkušenost s výherními automaty, které hrál v kombinaci s aplikací pervitinu. Alkohol užíval příležitostně, první zkušenost s ním má ve svých 13 ti letech.

Celkovou cca šestiletou pracovní praxi před nástupem do výkonu trestu měl jako řidič vysokozdvizného vozíku ve firmě Škoda Auto, a. s. (2 roky), dělník v automobilu ve firmě Faurecia (3 měsíce) a průběžně od 15 ti let věku do nástupu výkonu trestu brigádně pracoval jako příležitostní lesní dělník (dohromady cca 4 roky). Tato práce se mu líbila. Lze konstatovat, že základní pracovní návyky měl osvojeny. Od dětství měl pozitivní vztah ke sportu a chovu psů.

Na základě diagnostického nástroje SARPO byly u jmenovaného identifikovány oblasti se zvýšeným rizikem konkrétně: zaměstnání – 7,2 z možných 10, osobnost a chování – 5,7 z možných 10 a závislosti – 5,3 z možných 10. V dalších oblastech byla rizika predikována následovně: bydlení – 0,7 z 10, finance – 3,3, rodina a sociální kontakty – 1,3. Celková míra rizika dynamických faktorů byla vysoká a činila celkem 58,0 ze 100.

Charakteristika zacházení s odsouzeným před zařazením do „Pilotního projektu zacházení v Otevřené věznici“.

Jmenovaný do výkonu trestu odnětí svobody nastoupil sám z občanského života do Vazební věznice Praha Pankrác do věznice s ostrahou. Z této věznice nejsou známy žádné negativní poznatky k chování odsouzeného. Dne 31. 07. 2018 byl přemístěn do Věznice Odolov a zařazen pro výkon trestu do oddělení s nízkým stupněm zabezpečení. Po absolvování pobytu v nástupním oddíle mu byl stanoven program zacházení (viz níže).

V cílech bylo reagováno na rizikové oblasti ve vztahu k osobnosti a chování, závislostem i k problematice zaměstnání. V části vzdělávacích aktivity byly jmenovanému stanoveny kurzy k rozšíření všeobecného přehledu. V oblasti speciálně výchovných aktivit měl možnost využívat odborné intervence ve formě sociálně právního poradenství a zapojit se semináře pro uživatele drog. Zájmová oblast mu nebyla blíže upravena. Plnění stanoveného programu zacházení v uvedené věznici nebyl vychovatelem vyhodnocen,

neboť si pan Zdeněk G. podal písemnou žádost o přemístění do Věznice Jiřice z důvodu zájmu být zařazen do „Pilotního projektu zacházení v Otevřené věznici.“

Cíle programu	<ul style="list-style-type: none"> - v rámci přípravy na propuštění z VTOS získávat nové sociální znalosti a dovednosti potřebné pro život v souladu s platnými společenskými normami - pracovat na uvědomování si rizik spojených s konzumací omamných a psychotropních látek a s řízením motorových vozidel pod jejich vlivem a bez platného řidičského oprávnění - zapojováním se do vzdělávacích aktivit si rozšiřovat okruh obecných znalostí a vědomostí - striktním respektováním norem upravujících VTOS (především ZVTOS, ŘVTOS, VŘV) posilovat smysl pro odpovědnost za své jednání a k respektu majetku druhých - vzorným přístupem k VTOS a komplexním plněním stanoveného programu zacházení si vytvářet předpoklady pro přeřazení do I. PSVD - zapojováním se do úklidových a pomocných prací ve prospěch věznice, případně vzornou pracovní morálkou na přiděleném pracovišti si upevňovat pracovní návyky a smysl pro povinnost - udržováním kladných vztahů s blízkými osobami minimalizovat riziko rozpadu sociálních vazeb
Pracovní aktivity pracovně zařadit v rámci věznice	<ul style="list-style-type: none"> - úklidové a pomocné práce ve prospěch věznice, případně pracoviště navržené odbornou komisí a schválené ředitelem věznice
Vzdělávací aktivity	<ul style="list-style-type: none"> - bezpečnost silničního provozu – BESIP - dějepis – nad rámec - zeměpis – nad rámec
Speciálně výchovné aktivity	<ul style="list-style-type: none"> - speciálně výchovný seminář pro uživatele drog - sociálně právní minimum
Zájmové aktivity	<ul style="list-style-type: none"> - nestanoveny
Oblast utváření vnějších vztahů	<ul style="list-style-type: none"> - udržovat kladné vztahy s matkou a jejím partnerem

Analýza zacházení s odsouzeným po jeho umístění v OV

Dne 08. 11. 2018 byl na vlastní žádost přemístěn do Věznice Jiřice a umístěn k dalšímu výkonu trestu odnětí svobody do objektu OV. V průběhu adaptační fáze byly u Zdeňka G. identifikovány protektivní faktory:

- osvojené pracovní návyky
- zkušenosti s chovem psů a pozitivní vztah ke zvířatům

- funkční sociální vztahy

Mimo uvedené bylo možné reagovat i na motivaci jmenovaného pro další vzdělávání. Po úspěšném zvládnutí adaptační fáze byl jmenovanému stanoven program zacházení pro průběžnou fázi pobytu v OV.

Konkrétně se jednalo o:

- a) Zmapovat si oblast dluhů a oslovit věřitele.
- b) Úspěšně absolvovat program "3Z".
- c) Dle možností snižovat zjištěná rizika a posilovat protektivní faktory ve spolupráci se zaměstnanci věznice.
- d) Zachovat si sociální vazby s blízkými osobami.
- e) Aktivně se zapojit do skupinového i individuálního stylu práce.
- f) Postupně si zvyšovat sociální kompetence pro řešení běžných i náročných životních situací.
- g) Aktivní účastí ve vzdělávacích aktivitách čerpat nové vědomosti a informace.
- h) Zapojením do pracovních činností si upevňovat pracovní návyky.
- i) Zachovat si návyky pro kvalitní trávení volného času prostřednictvím zapojení se do zájmových aktivit.
- j) Posilovat volní vlastnosti, zejména smysl pro zodpovědnost.
- k) Vyvarovat se konfliktnímu jednání ve vztahu ke svému okolí

V rámci jednotlivých aktivit programu zacházení v průběžné fázi se jmenovaný aktivně zapojil do:

Pracovní oblast

- práce k zajištění každodenního provozu OV
- plnění pracovních povinností na pracovišti vnitřní režie - psinec
- pracovní aktivity v chovatelské zóně OV

Vzdělávací oblast

- kurz finanční gramotnosti (povinný kurz)
- kurz právního minima (povinný kurz)

- všeobecně vzdělávací kurz (volitelný kurz)
- kurz PC gramotnosti (volitelný kurz)

Speciálně výchovná oblast

- program „3Z“ („Zastav se, zamysli se a změň se“)
- sebeobslužné aktivity
-

Zájmová oblast

- kroužek aktivního životního stylu

Oblast vnějších vztahů

- podpora sociálních kontaktů s rodinou.

V rámci vzdělávacích aktivit již úspěšně absolvoval kurzy právního minima, finanční gramotnosti a všeobecně vzdělávací kurz a rovněž i kurz PC gramotnosti. V oblasti speciálně výchovných aktivit se aktivně zapojoval do sebeobslužných činností, kde získával nové dovednosti pro soběstačný způsob života. Konkrétně se jednalo o činnosti spojené s vařením, praním a žehlením.

V průběhu realizace programu „3Z“ lze konstatovat, že jmenovaný pochopil smysl jednotlivých sezení. Od počátku se snažil zapojit do skupinové práce a zodpovědně přistupoval k plnění zadaných cvičení. Snažil se poskytovat i dostatek zpětné vazby skupině a dále bylo u něho patrné, že o problematice přemýšlí. Pravidla chování ve skupině dodržoval bez problémů a řádně docházel na všechna sezení. Byl schopen požadované sebekontroly a skupinové interakce. V průběhu sezení byl jeho sebeprojev hodnocen jako spíše aktivní. Dobře si sám provedl analýzu výhod a nevýhod trestné činnosti a během 5tého sezení pojmenoval své rizikové faktory v rámci profilu problémů. Jedná se zejména o oblasti: peníze a finanční problémy, drogová závislost, tlak vrstevníků.

Při sezeních byl empatický s projevy tolerance vůči rozdílným názorům členů skupiny. Schopen sebekritiky při rozboru předchozího způsobu života. Dobře chápal základní rozdíly mezi rigidním, impulsivním a alternativním myšlením, kdy alternativního myšlení využil při vlastním posouzení vzorce trestného jednání.

V rámci programu přijal za své alternativní myšlení, kterého by chtěl využívat i v dalším životě a rovněž strategii plánování cílů. Reálně si stanovil svůj žebříček cílů

po propuštění, přičemž pochopil, jak je taktické volit dílčí a jednodušší kroky vedoucí k dosažení hlavních cílů.

V oblasti myšlení se snažil využívat více kauzální myšlení za větší podpory alternativního myšlení. V průběhu sezení podporující upevnění a zdokonalení sociálních dovedností v oblasti mezilidských vztahů si rovněž připomenul asertivní způsob jednání. Při cvičení na „výměnu rolí“ měl možnost více uvažovat o zaujímání omezených hledisek ve vztahu k ostatním lidem a mimo jiné více přemýšlel i o dopadech trestné činnosti na potencionální oběť.

Po absolvování programu dosáhl jasnějšího náhledu na řešení problémových situací ve vztahu ke svým osobnostním rysům. Získané sociální dovednosti by chtěl využívat i v praxi zejména při domýšlení možných důsledků jednání a svého rozhodování.

Pracovně byl zařazen na pracovišti Vnitřní režie – psinec, s volným pohybem mimo věznici. Pracovní povinnosti dlouhodobě plnil na požadované úrovni a nadřizným na pracovišti byl dlouhodobě kladně hodnocen. Zařazením jmenovaného na uvedené pracoviště mu byly vytvořeny podmínky pro fixaci pracovních návyků.

Z hlediska dalších pracovních aktivit programu zacházení pravidelně vykonával práce k zajištění každodenního provozu OV. Po svém návratu ze zaměstnání se aktivně a pravidelně účastnil nejen prací v chovatelské zóně, ale i v okrasné zahradě a pěstitelské zóně, kde si osvojil nové pracovní dovednosti. V uvedené oblasti bylo cíleno na podporu pozitivního postoje jmenovaného k pracovní činnosti.

Pan Zdeněk G. byl aktivně zapojen v programu besed ve školských zařízeních v rámci cílené prevence kriminality. Díky uvedené aktivitě celkově posiloval i své komunikativní dovednosti i schopnost sebe prezentace před skupinou.

V OV byl u jmenovaného rovněž posilován čínorodý způsob trávení volného času, což bylo v případě osoby zatížené drogovou problematikou důležitou oblastí v kontextu s jeho budoucím životem. Pan Zdeněk G. úspěšně reprezentoval věznici v rámci volnočasové aktivity v běžeckém závodě Yellow Ribbon Run.

Kladný vztah jmenovaného ke zvířectvu a zkušenosti s chovem psů byly využity při jeho zařazení do pilotního programu „Tlapka v dlani“, který se zabývá socializací a výchovou budoucích vodících psů pro nevidomé.

Drogová problematika byla u pana Zdeňka G. řešena formou aktivní spolupráce s pracovníci organizace Laxus v rámci adiktologické preventivní intervence. Za dobu pobytu v OV byl 2x monitorován na požití omamných a psychotropních látek, vždy s negativním výsledkem. Jmenovaný si byl vědom možného rizika selhání a z tohoto důvodu si ve spolupráci s odbornými zaměstnanci OV zajistil možnost zmíněné adiktologické intervence v případě potřeby i po svém propuštění z výkonu trestu.

Nad rámec povinných aktivit programu zacházení byl jmenovaný zařazen do reintegračního programu „VOL Zaměstnání“, díky němuž aktivně řešil dluhovou problematiku ve spolupráci s dluhovou poradkyní. Z hlediska dalšího vzdělávání pan Zdeněk G. úspěšně absolvoval kvalifikační kurz „chov drobného zvířectva“ a rovněž i rekvalifikační kurz „obsluha vysokozdvížného vozíku“. Oba kurzy hodnotil pozitivně. U jmenovaného byly posilovány identifikované protektivní faktory, prosociální chování a sociální kompetence formou pravidelné intervence ze strany odborných zaměstnanců, kteří působí v objektu OV. Odborná intervence je zde zaměřena směrem k posilování zodpovědného jednání a smyslu pro povinnost.

S terapeutem OV byly v průběhu koučingu pomocí nástroje „strom života“ identifikovány a později řešeny tyto oblasti: mezilidské vztahy – očekávání a hranice, vztah sám k sobě a ke své minulosti (včetně trestné činnosti a otázka hodnoty peněz a dalších priorit v životě.

Ředitelem věznice mu bylo 6x povoleno opuštění věznice v souvislosti s návštěvou dle § 19/8, zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Dále mu bylo 3x povoleno opuštění věznice v souvislosti s návštěvou dle § 45/2g, zákona č. 169/1999 Sb. a 2x mu bylo uděleno přerušování výkonu trestu dle § 45/2h, zákona č. 169/1999 Sb.

Tímto způsobem bylo podporováno zachování sociálního zázemí a vazby s blízkými osobami, což bylo důležité zejména pro dobu návratu po propuštění z výkonu trestu. Mimo uvedená povolení se pravidelně účastnil extramurálních akcí, díky kterým byla u pana Zdeňka G. posilována samostatnost (realizace nákupů v obci Jiřice, návštěva civilních lékařských zařízení). Všechny akce vždy proběhly bez závad.

Jmenovaný si v době pobytu v OV podal žádost o podmíněné propuštění a bylo mu soudem vyhověno. Bydlení a zaměstnání po propuštění na svobodu měl řádně zajištěno. Příslibu zaměstnání předcházela i osobní jednání jmenovaného s budoucím zaměstnavatelem, který ho sám navštívil v OV. Do současné doby je pan Zdeněk G.

zaměstnán jako lesní dělník u Správy městských lesů Benátky nad Jizerou. Jelikož se jmenovaný na pracovišti osvědčil, zaměstnavatel mu pomohl zajistit i samostatný způsob bydlení. Pan Zdeněk G. se zapojil do dalšího rekvalifikačního kurzu – práce s motorovou pilou.

7.6 Shrnutí výsledků výzkumu ve vztahu k výzkumným otázkám

Na základě vyhodnocení výsledků případových studií lze uvést, že navýšení podílu povinných pracovních aktivit v nově vybudovaných pracovně – terapeutických zónách v OV (pěstitelská zóna, chovatelská zóna a okrasná zahrada) vedle standardního pracovního zařazení na pracovištích mimo věznici umožnilo cíleně reagovat na potřebu fixace pracovních návyků a dovedností u všech odsouzených. Činnost v uvedených zónách účastníkům programu poskytovalo prostor osvojit si i zcela nové dovednosti a návyky.

Nastavený systém zacházení v OV v oblasti vzdělávání garantoval odsouzeným v povinných, povinně – volitelných a volitelných kurzech možnost získání potřebných vědomostí ve smyslu celkového rozvoje znalostí a sociálních kompetencí do dalšího života po propuštění na svobodu. Podpora celkového zacházení s odsouzenými v OV formou aktivní spolupráce s externími subjekty při realizaci reintegračních programů umožnil mimo jiné i zvýšení odborné kvalifikace vězňených osob v souladu s potřebami penitenciární praxe.

Zvýšeným podílem individuální odborné intervence v OV při zacházení s odsouzenými s využitím metod „doprovázení“ a „koučingu“ bylo reagováno komplexně na veškerá rizika v oblasti dynamických faktorů a rovněž vhodným způsobem bylo možné i celkově posilovat protektivní faktory, silné stránky osobnosti a žádoucí prosociální chování odsouzených. Odborná intervence v OV směřovala cíleně k vytváření optimálních podmínek pro soběstačný způsob života po propuštění. V závěrečné fázi programu OV bylo nově využíváno podpory odsouzených při zpracovávání jejich individuálních "Osobních plánů činnosti a nezbytných kroků pro dobu po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody".

V průběhu pozorování účastníků programu i poskytované zpětné vazby bylo zjištěno, že prostředí OV pozitivně napomohlo k celkovému zklidnění odsouzených a mimo jiné i ke zvýšení motivace pro řešení důležitých oblastí jejich života. Zásadním faktorem změny prostředí v OV bylo i využití zvířat jako prostředků terapie.

Závěr

Na základě zkušeností získaných v průběhu pilotního projektu OV je zřejmé, že systém zacházení s odsouzenými z hlediska aplikace zvýšeného podílu odborné intervence ve smyslu „case managementu“ a „doprovázení“ je aplikovatelný a odsouzení na styl otevřeného, partnerského přístupu při řešení osobních problémů a důležitých oblastí jejich budoucího života reagují kladně. Současně je nutno říci, že zcela nepochybně vyžaduje vyšší míru pracovního nasazení, motivovanost a smysl pro týmovou práci ze strany všech zaměstnanců OV.

Program OV lze realizovat jak u prvovězňených odsouzených, tak i odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu opakovaně. Odsouzení v rámci zařazení do povinných vzdělávacích kurzů dle jednotlivých fází, svou účastí v cílených speciálně výchovných aktivitách i aktivní spoluprací v průběhu vedení koučingu a doprovázení mají větší prostor pro osvojení osobních sociálních kompetencí pro běžný život i pro efektivní řešení náročných životních situací.

Cílené aktivity programu zacházení korespondují s potřebami odsouzených i záměry zaměstnanců OV ve smyslu celkového posilování samostatnosti, zodpovědného jednání i prosociálních vzorců chování. Na odsouzené jsou cíleně kladeny zvýšené požadavky na řádné plnění všech cílů a aktivit programu zacházení a z hlediska posilování volných vlastností a strategií pro řešení běžných i náročných životních situací jsou nuceni této otázce věnovat i mnohem více svého času, což může výrazně napomoci k úspěšné reintegraci.

Z hlediska posilování samostatnosti a zodpovědného jednání lze pozitivně hodnotit i vytvoření prostoru pro odsouzené v OV ve formě aktivního využívání institutů opuštění věznic v souladu s normami pro výkon trestu odnětí svobody při zajišťování nezbytných náležitostí pro dobu po propuštění na svobodu, a to ještě v době jejich pobytu v OV. Samotní odsouzení jsou motivováni pro účast v programu, což lze přičítat i osobnímu pracovnímu nasazení příslušných zaměstnanců OV.

Celkové prostředí OV (ubytovny a venkovní prostory) má na odsouzené pozitivní psychologický dopad, což se projevuje i v jejich interpersonálních vztazích. Jako efektivní a nezastupitelné se prokázala i existence zón, sloužících pro posilování pracovních návyků a nových dovedností odsouzených při činnostech v okrasné zahradě, pěstitelské zóně a chovatelské zóně. Odsouzení, kteří úspěšně absolvují program OV a rovněž odsouzení, u kterých má být projednávána žádost o podmíněně propuštění z výkonu trestu mají řádně

ošetřeny náležitosti, týkající se zajištění ubytování, zaměstnání, vyřízení platných dokladů a dále v průběhu „doprovázení“ aktivně spolupracují i při řešení své dluhové problematiky (zmapování dluhů, sloučení pohledávek, vyřízení splátkového kalendáře).

Výstupy z empirického výzkumu ve svých závěrech rovněž potvrzují, že aplikace metod a aktivit programu zacházení s odsouzenými v OV komplexněji postihují kontinuální styl práce s cílovou skupinou, přičemž specificky zaměřené cíle a aktivity programu zacházení lze dle potřeby aplikovat při řešení všech rizikových oblastí odsouzených. Současně s řešením jednotlivých rizik odsouzených v době jejich přípravy na propuštění z výkonu trestu během pobytu v OV jsou u všech účastníků posilovány zejména sociální kompetence a protektivní faktory s cílem dosažení efektivního procesu následné reintegrace do občanského života.

Při zhodnocení naplňování formátu OV v podmínkách českého vězeňství bylo dále zjištěno, že takto nastavený systém dává odsouzeným dostatečný prostor získat nejen náhled na svůj předchozí způsob života, ale rovněž jim umožňuje využívat získané znalosti a dovednosti při vytváření efektivních strategií pro řešení náročných životních situací již v době jejich pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody.

Aktuálně nelze pro krátkou dobu realizace programu OV zcela jednoznačně vyhodnotit vliv zacházení s odsouzenými v OV na snižování recidivy trestného jednání. Na druhou stranu lze konstatovat, že z celkového počtu 114 odsouzených, kteří byli ke dni 24. 5. 2021 již z OV propuštěni na svobodu, pouze 7,98 % z nich opětovně spáchalo trestnou činnost.

Seznam použitých informačních zdrojů

- BAREŠ, P. *Rodinná situace v práci institucí věnujících se penitenciární a postpenitenciární péči*. Praha: VÚPSV, 2018. 116 s. ISBN 978-80-7416-324-1.
- BARTÁK, J. a M. DEMJANENKO. *Sociální andragogika: andragogika v procesu socializace člověka*. Praha: Grada, 2021. ISBN 978-80-247-3997-7.
- BEHAN, C. Learning to Escape: Prison Education, Rehabilitation and the Potential for Transformation. *Journal of Prison Education and Reentry*, October 2014, vol. 1, no. 1, 20-31.
- BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. 99 s. ISBN 978-80-7338-115-8.
- BLAŽEK, P., FISCHER, S. a J. ŠKODA. *Delikvence: analýza produktů činnosti delikventní subkultury jako diagnostický a resocializační nástroj*. Praha: Grada, 2019. 156 s. ISBN 978-80-271-2013-0.
- BUTORAC, K., GRACIN, D. & STANIĆ, N. The challengers in reducing criminal recidivism. *Public security and public order*, 2017(18), p. 115-131.
- BURIANEK, J. *K pojetí sekundární analýzy*. Sociologický Časopis / Czech Sociological Review, vol. 24, no. 1, 1988. 74–92 s.
- CZAPÓW, C., JEDLEWSKI, S. *Pedagogika resocjalizacyjna*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1971. 534 s.
- ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Postpenitenciární péče: aktuální otázky*. Hodonín: Evropský ústav práva a soudního inženýrství, 2016. 121 s. ISBN 978-80-906601-0-6.
- ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-138-0.
- ČERNÍKOVÁ, V., SEDLÁČEK, V. *Základy penologie pro policisty*. Praha: Policejní akademie ČR, 2002. 148 s. ISBN 80-7251-104-1.
- DOLEŽALOVÁ, M. a kol. *Zákon o mediaci. Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2013. 360 s. ISBN 978-80-7400-458-2.

- DRAHÝ, F. et.al. *SARPO Charakteristiky odsouzených v českých věznicích*. Praha: Vězeňská služba ČR, 2018. 150 s. ISBN 978-80-270-5197-7.
- Evropská vězeňská pravidla*. Doporučení Rec (2006) 2. Výboru ministrů členským státním Rady Evropy k Evropským vězeňským pravidlům. (Schváleno Výborem ministrů dne 11. ledna 2006 na 952. zasedání náměstků ministrů).
- FARKAŠ, R. a PROKOPOVÁ, H. „*Pilotní projekt zacházení v Otevřené věznici*“. Interní materiál VS ČR, 2017, 18 s.
- FISCHER, S. *Etopedie v penitenciární praxi*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2006. 184 s. ISBN 80-7044-722-9.
- FISCHER, S., RABOCH, J. & ŽUKOV, I. Analýza struktury hodnot a potřeb odsouzených v průběhu uvěznění. *Československá psychologie*, 2008, vol. 52, no. 4, p. 388-396.
- FISCHER, S. a J. ŠKODA. *Sociální patologie. Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada, 2009. 224 s. ISBN 978-80-247-2781-3.
- FISCHER, S. a J. VETEŠKA. Analýza účinnosti korektivních prostředků v penitenciární praxi z pohledu andragogiky. In: VETEŠKA, J. (ed.) *Vzdělávání dospělých 2019 – v kontextu profesního rozvoje a sociálního kapitálu = Adult Education 2019 – in the context of professional development and social capital : proceedings of the 9th International Adult Education Conference : 11-12 December 2019, Prague*. Praha: Česká andragogická společnost, 2020, s. 161-168. ISBN 978-80-906894-8-0. ISSN 2571-3841. ISSN 2571-385X.
- FISCHER, S. a J. VETEŠKA. Překážky resocializace v penitenciární praxi z hlediska psychologie a andragogiky – výsledky longitudinálního výzkumného šetření. In VETEŠKA, J. (ed.) *Vzdělávání dospělých 2018 – transformace v éře digitalizace a umělé inteligence = Adult Education 2018 – transformation in the era of digitization and artificial intelligence: proceedings of the 8th International Adult Education Conference, 11-12th December 2018 Prague*. Praha: Česká andragogická společnost, 2019, s. 245-253. ISBN 978-80-906894-4-2. ISSN 2571-3841.
- FISCHER, S. a J. VETEŠKA. Problematika adaptace na vazební uvěznění jako problém pro andragogickou intervenci. In VETEŠKA, J. (ed.) *Vzdělávání dospělých 2017 – v době rezonujících společenských změn = Adult Education 2017 – in times of*

- resonant social changes: proceedings of the 7th International Adult Education Conference, 11-12th November 2017 Prague.* Praha: Česká andragogická společnost, 2018, s. 177–182. ISBN 978-80-906894-2-8.
- FOUCAULT, M. *Dohlížet a trestat.* Praha: Dauphin, 2000. 427 s. ISBN 80-86019-96-9.
- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu.* Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.
- GIDDENS, T. Criminal Responsibility and the Living Self. *Crim Law and Philos*, 2015, 189-206. DOI: 10.1007/s11572-013-9212-2.
- GRYGAR, J. *Zákon o mediaci a související předpisy a komentářem a vzory. Podle stavu k 1. 1. 2014.* Praha: Leges, 2014. 232 s. ISBN 978-80-7502-009-3.
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Velký psychologický slovník.* Praha: Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-303-X.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace.* Praha: Portál, 2016. 440 s. ISBN 978-80-262-0982-9.
- HOLÁ, L. a kol. *Mediace a možnosti využití v praxi.* Praha: Grada, 2013. 512 s. ISBN 978-80-247-4109-3.
- HOPT, K., STEFFEK, F. *Mediation.* Oxford: Oxford University Press, 2013. 1348 s. ISBN 978-0-19-965348-5.
- HOLÁ, L. *Mediace. Způsob řešení mezilidských konfliktů.* Praha: Grada, 2003. 192 s. ISBN 80-247-0467-6.
- INCIARDI, J. A. *Trestní spravedlnost. Ústavní principy trestního práva, trestního řádu a nápravné výchovy.* Praha: Victoria Publishing, 1994. 797 s. ISBN 80-85605-30-9.
- JARVIS, P. *Adult Education and Lifelong Learning: Tudory and Practice.* 3rd ed. London: RoutledgeFalmer, 2004. 351 s. ISBN 0-415-31493-3.
- JIŘIČKA, V. & KEJŘOVÁ, K. (eds.). *Úvod do zkoumání efektivity intervenčních programů v českých věznicích II.* Praha: Vězeňská služba České republiky, 2015.
- JIŘIČKA, V. a KEJŘOVÁ, K. *Úvod do zkoumání efektivity intervenčních programů v českých věznicích.* Praha: Vězeňská služba ČR, 2015. 224 s.
- JŮZL, M. *Penitenciaristika a penologie.* Brno: Institut mezioborových studií, 2012. 149 s. ISBN 978-80-87182-24-6.

- JŮZL, M. *Penitenciaristika a penologie II. Dějiny penitenciaristiky jako vědy žalární*. Brno: Institut mezioborových studií, 2013. 108 s. ISBN 978-80-87182-34-5.
- JŮZL, Miloslav a kol. *Epistemologická východiska penitenciární vědy*. Brno: Institut mezioborových studií, 2015. 235 s. ISBN 978-80-88010-03-6.
- JŮZL, M. a OLEJNÍČEK, A. *Penologie a penitenciární pedagogika: (úvod do studia předmětu)*. Brno: Institut mezioborových studií, 2004. 121 s.
- KADLUBEKOVÁ, D. *Penitenciárna a postpenitenciárna edukácia dospelých*. Banská Bystrica: Belianum, 2015. 162 s. ISBN 978-80-557-0939-0.
- KNÁPKOVÁ, D. a M. TITTLOVÁ. *Kompendium penológie*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015. 123 s. ISBN 978-80-8168-282-7.
- KONOPCZYNSKI, M. *Metody twórczej resocjalizacji*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007.
- KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
- KÝR, A. Typologie historických vězeňských zařízení. *Historická penologie*, 2005, č. 1, s. 1–6.
- LYON, D. R. & A. WELSH. *The psychology of criminal and violent behavior*. Oxford: University Press, 2017.
- MACHEL, H. *Więzienie jako instytucja karna i resocjalizacyjna*. Gdańsk: Arche, 2003. 286 s.
- MACHALOVÁ, M. *Biodromálna psychológia pre pomáhajúce profesie*. Brno: Institut mezioborových studií, 2010. 220 s. ISBN 978-80-87182-10-9.
- „Manuál SARPO pro potřeby zaměstnanců VS ČR“. Interní materiál VS ČR, 2017, 25 s.
- MAŘÁDEK, V. *Výkladový slovník penologie*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2003. 142 s. ISBN 80-7042-256-4.
- MATOUŠ, Z., PAULOVČÁKOVÁ, L., TURECKIOVÁ, M a VETEŠKA, J. *Management vzdělávání dospělých a vzdělávacích organizací*. Praha: Česká andragogická společnost, 2021. 180 s. ISBN 978-80-907809-3-4.

- MIŠOVIČ, J. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Slon, 2019. 292 s. ISBN 978-80-7419-285-2.
- MORAVCOVÁ, I. Problematika obsahového zaměření resocializační pedagogiky, její konstituce v České republice. In: MORAVCOVÁ, I., PRŮKA, M. a kol. *Aktuální problémy resocializační pedagogiky*. Pardubice: Fakulta filozofická, Univerzita Pardubice, 2010, s. 5–9. ISBN 978-80-7395-342-3.
- MŮHLPACHR, P. *Sociální a postpenitenciární péče*. Brno: Institut mezioborových studií, 2004. 80 s. ISBN neuvedeno.
- MUŽÍK, J. *Řízení vzdělávacího procesu. Andragogická didaktika*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. 324 s. ISBN 978-80-7357-581-6.
- NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 2009. 500 s. ISBN 978-80-200-1679-9.
- NETÍK, K. a kol. *Psychologie v právu*. Praha: C. H. Beck, 1997. 140 s. ISBN 80-7179-177-6.
- „*Nová koncepce vězeňství ČR do roku 2025*“. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2016. 62 s.
- PAVLOVÁ, L., VETEŠKA, J. (eds.). *K aktuálním otázkám vyjednávání, mediace, rozhodčího řízení a tzv. práva spolupráce*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského a Unie profesních mediátorů ČR, 2010. 168 s. ISBN 978-80-86723-92-1.
- PETHERICK, W. & G. SINNAMON (Eds.). *The Psychology of Criminal and Antisocial Behavior: Victim and Offender Perspectives*. London: Academic Press, Elsevier, 2017.
- PORUBSKÁ, G., HATÁR, C. *Kapitoly z andragogiky pre pomáhajúce profesie*. Nitra: Pedagogická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa, 2009. 212 s. ISBN 978-80-8094-597-8.
- PRŮCHA, J. *Andragogický výzkum*. Praha: Grada, 2014. 152 s. ISBN 978-80-247-5232-7.
- PRŮCHA, J., VETEŠKA, J. *Andragogický slovník*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. 320 s. ISBN 978-80-247-4748-4.
- PRŮCHA, J. *Andragogický výzkum*. Praha: Grada, 2014. 152 s. ISBN 978-80-247-5232-7.

- RASZKOVÁ, T. a S. SVOBODA HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie I: vězeňství*. 2. rozšíř. a aktualiz. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. 146 s. ISBN 978-80-7435-716-9.
- ROZUM, J., TOMÁŠEK, J. a kol. *Efektivita trestní politiky z pohledu recidivy*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. 103 s. ISBN 978-80-7338-164-6.
- ŘÍČAN, P. *Cesta životem: vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Portál, 2006. 390 s. ISBN 80-7367-124-7.
- ŘÍČAN, P. *Cesta životem: [vývojová psychologie]: přepracované vydání*. 3. vyd. Praha: Portál, 2014. 390 s. ISBN 978-80-262-0772-6.
- SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie. 1. díl*. Liberec: Technická univerzita, 2007a. 58 s. ISBN 978-80-7372-203-6.
- SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie. 2. díl*. Liberec: Technická univerzita, 2007b. 78 s. ISBN 978-80-7372-204-3.
- ŠAUEROVÁ, M. Motivace odsouzených mužů ve výkonu trestu k účasti na celoživotním vzdělávání. In: VETEŠKA, J., SALIVAROVÁ, J. (eds.). *Vzdělávání dospělých – příležitosti a úskalí v globalizovaném světě*. Praha: Educa Service, 2013, s. 141–160. ISBN 978-80-87306-12-3.
- ŠTĚRBA, V. *Penologie*. Praha: Armex, 2007. 148 s. ISBN 978-80-86795-48-5.
- ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. et al. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- TIGHT, M. *Key Concepts in Adult Education and Training* (Routledge Key Guides). 208 s. 2th ed. RoutledgeFalmer, 2003. ISBN 978-0415275798.
- URBAN, B., STANIK, J. M. (eds.). *Resocjalizacja. Tom 1. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007. 430 s. ISBN 978-83-01-15404-2.*
- URBAN, B., STANIK, J. M. (eds.). *Resocjalizacja. Tom 2. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008. 270 s. ISBN 978-83-01-15405-9.*
- Úplné znění – Trestní předpisy*. Zlín: Sagit, 2020, č. 1389. 480s. ISBN 978- 80-7488-424-5.
- VÁGNEROVÁ, M. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. 816 s. ISBN 978-80-262-0696-5.

- VETEŠKA, J. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 252 s. ISBN 978-80-7478-898-7.
- VETEŠKA, J. Možnosti a specifika resocializace odsouzených. *Sociální a duchovní revue*, roč. VIII, 2017, č. 3, s. 35–45. ISSN 1338-290X.
- VETEŠKA, J. Penitenciární péče v kontextu sociální práce – andragogické a psychologické aspekty. In: HUSÁR, J., MACHALOVÁ, M., HANGONI, T., KUZYŠIN, B. (eds.). *Nová sociální edukácia človeka V. (Duchovné, antropologické, filozofické, psychologické a sociálne aspekty terapie, výchovy, vzdelávania a poradenstva dneška)*. Zborník príspevkov z medzinárodnej interdisciplinárnej vedeckej konferencie 7. november 2016, Prešov. Prešov: Prešovská univerzita, 2016a, s. 66–80. ISBN 978-80-555-1742-1.
- VETEŠKA, J. *Přehled andragogiky: úvod do studia vzdělávání a učení se dospělých*. Praha: Portál, 2016b. 320 s. ISBN 978-80-262-1026-9.
- VETEŠKA, J. a S. FISCHER. *Psychologie kriminálního chování: Vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Praha: Grada, 2020. 208 s. ISBN 978-80-271-0731-5.
- VETEŠKA, J. a M. TURECKIOVÁ. *Kompetence ve vzdělávání a strategie profesního rozvoje*. Praha: Česká andragogická společnost, 2020. 171 s. ISBN 978-80-907809-5-8.
- VETEŠKA, J., ŽUKOV, I. a S. FISCHER. Uvěznění a rozvoj nevhodných obranných mechanismů jako problém pro resocializaci. *Česká a slovenská psychiatrie*, 2017, vol. 113, no. 4, s. 180-189. ISSN 1212-0383.
- VETEŠKA, J. (ed.) *Vzdělávání dospělých 2017 – v době rezonujících společenských změn = Adult Education 2017 – in times of resonant social changes: proceedings of the 7th International Adult Education Conference, 11-12th December 2017 Prague*. Praha: Česká andragogická společnost, 2018. 296 s. ISBN 978-80-906894-2-8.
- VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. (eds.). *Sociální psychologie*. 2., přepr. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. 416 s. ISBN 978-80-247-1428-8.

Právní předpisy ČR

Vyhláška č. 277/2012 Sb., ze dne 13. srpna 2012, o zkouškách a odměně mediátorů.

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 Sb., kterou se vydává Řád výkonu vazby.

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává Řád výkonu trestu.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě ČR, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

Zákon č. 629/2006 Sb., o zajištění právní pomoci v přeshraničních sporech v rámci Evropské unie.

Zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů.

Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Interní předpisy VS ČR

Sbírka nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR, ročník 2013, nařízení č. 68 o činnosti výstupních oddělení. 12 s.

Sbírka nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR, ročník 2016, nařízení č. 5 o zaměstnancích a příslušnících Vězeňské služby ČR zabezpečujících výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody a výkon zabezpečovací detence. 59 s.

Sbírka nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR, ročník 2019, nařízení č. 13, kterým se stanoví minimální standardy pro tvorbu a realizaci standardizovaných programů ve výkonu trestu odnětí svobody. 22 s.

Vnitřní řád pro odsouzené Věznice Jiřice (“Otevřená věznice“). Interní materiál Věznice Jiřice, 2018, 23 s.

Právní předpisy SR

Zákon č. 420/2004 Z.z., z 25. júna 2004, o mediácii a o doplnení niektorých zákonov.

Právní předpisy EU

Doporučení Rec (2006) 2 – Výboru ministrů členským státům Rady Evropy k Evropským vězeňským pravidlům.

Doporučení Výboru ministrů členských států č. R (98) 1 o rodinné mediaci (Přijato Výborem ministrů dne 21. ledna 1998 na 616. zasedání náměstků ministrů).

Doporučení o občanské mediaci Rec (2002)10E/18 září 2002.

Doporučení Komise 2001/310/ES o zásadách pro mimosoudní orgány při řešení spotřebitelských sporů dohodou.

Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES ze dne 21. května 2008 o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech.

Seznam zkratek

EU	Evropská unie
GŘVS ČR	Generální ředitelství vězeňské služby ČR
MS	Ministerstvo spravedlnosti České republiky
OV	Otevřená věznice Jiřice
PZ	program zacházení
SARPO	Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených
VSČR	Vězeňská služba České republiky
VTOS	výkon trestu odnětí svobody